

GENERAL SERIES

JARMO SAARTI JA RIIHTA PORKKA (TOIM.)

*Kirjaston verkossa: Itä-Suomen
yliopiston kirjaston digitaalisten
palveluiden kehittäminen*

Itä-Suomen yliopiston kirjaston vuosikertomus 2014

PUBLICATIONS OF THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND
General Series No 17

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

JARMO SAARTI JA RIITTA PORKKA (TOIM.)

**Kirjaston verkossa:
Itä-Suomen yliopiston
kirjaston digitaalisten
palveluiden
kehittäminen**

*Itä-Suomen yliopiston kirjaston
vuosikertomus 2014*

Publications of the University of Eastern Finland
General Series

17

Itä-Suomen yliopisto
Kuopio
2015

Kopio Niini Oy
Helsinki, 2015
Sarjan vastaava toimittaja
Jarmo Saarti
Toimitussihteeri: Taina Sahlman
Julkaisujen myynti
Itä-Suomen yliopiston kirjasto (julkaisumyynti@uef.fi)
Juvenes verkkokauppa: <https://verkkokauppa.juvenes.fi/>
ISBN: 978-952-61-1798-0 (nid.)
ISBN: 978-952-61-1799-7 (PDF)
ISSNL: 1798-5854
ISSN: 1798-5854
ISSN: 1798-5862 (PDF)

Saarti Jarmo ja Porkka Riitta (toimittajat)

Kirjaston verkossa: Itä-Suomen yliopiston kirjaston digitaalisten palveluiden kehittäminen

Itä-Suomen yliopiston kirjaston vuosikertomus 2014

Itä-Suomen yliopisto, Kirjasto, 2015

Publications of the University of Eastern Finland. General Series, no 17

ISBN: 978-952-61-1798-0 (nid.)

ISBN: 978-952-61-1799-7 (PDF)

ISSN: 1798-5854

ISSN: 1798-5862 (PDF)

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTON KIRJASTON VUOSIKERTOMUS 2014

Tieteellisten kirjastojen rooli on muuttunut nopeasti jälkidigitaalisena aikana. Kirjaston asiakaskunta koostuu pääosin opiskelijoista, joiden elämässä digitaalisuus on arkipäiväistä. Itä-Suomen yliopiston kirjasto palvelee yliopistoyhteisön lisäksi avoimesti myös jokaista tiedontarvitsijaa. Asiakkaista suuri osa on jo tottunut digiajan nopeaan muutokseen, ja kirjastoammattilaisen on kehitettävä osaamistaan jatkuvasti pysyäkseen ajan tasalla. Kirjastotyö on muuttunut e-aineistojen tulviessa kaikkien asiakkaiden saataville, ja kirjojen hankintatavat muokkautuvat asiakaslähtöiseen suuntaan tässä murroksessa. Kirjaston tiedonhaun opetus tähtää relevantin tiedon löytymiseen, digitaalisen lukutaidon ollessa välttämättömyys aineiston saavuttamiseksi. Sähköisen aineiston voimakas tuleminen ja palveluluonteiden muutos pakottaa kirjastot oppimaan pois vanhasta toimintakulttuurista. Elektronista aineistoa tuotiin esille vuonna 2014 Itä-Suomen yliopiston kirjastossa erityiskampanjan turvin: keväällä 2014 järjestettiin tempaus aineistojen käytön ja sisältöjen tunnetuksi tekemiseksi, jolloin e-aineistoja markkinoitiin muun muassa kirjaston blogissa, Facebookissa ja YouTubessa, sekä käyttötukea tarjottiin kokeiluluontoisesti chatissa.

Kirjastotyön luonne on muuttunut myös päivitettyjen toimintatapojen myötä: etätyön lisääntyminen ja sähköiset pikaviestimet tarjoavat monipuolisen tilan verkossa, fyysisen kirjastotilan ulkopuolella. Elektronisten aineistojen kasvu näkyy myös tilastoissa, joilla mitataan kirjaston toimintaa valtakunnallisesti. Samoin perinteisen aineiston asteittainen väheneminen asettaa uudenlaiset raamit tilankäytölle, kun kallista vuokratilaa vapautuu muuhun käyttöön. Tila ja aineistot ovat enenevissä määrin verkossa, samalla fyysisiä kirjastoiloja tarvitaan entistä enemmän itse verkossa työskentelyyn ja opiskeluun. Tässä vuosikertomuksessa pohditaan digitaalisten aineistojen ja palveluiden tarjoamista tämän päivän kirjastossa. Kirjoittajat ovat Itä-Suomen yliopiston kirjaston henkilökuntaa.

Saarti, Jarmo & Porkka, Riitta (editors)

Networking with the library : developing the digital services at the University of Eastern Finland Library

University of Eastern Finland Library – Annual Report 2014

University of Eastern Finland, Library, 2015

Publications of the University of Eastern Finland. General Series, no 17

ISBN: 978-952-61-1798-0 (nid.)

ISBN: 978-952-61-1799-7 (PDF)

ISSNL: 1798-5854

ISSN: 1798-5854

ISSN: 1798-5862 (PDF)

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND LIBRARY – ANNUAL REPORT 2014

The role of the academic libraries has changed radically during the post-digital era of the scientific document dissemination. The majority of the library clientele consist of students who are already living the digital reality. In addition, the University of Eastern Finland library is open to all, most of whom are accustomed with rapid changes in the digital realm, and thus the library staff has to develop constantly their knowledge and skills in order to keep themselves up-to-date. The library work has changed when the e-resources have entered the market and thus the new ways of acquiring library materials are developing towards patron initiated acquisition. The information literacy teaching in the library aims at searching for relevant information, digital literacy being one of the basic skills in accessing digital resources. The rapid change in the service culture means that the library staff has to forget the routines created solely for the printed world. The library marketed its digital resources with specified campaign during the fall 2014 with the aid of blogs, Facebook and Youtube including reference aid via a chat service.

The nature of the library work has thus changed: working at home or via digital networks have provided a new digital workplace, outside the physical premises. The growth of the digital library materials and their use can be seen also in the library statistics that are compiled at national level. The change from printed to digital has also enabled the library to develop and reduce its premises. The digital library space and digital resources have meant that the users need more and more the physical library premises for utilizing digital resources at the campus area. This annual report concentrates on the use and development of the digital services within the library. The writers are members on the UEF library staff.

Sisältö

1 DIGITAALINEN TIEDE JA TIETEELLISEN KIRJASTON ROOLI	1
Kirjastonjohtaja Jarmo Saarti	
2 DIGITAALISET AINEISTOT TILARATKAISUJEN MAHDOLLISTAJINA5	
Riitta Porkka, Jukka Kananen, Marja Maijala ja Tuulevi Ovaska	
3 DIGITALISOITUMINEN MUUTTAA TIEDEMAAILMAN JA OPISKELUN – OSAAMMEKO ME?	13
Helena Hämynen	
4 ASIAKASLÄHTÖISET E-KIRJOJEN HANKINTAMALLIT KOKOELMIEN KEHITTÄMISEN VÄLINEENÄ	18
Kaarina Meriläinen	
5 TIETOAINIESTON DIGITALISOITUMISEN VAIKUTUS TYÖPROSESSEIHIN KIRJASTOSSA.....	24
Katja Hyvärinen ja Harri Kalinen	
6 AINEISTOJEN PAIKANTAMISESTA KÄYTÖN OHJAUKSEEN	29
Eeva Abell, Mia Haapanen, Tero Heiskanen, Pirkko Kainulainen, Marjut Kangasaho, Kirsi Rask, Tuula Rissanen ja Liisa Tervonen, koonnut Arja Juntunen	
7 E-KIRJOJEN LUKUTAITOA EDISTÄMÄSSÄ	37
Helena Silvennoinen-Kuikka, Marja Aho, Riitta Holopainen, Jussi Hyvärinen, Laura Parikka ja Tapani Toivanen	
8 KIRJASTOTYÖN SÄHKÖISTYMINEN TYÖHYVINVOINNIN NÄKÖKULMASTA	42
Mia Haapanen, Riitta Holopainen ja Elli Piirainen	
9 E-AINEISTOJEN TILASTOINNIN JA KÄYTÖN ARVIOINNIN ERILAISIA TARKASTELUTAPOJA	45
Anu Eskelinen, Harri Kalinen, Marja Maijala, Mikko Meriläinen, Harri Parviainen ja Aino Taskinen	
Liite 1	60
Liite 2	73
Liite 3	76
Liite 4	78

1 Digitaalinen tiede ja tieteellisen kirjaston rooli

KIRJASTONJOHTAJA JARMO SAARTI

Tieteellisten kirjastojen rooli on alkanut muuttua nopeasti digitalisoituneessa tutkimuksen tekemisen ympäristössä. Yliopistot ovat olleet aktiivisia uuden tieto- ja viestintäteknologian käyttöönotossa jo senkin vuoksi, että ne ovat olleet eräänä tieto- ja viestintäteknologian ja siihen liittyvien sovellusten keskeisenä kehittäjänä. Muutoksen alkuvaiheessa merkittävä rooli oli viestinnässä: tietoverkkojen kautta kirjastoille avautui mahdollisuus käyttää kirjastojen tietokantoja. 1990-luvulla tieteellinen julkaiseminen alkoi siirtyä digitaaliseen ympäristöön ja tällä vuosituhanella on alettu keskustella avoimesta tieteestä ja sen tekemisen tavoista.

1.1 MITÄ DIGITAALINEN TIEDE ON?

Digitaalisen tieteen voi jakaa karkeasti kahtia:

- tieteen tekemiseen digitaalisesti
- tieteen tulosten jakamiseen digitaalisesti

Tieteen tulosten jakaminen digitaalisesti alkoi levitä 1990-luvulla, kun kansainväliset tieteelliset lehdet alkoivat jaella artikkeleitaan tietoverkon välityksellä. Tiedeyhteisö otti kuitenkin jo ennen tätä digitaaliset palvelut käyttöönsä: ensimmäisiä näistä olivat sähköposti ja tiedonhakujen tekeminen erilaisista viitetietokannoista – nämä teknologiat alkoivat kehittyä ja levitä jo 1970-luvulla. Tutkimus on käyttänyt hyväkseen tietokoneita niin kauan kuin niitä on ollut, merkittävin muutos oli tietokoneiden verkottuminen ja sen mahdollistama datan jakeleminen nopeasti ja luotettavasti ympäri maailmaa.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana digitaaliseen tieteeseen liittyen keskeisiksi keskustelu kohteiksi ovat muodostuneet tieteellisten julkaisujen verkkojulkaiseminen sekä tähän liittyen julkisella rahoituksella tehdyn tutkimuksen tulosten vapaa saatavuus. Uutena teemanä on esille noussut myös tutkimusdatan avoin jakaminen.

Digitaalinen tieteen tekeminen muuttaa siten tutkimuksen prosessia ja siihen liittyvää tietoympäristöä. 1990-luvulla esitetyt visiot siitä, että tutkimustulokset, data ja julkaisut löytyvät nopeasti ja avoimesti tietoverkon kautta alkavat siten pikku hiljaa toteutua.

Tutkimuksen kannalta tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että tutkijoiden työn tulokset leviävät paljon nopeammin kuin painetun sanan aikakautena. Samalla tutkijoiden verkostoituminen kautta maailman on nykyisillä tieto- ja viestintäteknisillä sovelluksilla erittäin helppoa. Tutkimustyötä voi periaatteessa tehdä missä päin maailmaa tahansa, jos tarvittavat verkkoyhteydet ja oikeudet käyttää sovelluksia toimivat.

Ehkä kaikkein merkittävin uusi näkökulma on suurten datamassojen käsittely. Tästä on käytetty nimitystä datan louhinta. Tämä mahdollistaa ensinnäkin suurten datamassojen käsittelyn tiedonhaun tekniikoilla: tutkija voi näin käydä läpi esimerkiksi suomalaiset digitoituneet sanomalehdet teemoihin liittyvien hakujen avulla. Tehtävä joka ennen vaati matkustamista lehtiä arkistoihin kirjastoihin ja lisäksi runsaasti aikaa lehtien selailuun.

Datan louhinta mahdollistaa myös uusien tutkimustulosten löytämisen käyttämällä tätä varten kehitettyjä algoritmeja: jo nyt on saatu merkittäviä tutkimustuloksia geeni-informaation louhinnassa. Viime aikoina myös ihmisten tuottamat digitaaliset ja digitoituneet tekstit ovat alkaneet olla tutkimuksen kohteena, on alettu puhua digitaalisesta humanistisesta tutkimuksesta, joka yhdistää toisiinsa humanististen alojen tieteenraditiota ja nykyaikaista tieto- ja viestintäteknologiaa. Digitaalinen humanistinen tutkimus hyödyntää tietotekniikkaa ja digitaalisia aineistoja humanististen alojen tutkimuskysymysten ratkaisemiseen.

1.2 KIRJASTOJEN PALVELUT JA TEHTÄVÄT DIGITAALISESSA MAAILMASSA

Kirjastot ottivat uudet digitaaliset palvelut nopeasti käyttöön samassa tahdissa kuin muukin tiedeyhteisö. Viestinnän sovellukset auttoivat aineistojen tilaamisessa ja tietokannoista tehdyt tiedonhaukset aineistojen paikantamisessa. Digitaaliset tietojärjestelmät – kirjastojärjestelmät – mahdollistivat omien aineistojen lainaamisen ja etsimisen. 1990-luku mullisti tieteellisten kirjastojen maailman lopullisesti: sen sijaan, että aineistoja hankittiin kirjastojen kokoelmiin, kirjastoista tuli välittäjiä digitaalisesti jaeltuihin tieteellisiin lehtiin. 2010-luvulla on tapahtumassa sama murros monografioiden kohdalla: tieteelliset kirjat ovat siirtymässä vauhdilla verkkokäyttöön.

Tämä on vaikuttanut myös käyttäjien rooliin. Kirjastojen palveluiden käyttö on siirtynyt enenevässä määrin verkkoon. Tämä on lisännyt merkittävästi itsenäistä toimintaa ja tästä on seurannut se, että kirjaston rooli opettamisessa ja ohjaamisessa on kasvanut. Tietokantojen määrä ja laajuus sekä tieteellisen tiedonhaun erityiset piirteet ovat asioita, jotka vaikuttavat siihen, että jokaisen akateemisen koulutuksen saaneen henkilön perustaitoihin kuuluu tiedonhankinnan ja hallinnan perusasioiden osaaminen.

UEFin kirjastossa viime vuonna 2014 suurin käytön ja kokoelmien kasvu tapahtuikin e-kirjoissa. E-kirjojen lukumäärä alkaa lähennellä painettujen kirjojen lukumäärää ja niiden

käyttö on tilastollisesti jo ohittanut painettujen kirjojen lainauksen. Tosin nämä luvut eivät ole täsmälleen verrannolliset, mutta kertovat jotakin tieteen nopeasta digitalisoitumisesta. Vertailun vuoksi: jokainen yliopistolainen on katsonut vuoden 2014 aikana joka viikko jotakin e-kirjaa. Näiden lisäksi kukin on lainannut tai uusinnut noin 40 kertaa painetun teoksen vuoden aikana.

Kuva 1. Kirjaston palvelut löytyvät verkosta (Kuva: Raija Törrönen).

Viime vuosina on alettu huomata myös se, että tieteellisten kirjastojen keskeinen tehtävä - aineistojen pitkäaikaisen saatavuuden turvaaminen - on alkanut murentua. Jo nyt voidaan väittää perustellusti, että internetin alkuaikojen aikana julkaistuja tieteellisiä verkkolehtiä ja julkaisuja on hävinnyt. Lisäksi kaupallisten tuottajien verkkolehtien saatavuus on osin sidottu siihen, tilataanko näitä lehtiä jatkossa.

Kaikkein merkityksellisin työ tieteellisillä kirjastoilla on vasta alkamassa. Järjestetyt digitaaliset kokoelmat, jotka säilyisivät edes parinsadan vuoden ajan - joka on ihmiskunnan sivistyshistoriassa lyhyt aika - on urakka, joka odottaa tekijäänsä. Tämä tehtävä onnistuu vain yhteistyöllä ja työnjaolla eri toimijoiden kesken. Lisäksi nämä digitaaliset kokoelmat mahdollistavat datan louhinnan ja siten uusien tutkimustulosten syntyminen.

Digitaalisen tieteen kehittyminen asettaa kirjastoille uusia osaamishaasteita: jo nyt kirjastot voivat auttaa tiedonhauissa, mutta datan louhinta ja siinä kehittyvien menetelmien nopea kehittyminen vaatii kirjastoammattilaisiltakin täydennyskoulutusta osaamisen kehittämiseksi.

1.3 KOHTI AVOINTA TIEDETTÄ

Digitaalinen tiede vaatii sekä poliittisia päätöksiä, että yliopistoilta omia strategisia linjauksia. Suomessakin on viime vuosina vahvistunut poliittinen tahtotila julkisella rahoituksella tehdyn tieteen avoimesta saatavuudesta. Tähän liittyviä kansallisia linjauksia ja tätä tukevia kansallisia palveluita on alettu luoda yhteistyössä eri tieteen ja tutkimuksen toimijoiden kanssa.

Oma yliopistomme on ottanut selkeän kannan vuodenvaihteessa 2014 – 2015 kohti avointa tiedettä. Kirjasto on valmistunut tähän vuoden 2014 aikana alkamalla kehittää sekä julkaisemiseen liittyviä palveluita että tutkimuksen tukipalveluita. Kirjaston antamassa opetuksessa tohtorikoulutettaville otimme tämän myös erääksi keskeiseksi teemaksi jo vuoden 2014 aikana ennakoimalla siten tapahtuvaa muutosta.

2 Digitaaliset aineistot tilaratkaisujen mahdollistajina

RIITTA PORKKA, JUKKA KANANEN, MARJA MAIJALA JA TUULEVI OVASKA

Artikkeli käsittelee Itä-Suomen yliopiston kirjaston tilaratkaisuja ja ratkaisuihin vaikuttaneita tekijöitä. Keskeisimpinä niistä nousevat esille digitaalisten aineistojen mukanaan tuomat mahdollisuudet kirjastotilojen suunnittelussa ja kehittämisessä. Oma vaikutuksensa on myös jatkuvasti kohoavilla tilavuokrilla. Artikkelissa esitellään tehtyjä tilaratkaisuja usean vuoden ajalta. Erityshuomion saa Joensuun kampuksen Metria-kirjavaraston purkamisen.

2.1 KIRJASTON TILOJEN KEHITYS

Itä-Suomen yliopiston kirjastolla on kolmella kampuksella käytössä tiloja yhteensä 10 463 m². Kirjastotilat ovat Joensuun, Kuopion ja Savonlinnan kampuskirjastoissa sekä KYSin tieteellisessä kirjastossa. Joensuussa sijaitsevat myös Vapaakappalevarasto ja Metrian kirjavarasto. Tilakustannukset ovat vuositasolla n. 1,5 miljoonaa euroa ja ne muodostavat kirjaston budjetin kolmanneksi suurimman menoerän. Tilakuluja suuremmat ovat henkilöstö- ja kirjastoaineistokulut. Kirjaston tilat ovat merkittävä toiminnallinen resurssi sekä kirjastolle että koko yliopistolle.

Tilamuutokset ovat olleet kirjastolle arkipäivää jo ennen UEFin kirjaston aloittamista vuonna 2010. Merkittävin 2000-luvun muutos Joensuussa oli vuonna 2009 tapahtunut Metrian kirjavaraston (477m²) käyttöönotto. Tilaa tarvittiin lisää mm. siksi, että Joensuun yliopiston kansainvälisen viestinnän laitos siirtyi Savonlinnasta Joensuuhun ja käänöstieteen kirjastokokoelma siirtyi opetuksen ja tutkimuksen mukana. Savonlinnassa kirjaston tilat vastaavasti pienenevät. Kuopiossa luovuttiin Canthian kirjastosta vuonna 2008.

Kuva 2. Savonlinnan kampuskirjasto (Kuva Varpu Heiskanen).

UEFin ajan kirjaston merkittävin tilamuutos Joensuussa tapahtui vuonna 2011. Oppari muutti kirjaston kanssa yhteisiin tiloihin Carelia-rakennukseen ja vuoden aikana Opparille siirtyi tiloja yhteensä 651 m². Samana vuonna kirjasto luopui Joensuussa Haltian varasto-tiloista (315 m²) ja Joensuun kampuskirjastoon siirrettiin Tiedepuiston kirjaston kokoelma. Savonlinnassa kampuskirjaston tiloihin siirrettiin ja kokoelmaan liitettiin Puistokadulta Matkailun tietopalvelun kokoelma.

Vuoden 2012 aikana Joensuussa siirrettiin kampuskirjaston kokoelmiin ja tiloihin useamman laitospuiston kokoelmia. Tiloja myös remontoitiin, remontissa oli Joensuun kampuskirjaston lehtivarasto. Kuopiossa KYSin tieteellisessä kirjastossa otettiin yliopistollisen sairaalan muuhun käyttöön osa kirjaston tiloista, jolloin tila pieneni 650 m²:stä 450 m²:iin. Tällöin jouduttiin luopumaan ryhmätyöhuoneesta, mutta muuten supistukset tehtiin kokoelmista ja hyllyistä, ei asiakastiloista tai paikoista. Suuri määrä aineistoa siirrettiin Varastokirjastoon, jotta toiminnot saatiin mahtumaan pienempään tilaan.

Joensuun ja Savonlinnan kampuskirjastojen tiloihin perustettiin vuosina 2011–2012 Opparin hallinnoimat tenttiakvaariot. Kesällä 2014 remontoitiin Kuopiossa Snellmania työhuone-tilat. KYSin tieteelliselle kirjastolle on suunniteltu kirjaston henkilöstöä ja käyttäjiä osallistaen tila, joka otetaan käyttöön vuoden 2016 alussa. Syksyllä 2014 opiskelijat otettiin Savonlinnassa mukaan ryhmätyötilan suunnitteluun. Asiakkaiden toiveita rauhallisen työskentelytilan lisäämiseksi toteutettiin muuttamalla tarpeettomaksi käynyt kirjavarasto ryhmätyökäyttöön.

2.2 OPPIMISKESKUS, CANTHIAN LOPETTAMINEN JA SNELLMANIAN REMONTIT

Kuopion yliopiston hammaslääketieteellisen tiedekunnan toiminta päättyi 1998. Hampaan poistussa avautuivat ovet oppimiskeskukselle. Hammasklinikan suuri sali keskellä rakennusta oli ikkunattomana tilana vähiten haluttu. Kirjasto esitti vuonna 1994, että siihen rakennettaisiin opiskelijakirjasto mikrotyötiloineen ja ryhmätyöhuoneineen. Hanke sai tukea yliopiston johdolta, ja Oppimiskeskuksen avajaisia vietettiin syyskuussa 1999. Oppimiskeskuksen salista puhkaistiin portaat alemmassa kerroksessa olevaan kirjastoon. Samassa yhteydessä kirjaston tila saneerattiin nykyaikaisemmaksi ja sinne sijoitettiin mikrotyöasemia kirjastojärjestelmän ja elektronisen aineiston käyttöä varten.

Silloinen kirjastonjohtaja Riitta Huuhtanen on huomauttanut, että eräs tavoite, joka ei täysin toteutunut tilojen puutteen vuoksi, oli kaikkien opiskelijapalveluiden keskittäminen oppimiskeskuksen läheisyyteen, palveluiden integroiminen ja ”yhden luukun” periaate. Opetuksen tukipalveluja tarjoavat yksiköt ja ylioppilaskunta jatkoivat tätä suunnittelutyötä *Tietotalo*-hankkeessa. Tulevaisuuden tavoitteena oli uusi palvelutalo, jossa kaikki opiskelijapalvelut olisivat saatavilla saman katon alla. Tämä hanke ei kuitenkaan koskaan toteutunut Kuopiossa. Sen sijaan Joensuun kampuksella kirjasto ja Oppimiskeskus toimivat nyt yhteistyössä samoissa tiloissa.

Hammaslääketiede aloitti toimintansa uudestaan Itä-Suomen yliopistossa syksyllä 2010. Oppimiskeskuksen yläkerran tilat kunnostettiin uudestaan hammaslääketieteellisen opetuksen ja tutkimuksen käyttöön. Oppimiskeskus toimii nyt Canthiassa entisissä kirjaston tiloissa.

Oppimiskeskuksen toiminta laajeni nopeasti. Snellmanian puolella opiskelevat vaativat, että oppimiskeskuspalveluja oli oltava saatavilla yhtälailla myös Snellmania-rakennuksessa. Kesällä 2002 Snellmanian kirjastosta raivattiin pois hyllyjä ja sijoitettiin tilalle opiskelijoiden työasemia. Varsinainen Snellmanian kirjaston remontti tehtiin kuitenkin vasta myöhemmin vuonna 2008.

Canthian kirjasto otettiin käyttöön vuonna 1978. Kirjaston toiminta päättyi vuonna 2008 ja se yhdistettiin Snellmanian toimipisteeseen. Remontti aloitettiin toukokuussa, jolloin kirjastonjohtaja Jarmo Saarti kirjoitti remonttiblogiin ensimmäisen avauksen:

”Kuopion yliopiston tiedealojen kirjastopalvelut ovat kehittyneet viimeisen vuosikymmenen aikana voimakkaasti digitaalisiin aineistoihin ja sähköisiin palveluihin. Samalla on kampuksellamme kehitetty oppimiskeskusta, jolla on tarjottu tiloja ja laitteita opiskelijoille saavuttaen nämä palvelut. Painetut kirjat ovat kuitenkin säilyttäneet asemansa etenkin kurssikirjoissa ja joillakin tiedealoilla kirjat ovat edelleen tärkeitä välineitä tutkimuksen tekemiseen ja oppimiseen. Pari vuotta sitten aloimme suunnitella kampuksen kirjastotilojen uudistamista vastaamaan nykyisiä tarpeita. Tänä vuonna nämä suunnitelmat alkavat toteutua. Canthian ja Snellmanian kirjastotilat yhdistetään ja kirjaston palvelutilat remontoidaan Snellmaniaan. Canthian tiloihin luodaan monipalvelukeskus, jossa useat yliopistomme palvelulaitokset ovat mukana.

Yliopistojen kirjastotiloille on asetettu vaatimukseksi se, että niiden tulee olla helposti saavutettavissa, niissä tulee voida viihtyä ja niiden tulee mukautua joustavasti käyttäjien tarpeisiin. Snellmanian tilan uudistamisen perusajatuksena on ollut luoda kirjastoon alueita, joissa käyttäjät voivat lukea rauhassa, tehdä ryhmätöitä, käyttää tietokoneita ja oleskella.”

KYSin ja Canthian kirjastot olivat avoinna sillä aikaa kun Snellmanian kirjastoa ensin purettiin ja sitten rakennettiin uusiksi. Kurssikirjat siirrettiin remontin ajaksi käyttöön Canthiaan. Tutkimuskirjat siirrettiin Snellmanian varastoon. Snellmanian lehdet, sarjajulkaisut ja muu lukusaliaineisto pakattiin hyllyihin muovien sisään odottamaan remontin valmistumista. Asiakkaita ohjattiin käyttämään e-lomakkeita kirjojen ja artikkeleiden tilaamiseksi. Varastokirjastosta saattoi tilata tietoaineistoja tavalliseen tapaan.

Remontin etenemistä saattoi seurata kirjaston blogista:

Blogista 13.6.2008:

”Kuluvalle viikolla saatiin tyhjennettyä myös kopiahuone ja tarvikevarasto remontin tieltä. Alanmukaiset kirjat, väitöskirjat ja lukusalikirjat siirrettiin Snellmanian varastoon väistöön odottamaan remontin valmistumista. Myös taideteokset, patsaat ja taulut siirrettiin väliaikaisesti muualle. Ensi viikolla jatkuvat kalusteiden ja hyllyjen siirrot.”

Blogista 11.7.2008

”Aikataulussa on pysytty: Jari, Leila ja Yrjö ovat ahkeroineet, jopa urakkameiningillä, ja nyt ovat sarjatkin jo uusilla paikoillaan. Yliopiston muuttomiehet ovat vieneet kalusteita säilytykseen, ja osa vanhoista kalusteista viedään vielä kunnostettaviksi. Kirjastosalissa kaikuu ja tyhjätkirjahyllyt napsahtelevat, kun niiden ohi kävelee. Lattialla on vielä sekalaista tavaraa, ja tiskin takana muovilaatikoissa käsiteltäväksi meneviä kirjoja.”

Blogista 5.8.2008

”Elokuun alussa Snellmanian kirjaston remontti alkoi toden teolla. Ensimmäisellä viikolla puretaan ylimääräiset kirjahyllyt, vanha palvelutiski ja seiniäkin eri puolilta. Saliin jääneet aineistot on suojamuovitetty hyllyihin. Salin lehdet ja Snellmanian sarjajulkaisut eivät ole käytössä lokakuun loppuun saakka. Tämä siitäkkin syystä, että työmaa-alueelle on asiattomilta ehdottomasti pääsy kielletty remontin aikana.”

Kun remontti valmistui, siirrettiin aineistoja takaisin Snellmaniaan. Suuri osa vanhasta aineistoista poistettiin tai siirrettiin Varastokirjastoon. Myös osa Canthian hyllyistä ja kalusteista siirrettiin Snellmaniaan, jossa ne palvelevat edelleenkin. Näitä ovat muun muassa keltaiset kirjahyllyt ja puiset kaapit palvelutiskin takana. Virallisesti remontti kirjaston osalta päättyi, kun kirjastonjohtaja Saarti nosti omin käsin Snellmanin kipsipääpatsaan paikolleen lehtihyllyn päälle. Snellmanian eli Kuopion kampuskirjaston uudistetut tilat avattiin marraskuussa 2008. Kirjastotila suunniteltiin yhteistyössä opiskelijoiden kanssa asiakkaiden tarpeita ajatellen. Samana vuonna otettiin Kuopiossakin käyttöön ensimmäinen lainausautomaatti.

Kuopiossa 2014 kesällä remontoitiin Snellmaniaan nykyaikaiset työhuoneetilat. Vanhat työtilat purettiin ja rakennettiin täysin uusiksi. Tilassa on nyt työhuoneita, avointa toimistotilaa, äänieristetty lasiseinäinen tila neuvotteluita ja kovaäänistä työskentelyä varten sekä kirjaston yhteinen viihtyisä taukotila, jossa pidetään myös aamupalavereita. Osalle työntekijöistä jäivät vielä entiset työhuoneet Melaniasta.

KYSin tieteelliselle kirjastolle valmistuu vuoden 2015 aikana uusi ja moderni oppimisympäristötyyppinen ja muunneltava tila, joka otetaan käyttöön alkuvuodesta 2016. Savonlinnassa otettiin opiskelijat mukaan tilasuunnitteluun kirjastovaraston muuttamiseksi ryhmätyötilaksi.

2.3 TAPAUS METRIA

Joensuun kampuskirjastoon, tuolloin vielä Joensuun yliopiston kirjastoon, oli valmistunut uusi kirjojen noutovarasto Metria, ja se luovutettiin kirjaston käyttöön 2.4.2009. Varastossa oli hyllytilaa 5400 hm ja sinne siirrettiin heti valmistumisvuotena n. 18 500 kirjaa ja monografiasarjaa sekä n. 350 lehtinimekettä. Kirjasto oli saatuun noutovarastoon erittäin tyytyväinen. Vuosien kuluessa kirjaston puolelta oli tuotu useissa yhteyksissä yliopiston johdolle tiedoksi, että kirjasto tarvitsee joko laajennuksen tai noutovaraston, jotta se ylipäättään voi toimia. 2000-luvun alussa kirjastossa laskettiin, että kirjaston tilat Joensuussa tulevat riittämään vuoteen 2008–2009. Uuden varaston valmistumisen kynnyksellä kirjastossa arvioitiin, aiempien vuosien painetun aineiston kartunnan pohjalta, että varaston myötä tilat tulevat riittämään vuoteen 2025.

Kuitenkin jo vuoden 2013 syksyllä kirjasto päätyi esitykseen, että noutovarastosta luovutaisiin. Päätöstä perusteltiin aineistojen karttumisen muutoksilla, painopiste oli entistä enemmän digitaalisissa aineistoissa sekä noutovaraston vähäisellä merkityksellä asiakaspalvelussa. Kirjasto esitteli asian tulosneuvotteluissaan, missä se hyväksyttiin ja tuli näin päätetyksi. Ajankohtaiseksi luopumispäätöksen juuri vuonna 2013 teki se, että yliopisto aloitti rakennuksen perusrakennuksen suunnittelutyön. Tässä yhteydessä kirjastolle tuli mahdolliseksi joko luopua noutovarastosta, tai vaihtoehtoisesti sitoutua uusitun rakennuksen vuokralaiseksi vuosikausiksi eteenpäin.

Suunnittelutyö ja varaston tyhjentämiseen valmistautuminen aloitettiin kirjastossa heti päätöksen varmistuttua. Kirjastossa aloitettiin säännölliset suunnittelupalaverit, joissa sovittiin varastossa olevan aineiston seulomisen ja käsittelyn linjaukset.

Käsiteltävää aineistoa poistettavaksi oli työn alkaessa noin 1870 hyllymetriä. Esim. kirjalahjoituksia ja dupletteja käsiteltiin varastosta n. 800 hyllymetriä. Näistä n. 200 metriä siirrettiin takaisin kampuskirjastoon ja loput poistettiin. Suuri lahjoitusten määrä varastossa perustuu pitkälle Joensuun kampuskirjaston historiaan. Korkeakoulutuksen alkuvuosina perustetun kirjaston kokoelmia kehitettiin paljolti kirjalahjoitusten varassa. Lisäksi uusien koulutusalojen käynnistyessä myöhemmin vuosina saatiin kirjastoon, usein oppiaineiden

avustamana, useita kirjalahjoituksia. Vuosien kuluessa useat lahjoitukset olivat käyneet sisältönsä puolesta tarpeettomiksi, ja muuton yhteydessä oli tietoinen valinta seuloa ja hävittää tarpeeton aineisto.

Varastossa säilytetystä 350 lehtinimekkeestä palautettiin kampuskirjastoon 57 nimekettä, yhteensä n. 122 hyllymetriä. Loput siirrettiin Varastokirjastoon tai poistettiin paperinkeräykseen. Monografioita Metrian varastoon oli v. 2009 siirretty yli 18 000, kirjaston tiloihin niitä palautettiin murto-osa.

Metrian kirjavaraston kokoluokkaa olevat kokoelmasiirrot vievät paljon resursseja koska työvaiheita on monia. Siirrot edellyttävät sisällöllistä suunnittelua: mitä jätetään kokoelmiin ja mikä voidaan poistaa, tietokantatarkistuksia, poistoja tai muutoksia kirjastojärjestelmissä, sekä fyysistä kirjojen siirtämistä, pakkaamista, lähettämistä Varastokirjastoon tai vaihtoehtoisesti kirjojen järjestämistä uusiin hyllyihin. Aineistojen siirtoihin ja tietokantatyöhön palkattiin vakituisen henkilökunnan avuksi lisätyövoimaa yhteensä noin yhden henkilötyövuoden verran. Kirjaston kokoelmien ylläpidossa ja hoidossa työskentelevät työntekijät tekivät varaston tyhjentämiseen liittyvissä tehtävissä töitä lähes kokopäiväisesti. Lisäksi tietoasiantuntijat osallistuivat poistovalintaan alusta alkaen. Maaliskuussa 2015 arvioitiin, että viimeisetkin kirjat saadaan käsiteltyä syksyyn 2015 mennessä.

Kirjasto toteutti nämä laajat kokoelmasiirrot muutaman vuoden välein, ensin valinnan kautta aineistoa siirrettiin varastoon, ja muutaman vuoden kuluttua seulottiin poistoihin tai takaisin kampuskirjaston tiloihin. Mikä muuttui muutamassa vuodessa niin paljon, että kirjaston toiminnalle elintärkeä kirjojen noutovarasto oli käynyt tarpeettomaksi?

Suurin syy on varmasti tutkimusaineiston yllättävänkin nopea digitalisoituminen. Vaikka tieteellisten kausijulkaisujen digitalisoituminen oli alkanut jo 1990-luvulla, oli kirjojen nopea digitalisoituminen kuitenkin odottamattoman nopeaa ja laajamittaista.

Oma osuutensa varastosta luopumiselle oli myös taloudellisilla tekijöillä. Tilakustannukset ovat korkeita, ja arvioitavaksi tietenkin tuli, kannattaako suurta kirjavarastoa ylläpitää, vai onko kokonaistaloudellisesti edullisempää tilata aineisto käyttöön Varastokirjastosta tai kaukolainata muista kirjastoista.

Kuva 3. Joensuun Metria-kirjavaraston tyhjennystä (Kuva: Ilpo Suihko).

Noina muutamana vuotena oli tapahtunut myös kokoelmapoliittisen ajattelun muuttamista. Vuonna 2007 silloisessa Joensuun yliopistossa, toimi rehtorin nimittämä Kirjasto-työryhmä, jonka loppuraportissa sanotaan:

”Työryhmä toteaa selvityksessään kirjaston täyttöasteen olevan kriittisellä rajalla. Kirjastoon hankittua tutkimuksen kannalta relevanttia aineistoa joudutaan tilanahauden vuoksi siirtämään Varastokirjastoon, mikä käytännössä merkitsee resurssien harmillista hajauttamista ja aineiston käytettävyyden heikkenemistä. Tilanahaus on tekemässä mahdottomaksi tutkimusyliopistolle elintärkeiden tietoaineistojen kartuttamisen pitkällä aikavälillä.”

Aineistojen digitalisoituminen sekä tilakustannuksien huimat korotukset pakottivat kirjaston ajattelemaan ja täsmentämään kokoelmapolitiikkaansa sekä kokoelmien kehittämisen ja säilyttämisen raameja. Millä tavoin omia kokoelmia kehitetään: onko se käyttökokoelma, vai kokoelmia keräävä ja säilyttävä. Tämä muutos ei koskenut ainoastaan omaa kirjastoa, vaan nousi keskusteluun koko kirjastokentällä. Varastokirjastolla on tässä keskeinen rooli. Syksyllä 2014 sovittiin, että Varastokirjasto kokoaa työryhmän, jonka tehtävänä on täsmentää Varastokirjaston kokoelmapolitiikka ja tällä tavoin tarjota myös muulle kirjastokentälle raameja niiden omassa kokoelmatyössä. Muuttuneessa tilanteessa on hyväksytty se, että kokoelmien hajauttaminen Varastokirjastoon voi olla osa aktiivista oman kokoelman sisällöllistä kehittämistä.

LÄHTEET

Huuhtanen, Riitta. Tiedelaakson tiedonhaku. Kuopion yliopiston kirjaston synty ja ensimmäiset vuosikymmenet. Kuopion yliopiston julkaisuja. F, Yliopistotiedot, no 39. Kuopion yliopisto, 2006. Pysyvä linkki julkaisuun: <http://urn.fi/URN:ISBN:951-27-0124-3>
Joensuun yliopiston kirjastotoimen kehittäminen. Kirjastotyöryhmän loppuraportti 28.2.2007
Kirjasto uudistuu, 2008. Kuopion yliopiston kirjaston remonttiblogi: <https://kuykirjasto.wordpress.com/>

3 Digitalisoituminen muuttaa tiedemaailman ja opiskelun – osaammeko me?

HELENA HÄMYNEN

Artikkelissa pohditaan mitä tieteen tekemisen ja julkaisemisen digitalisoituminen, tieteen tulosten vahva merkitys yliopistojen rahoitukseen, uudistuvat opetusmenetelmät, materiaalit ja oppimisympäristöt, digitaalinen lukutaito, z-sukupolven astuminen yliopistoon ja monet muut käsillä olevat haasteet merkitsevät kirjastoammattilaisen osaamiselle tieteellisessä kirjastossa. Entä kuka jatkossa huolehtii perinteisten painettujen aineistojen esillä pitämisestä ja niiden käytön vaatimasta osaamisesta, kun kävelemään opettelevan lapsen ensimmäinen katselukirja onkin tänään iPadissa ja hän hakee iskevimmät lastenlaulut netin palvelusta. Ohjaavatko kirjastoammattilaiset vielä jonain päivänä nuorisoa heille eksootisten perinteisten aineistojen käyttöön, digitalisaatio kun heille on jo äidinmaidosta tuttua.

3.1 MUUTOKSEN TUULET TIEDEMAAILMASSA

Tiedejulkaiseminen on edelleen muutoksessa. Open access –julkaisemisen edut ja haasteet, kuten avoimen verkkojulkaisemisen tekijänoikeuskysymykset, puhuttavat tiedeyhteisöä. Open access- verkkolehdet pyrkivät tiedon avoimeen saatavuuteen ja monet niistä noudattavat jo vertaisarvioinnin periaatetta. Merkittävät tiedejulkaisut ovat kuitenkin edelleen maksullisia, ja kalliita, olivatpa ne verkkoversioina tai painettuina. Rinnakkaisjulkaiseminen, jolloin yliopiston henkilökunnan julkaistuista artikkeleista on talletettava kopio julkaistavaksi yliopiston verkossa, on ratkaistavien asioiden joukossa, samoin pitkäaikaissäilytys. Käytännössä rinnakkaisjulkaisut ovat kaikkien lukijoiden ulottuvilla, joka luo erityishaasteensa kaupallisten kustantajien suuntaan. Yliopistojen opinnäytetöiden verkossa julkaiseminen on lisääntynyt, mutta on vielä kaukana tavoitteista. Tieteen tulosten vahva merkitys yliopistojen rahoitukseen on saanut päättäjät kiinnittämään huomion julkaisujen tallentamiseen, näkyvyyteen ja merkitykseen. Entistä tärkeämpää on, löytävätkö tieteen tulokset käyttäjänsä eli viitataanko niihin. Myös julkaisemisen rahoittaminen on haaste. Ulkopuolista rahoitusta on hankittava entistä kilpaillummilta markkinoilta.

Yhteiskunnan digitalisoitumisen tuovat yliopistoon mukanaan myös uudet opiskelijat. Ylioppilaskokeiden toteuttaminen sähköisesti alkaa ensi vuonna, ainakin osin, kokonaisuudessaan ne voi toteuttaa sähköisesti vuonna 2019. Tietokone- ja mobiilipelejä suunnitellaan kiihtyvässä määrin myös oppimistarkoituksiin. Oppimispelit ovat parhaimmillaan hauskoja ja innostavia ja ne antavat palautteen välittömästi. Jo muutaman vuoden ikäiset lapset pelaavat iPadeilla, ja oppivat samalla äidinkielen, matematiikan ja vieraiden kielten taitoja – erinomaisin tuloskin. Millaisin valmiuksin ja odotuksin nämä nuoret aikanaan astuvat yliopistoon?

3.2 OPPIMINEN DIGITALISOITUNEESSA YHTEISKUNNASSA

Oppiminen digitalisoituneessa yhteiskunnassa on yliopistomme yksi, strateginen näkyvä haaste. Oppimisympäristöjä kehitetään ja vahvistetaan valmiuksia toimia tulevaisuuden työelämässä. Tämä tarkoittaa erityistä digipedagogiikan sisällyttämistä yliopistopedagogiikkaan tietoteknisten taitojen, tiedonhakutaitojen ja tekijänoikeustietämyksen ohella.

Yliopiston oppimateriaalit – perinteistä vai jotain aivan uutta? Oppimateriaaleja uudistetaan kaikilla asteilla sisällön vanhenemisen takia, mutta myös siksi, että käsitys oppimisesta ja opettamisen tavoista muuttuu ajan myötä. Uudet teknologiat ja erityisesti digitalisoituminen ovat mahdollistaneet merkittäviä muutoksia tiedon tuottamisen, esittäminen ja välittämisen tapoihin. Myös materiaalien ajan tasalla pitäminen on paljon helpompaa. Tosin se tarkoittaa tekijän sitoutumista aineiston jatkuvaan ylläpitämiseen ja mahdollisesti myös tavoitettavuuteen sosiaalisen median välityksellä. Visuaalisuus nousee entistä tärkeämmäksi elementiksi oppimateriaaleissa ja laajentaa omaksuminen mahdollisuuksia, mukaan tulevat kuvat, videot ja äänet, esim. musiikki. Ne tuovat tarvittavaa minimuotoisuutta erilaisten oppijoiden oppimisen tueksi, kun teksti ei ole enää keskeisin tai jopa ainoa esittämistapa. Timo Tossavainen nostaa esiin radikaalin ajatustavan muutoksen oppimateriaalien laatimisessa. Asiantuntijoiden ja ammattikustantajien rinnalle on nousemassa yhteisöllinen oppimateriaalien tuottaminen, jolloin opettajat ja opiskelijat yhdessä muiden toimijoiden kanssa tuottaisivat materiaaleja. Oppimisen kannalta oppijan osallistuminen aktiivisella tavalla uuden tiedon liittämiseen jo omaksutun yhteyteen tuottaa parhaan oppimistuloksen. Oppikirjoista on osin siirrytty oppimaan oppimisympäristöissä, joissa oppiminen tapahtuu vuorovaikutteisesti ja yhteisöllisesti. (Tossavainen.)

Kuva 4. Joensuun kampuskirjaston itseopiskelutilaa (Kuva: Varpu Heiskanen).

Yliopisto-opiskelussakin oppimisympäristöjä hyödynnetään jo perinteisen luento- ja seminaariopetuksen ohella. Kurssimonisteet ovat siirtyneet Moodleen, sinne myös palautetaan oppimistehtäviä ja saadaan palautetta ja keskustellaan. Verkkosivut, YouTube-videot, blogit ja wikit ovat myös yliopiston uusia oppimateriaaleja. Kirjastojen ostamat ja open access-julkaisut mahdollistavat tiedon nopean saatavuuden verkosta ja ne voidaan linkittää suoraan oppimisympäristöön, joko opettajan opiskelijan toimesta. Verkossa on myös kenen tahansa saavutettavissa arvostettujen yliopistojen avoimia joukkokursseja, *massive open online courses* (MOOC). Näiden kurssien opettajat ovat monesti alojensa huippuasiantuntijoita. Kurseilla käytettävät artikkelit ja muu oheiskirjallisuus voivat olla open access -aineistoa tai kurssin ajaksi kurssilaisten käyttöön avattua maksullista aineistoa. Näiden kurssien oheen syntyy usein kurssilaisten omaa oheistoimintaa. He voivat hyödyntää sosiaalisen median keinoja, Facebook-ryhmiä, Twitter-viestejä, blogeja ja Googlen välineitä ym. Ideana on se, että luentoja ja opettajan aikaa ei käytetä tiedon esittämiseen vaan ohjaukseen, kommentointiin ja palautteen antamiseen. (Hiidenmaa.)

Muuttuva tietoympäristö ei vaikuttane ratkaisevasti tieteellisten artikkelien ja teosten käyttöön yliopisto-opetuksessa. Tenttikirjalla on edelleen paikkansa yliopistossa. Muuttunut tietotekniikka ei aina merkitse muutunutta tietoympäristöä: tekniikka tarjoaa kyllä muodon, mutta ei sisältöä. Sähköinen julkaiseminen ja erilaiset teknologiset sovellukset ovat lisänneet opetuksen ja opiskelun monimuotoisuutta ja vaihtoehtoja, ja ne antavat enemmän mahdollisuuksia ottaa erilaiset oppijat huomioon. Uuttakin teknologia on tuonut mukanaan, kuten esim. joukkoistamalla kirjoitettavat avoimet wikit, jotka voivat parhaimmillaan tuottaa aivan uudenlaista tietoa ja uudenlaisia yhteyksiä asioiden välille. Esi-merkkinä tällaisesta on *Tieteen kansallinen termipankki*, jossa eri alojen asiantuntijat määrit-

televät ja päivittävät tieteenalojen keskeisiä termejä. Se edustaa aidosti uudenlaista oppimateriaalia, joka mahdollistaa myös opiskelijoiden osallistamisen tiedon tuottamiseen. (Mäntynen.)

3.3 DIGITALISOITUMINEN VAIKUTTA KIRJASTOTYÖHÖN

Tieteen tekemisen, tiedejulkaisemisen ja oppimisympäristöjen ja oppimateriaalien muuttuminen heijastuu vääjäämättä myös kirjastoon. Yhteiskunnan digitalisoituminen vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen ja haastaa myös kirjastotyön uudelleenlaiseen tarkasteluun – niin tekemisemme tavat kuin sisällötkin. Kirjastotyöhön uudelleen orientoituminen on välttämätöntä. Meidän on uskallettava pysähtyä pohtimaan kirjaston perustehtävää monimuotoisen ja muuttuvan tietoympäristön osana. Anne Mäntynen totesi oppimisen osalta: ”tekniikka tarjoaa kyllä muodon, mutta ei sisältöä”. Ajatus sopii myös kirjastoon. Tekniikka mahdollistaa kirjastoissa paljon uudenlaisia tapoja palvella asiakkaita, mutta asettaa samalla kokonaan uudenlaisen osaamisen vaatimuksia henkilökunnalle – kaikkeen entisen osaamisen päivittäminenkin ei enää riitä. Digitalisoituminen avaa kirjastoille myös aivan uusia tehtäviä, vaikka perinteisiäkin palveluja ja osaamista silti tarvitaan. Painetut aineistot pysyvät yhä digitaalisen rinnalla. Miten löytää sopiva tasapaino näiden välille? Ja miten osaamme viisaasti ja ennakoivasti havaita keskeiset ja tiedeyhteisölle lisäarvoa tuottavat tehtävät uudistuneessa tietoympäristössä?

Pirjo Hiidenmaa toteaa: (Oppiaineistojen) ”Tarjonta moninkertaistuu ja saatavuus paranee. Tämä on hyvä asia, mutta sen hinnaksi tulee seulonnan vaikeus: miten poimia helmet kaikista niistä tuhansista esiintymistä, joita on tarjolla. Kirjastoissa ammattitaitoiset informaatikot luetteloivat kustannettuja aineistoja ja auttavat siten tiedonhauissa mutta avointen aineistojen etsiminen ja hyödyntäminen jää jokaisen oman osaamisen ja viitseliäisyyden varaan.” Miksi tehtävämme kirjastoissa olisi oltava juuri näin rajattu? Tai onko painettujen kokoelmien hankkiminen ja työläs käsittely ainoa- tai ylipäätään oikea- tapa tulevaisuudessa saada se tarvitsijan käyttöön?

Jo nyt tietoympäristön muutos on tuonut tiedekirjastoille uusia tehtäviä. Omassa tiedeyhteisössämme on havaittu tarvetta ainakin verkko- ja muun julkaisemisen asiantuntijoille, bibliometriikan osaajille, metatiedon kuvailijoille, datalouhijoille, tutkimuksen tuelle, yliopiston julkaisujen luotettavalle tallentamiselle, tutkimusdatan hallinnalle ja plagiointitunnistusjärjestelmän osaajalle – ja katset ovat kääntyneet kirjastoon! Useassa tapauksessa olemme myös itse rohkeasti tuoneet osaamisemme ja kiinnostuksemme näissä asioissa esille ja toimineet proaktiivisesti näiden asioiden kehittämiseksi tiedeyhteisössämme. Kirjaston sisällä on havaittu tarve monikanavaistuneen viestinnän ja kirjaston palvelujen markkinoinnin asiantuntijalle.

Itsensä johtaminen ja jokaisen työntekijän vastuu oman osaamisen kehittämisestä yliopiston ja kirjaston tavoitteita tukevaan suuntaan on osin tiedostettu. Tämän tukemiseksi Itä-

Suomen yliopiston kirjasto otti käyttöön kehittävän dialogin menetelmän. Tieto menetelmästä on lähtöisin Helsingin yliopiston kirjaston Kumpulan kampuskirjastossa, jossa sitä kokeiltiin menestyksekkäästi, ja Hannele Fabritius toi kehittävän dialogin kansalliselle kirjastojen varajohtajien foorumille. Fokuksessa on kehityskeskustelujen kehittäminen dialogimaiseen suuntaan. Uudenlaisella kehityskeskustelulla pyritään vastaamaan paremmin muuttuneen työelämän osaamistarpeiden ja osaamisen esille saamiseen.

Osaamiseen liittyvässä keskusteluun ovat nousseet esille myös henkilökunnan uudenlaiset oppimisen menetelmät esim. tietoiskut virtuaalisesti (Lync), työkaverin varjostus, tietois-kujen nauhoittaminen, opetusvideoiden teon opetteleminen, epäkonferenssit, joissa joku työntekijä alustaa lyhyesti ja sitten jatketaan yhdessä kokemuksia jakaen ym.

Myös käytetyt työvälineet ja hallinnolliset järjestelmät ovat digitalisoituneet vauhdilla viimeisten viiden vuoden aikana. Päivittäisten työvälineiden haltuun ottamiseksi on kaikkien ollut opiskeltava ahkerasti. Perustaidot mobiilipuhelimien, iPadien, työajan seurantalaitteen, Lyncin, sähköisen rekrytointijärjestelmän käytön ja monen vastaavan osalta ovat hal-lussa, vaikkakaan kaikkia tehoja ei ole vielä monista järjestelmistä otettu. Outlook-sähköpostissa mm. riittää vielä opiskeltavia kikkoja ja konsteja apuun ajankäytön ja viestinnän hallintaan. Häviävätkö keltaiset muistilaput piankin ruudun ja työpöydän reunoilta ja löy-tyvätkö tapahtumat ja ideat järjestelmästä? Ja löytyvätkö ne helposti ja luotettavasti? Tulevaisuutta ajatellen on syytä kysyä, ovatko kirjastotyöntekijän imago ja identiteetti ajan tasalla? Millaisia ihmisiä ala kiinnostaa ja millaisia ihmisiä sen soisi kiinnostavan?

LÄHTEET

Hiidenmaa, Pirjo: Verkko käytössäsi – opi ilmaiseksi. Teoksessa Laatu! Oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä. Toim. Helena Ruuska, Markku Löytönen, Anne Rutanen. Suomen tietokirjailijat ry. 2015.

Mäntynen, Anne: Kurssimonisteesta Moodleen. . Teoksessa Laatu! Oppimateriaalit muut-tuvassa tietoympäristössä. Toim. Helena Ruuska, Markku Löytönen, Anne Rutanen. Suo-men tietokirjailijat ry. 2015.

Tossavainen, Timo: Tulevaisuuden oppimateriaalit. . Teoksessa Laatu! Oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä. Toim. Helena Ruuska, Markku Löytönen, Anne Rutanen. Suomen tietokirjailijat ry. 2015.

4 Asiakaslähtöiset e-kirjojen hankintamallit kokoelmien kehittämisen välineenä

KAARINA MERILÄINEN

Artikkeli käsittelee Itä-Suomen yliopiston kirjastossa käyttöön otettuja uudenlaisia e-kirjojen hankintamalleja. Perinteisesti sekä painetut kirjat että e-kirjat on ensin ostettu kirjaston kokoelmiin, ja vasta sen jälkeen asiakkaat ovat voineet niitä lukea. E-kirjat mahdollistavat myös asiakaslähtöisiä hankintamalleja, joissa toimintatapa on päinvastainen: kirjasto avaa maksua vastaan e-kirjoja kokoelmiinsa asiakkaidensa käytettäväksi, ja käyttöön avatuista e-kirjoista kirjaston omiksi ostetaan ne, joita asiakkaat käyttävät. Samankaltaisia näyttöön perustuvia hankintamalleja on tarjolla useilla kustantajilla ja e-kirjavälittäjillä. Itä-Suomen yliopiston kirjastossa e-kirjoja on hankittu asiakaslähtöisesti perinteisen hankintamallin ohella jo useita vuosia.

4.1 ASIAKASLÄHTÖISTEN HANKINTAMALLIEN VALINTA

Löysitkö kiittävän kirja-arvostelun, kuulitko kollegan suosittelun, saitko mainoksen sähköpostiisi tahi löysitkö hyvältä vaikuttavan kirjan kustantajan julkaisuluettelosta? Esititkö bongaamasi kirjaa hankittavaksi kirjaston kokoelmiin? Vaan kävikö niin, kirja ei sitten vastannutkaan ennakkokäsityksiäsi? Mutta ostettu se oli ja jäi odottamaan, josko joko sen vielä joskus löytäisi ja omiin tarkoituksiinsa hyväksi havaitsisi. Kaikki ostetut kirjat eivät välttämättä päädy lukijan käsiin lainkaan. Itä-Suomen yliopiston kirjaston kokoelmiin vuosina 2010–2014 ostetuista lainattavissa olevista painetuista kirjanimekkeistä noin 25 prosenttia ei ole toistaiseksi lainattu vielä kertaakaan. Voisivatko asiakaslähtöiset hankintamallit olla ratkaisu siihen, että kaikki kokoelmiin ostetut kirjat tulisivat aktiivikäyttöön eikä kokoelmista löytyisi lukemattomia kirjoja?

Itä-Suomen yliopiston kirjastossa päätettiin ottaa käyttöön asiakaslähtöisiä hankintamalleja vuoden 2012 alusta lähtien perinteisten hankintamallien ohelle. Erilaisista vaihtoehtoista päädyttiin kahteen erilaiseen malliin: ProQuestin Ebrary-e-kirjapalveluun sisällytetty hankintamalli sekä Elsevierin hankintamalli. ProQuestin Ebrary valikoitui mukaan, koska kyseinen e-kirjavälittäjä oli jo aiemmin ollut yksittäisten e-kirjojen hankintaväylänä

kirjastossamme. Lisäksi Ebraryn arveltiin olevan asiakkaille tuttu e-kirjapalvelu, koska yksittäinen ostettujen e-kirjojen ohella palvelussa oli jo vuosia ollut käytössämme laaja vaihtuvasisältöinen e-kirjapaketti. Uskottiin, että asiakkaat löytävät myös e-kirjapaketin ohelle avattavaan erilliskokoelmaan sisällytettävät e-kirjat. Ebraryn eduksi laskettiin asiakaslähtöiseen hankintamalliin avattavissa olevan e-kirjatarjonnan monialaisuus. Luonnon- ja lääketieteen sekä tekniikan tietoaineistoja kustantava kansainvälinen tiedekustantaja Elsevier oli ollut jo pitkään kirjaston tuttu yhteistyökumppani. Kansallinen elektroninen kirjasto FinELib oli neuvotellut yliopistomme keskeisiä tieteenaloja edustavan kustantajan kanssa tarjouksen e-kirjoista, mikä edesauttoi kirjastoa päätöksessä ottaa käyttöön myös juuri Elsevierin asiakaslähtöinen hankintamalli.

4.2 ASIAKASLÄHTÖISTEN HANKINTAMALLIEN KÄYTTÖNOTTO

Kirjasto on määritellyt ja avannut Ebrary-palvelusta asiakkaiden käyttöön tarjolla olevista e-kirjoista asiakaslähtöisen hankintamallin kokoelman neljän eri aihealueen e-kirjoista. Aihealueet ovat erityiskasvatus, kasvatustieteen teoriat ja käytännöt, kauppatiede ja metsätiede. Eniten kirjoja on ollut avattuina kasvatustieteistä ja kauppatieteistä. Mukaan on valittu uudehkoja e-kirjoja, ja kokoelmaa päivitetään vuosittain uusilla e-kirjoilla sekä poistamalla tarjolta vanhimmat käyttämättä jääneet kirjat. Kokoelman koko vaihtelee siis päivitysten myötä. Vuotuinen kirjamäärä on ollut yhteensä n. 3000 kappaletta. Ebraryn hankintamallissa kirjat ostautuvat omiksi sitä mukaa kuin asiakkaat niitä lukevat.

Kuva 5. Kirjaston e-kirjat ovat yhä suosituimpia (Kuva Raija Törrönen).

Palveluun otettiin mukaan myös ns. vuokraus yhdistettynä hankintamalliin. Vuokraaminen merkitsee sitä, että kirja ei ostaudu heti ensimmäisellä käyttökerralla kirjaston omaksi, vaan se ensin vuokrautuu asiakkaiden käyttöön. Vuokrausajaksi määriteltiin seitsemän vuorokautta ja vuokrakerroiksi ennen ostautumista kolme. Kirjan kolme ensimmäistä käyttökertaa laukaisee siis kirjan vuokralle viikoksi kerrallaan, ja kyseisen aikajakson aikana kirjaa voidaan käyttää kuinka paljon tahansa ilman eri maksua. Vasta neljäs lasket-tava käyttökerta laukaisee e-kirjan ostautumisen kirjaston kokoelmiin.

Elsevierin tarjolla olevista eri alojen vuosikokoelmista asiakaslähtöiseen hankintakokoelmaan on avattu vuosittain kymmenkunta eri alojen kokoelmaa lähinnä luonnontieteistä ja lääketieteistä. Jokainen avattavista kokoelmista sisältää Elsevierin ao. vuonna julkaisemat e-kirjat kyseiseltä alalta, ja kokoelmien koot vaihtelevat. Käytettävissä olleita kirjoja on ollut keskimäärin 270 kappaletta / vuosi. Kunkin vuoden lopussa kirjasto lunastaa palveluun etukäteen sijoitetun rahan vastineeksi käyttöön avattujen tieteenaloittaisten e-kirjakokoelmien e-kirjoista ne, joita on luettu eniten. Kirjat joita ei käytetä aikajakson kuluessa lainkaan, poistetaan asiakkaiden saatavilta.

Sekä Ebraryn että Elsevierin e-kirjojen tiedot ja linkit itse kirjoihin on viety Josku-tietokantaan, eivätkä ne sieltä ole asiakkaan erotettavissa muista e-kirjoista. Asiakaslähtöisten hankintamallien käyttöönotosta ei myöskään ole tiedotettu, ettei tietoisuus näistä kirjoista vaikuttaisi e-kirjakäyttöön.

4.3 KIRJOJEN KÄYTTÖ JA OSTO

Kirjoja on käytetty ja ostettu kaikilta käyttöön avatuilta aihealueilta sekä Ebraryn että Elsevierin palvelussa. Käyttö on korreloinut avattujen aihealuekokoelmien kokojen kanssa. Ebrarylta on eniten käytetty kasvatustieteiden ja kauppatieteiden e-kirjoja, ja käyttökertoja on ollut kaikilta aihealueilta yhteensä n. 5 200. Elsevierin yhteensä noin 800 käytettävissä olleesta kirjasta tehtiin noin 2 500 tekstilatausta. Kovin suuria eroja lukemismäärissä eri aihealueiden välillä ei Elsevierin kokoelmassa ole ollut, mutta todellisuudessa käyttö on keskittynyt muutamaani kirjanimekkeisiin / aihealue.

Taulukossa 1. on avattu Elsevierin kirjakokoelmia ja niiden käyttöä vuonna 2014. Vuoden alussa otettiin käyttöön 220 kirjanimekettä 40 %:n hinnalla niiden hankinta-arvosta (noin 23 000 €). Kussakin aihealueessa oli kirjoja käytettävissä muutamia kymmeniä, ja kaikista käytettävissä olleista e-kirjoista luettiin keskimäärin vähän yli kolmasosaa (36 %). Kaikki luetut kirjat (79 kappaletta) oli mahdollista lunastaa omiksi hankintamalliin etukäteen sijoitetuilla varoilla. Vastaava tilanne lunastusten osalta on ollut muinakin vuosina: lähes kaikki käytetyt kirjat on voitu hankkia vuoden lopussa pysyvästi itselle. Loput käytettävissä olleet poistuivat tarjolta kunkin vuoden lopussa.

Aihealue	Käytettävissä olleiden kirjojen lkm	Käytettyjen kirjojen lkm	Käytettyjen osuus käytettävissä olleista kirjoista	Tekstila- taukset yht.	Tekstilataukset / käytetty kirja	Ostettujen kirjojen lkm
Agricultural and Biological Sciences	27	10	37 %	138	14	10
Biochemistry, Genetics and Molecular Biology	37	10	27 %	53	5	10
Biomedical Science and Medicine	22	15	68 %	95	6	15
Chemistry	26	7	27 %	21	3	7
Clinical Medicine	20	9	45 %	17	2	9
Health Professions	31	7	23 %	13	2	8
Neuroscience	23	11	48 %	194	18	11
Pharmacology, Toxicology & Pharmaceutical Science	16	6	38 %	26	4	6
Psychology	18	4	22 %	8	2	6
Yhteensä	220	79	36 %	565	7	82

Taulukko 1. Elsevierin asiakaslähtöisen hankintamallin aihekokoelmat vuonna 2014.

Ebraryn hankintamallissa luettavissa olleista e-kirjoista on käytetty kolmen vuoden aikana liki 600 kirjaa yhteensä yli 5200 kertaa (Taulukko 2.). Rahaa on kulunut noin 22 000 \$. Jos käytössä olleet kirjat olisi ostettu suoraan itselle ennen käyttöä, niistä olisi maksettu lähes 58 000 \$. Ja jos kaikki tarjolle asetetut kirjat olisi ostettu suoraan kertaostona, rahaa olisi käytetty moninkertaisesta. Tälläkin hetkellä Ebraryn asiakaslähtöisessä hankintamallissa on meillä käytettävissä e-kirjoja noin 320 000 dollarin arvosta (yli 2 900 e-kirjaa).

Kirjanimekkeet 2012–2014	Nimekemäärä	Käyttökertojen määrä	Listahinta yht. USD	Käytetyt rahat yht. USD
Käytetyt	584	5 245	57 867	22 147
Ostautuneet	75	*	6 785	9 232
Vuokratut	509	*	51 082	12 915

* ei eroteltavissa

Taulukko 2. Kokoelmien käyttö ja kustannukset Ebraryn asiakaslähtöisessä hankintamallissa vuosina 2012–2014.

4.4 KOKEMUKSET ASIAKSLÄHTÖISISTÄ HANKINTAMALLEISTA

Voitaisiinko kirjaston kirjahankinta muuttaa kokonaan asiakaslähtöiseksi e-kirjahankinnaksi? Ei vielä ainakaan toistaiseksi. Uudet hankintamallit kuitenkin tukevat perinteistä hankintatapaa hyvin, sillä niistä löytyy monia etuja verrattuna perinteiseen kirjojen ostovalintaan.

Ebraryn mallin etuna on mahdollisuus räätälöidä hyvinkin tarkasti kokoelmat, jotka halutaan avata asiakkaiden käyttöön. Aiheiden lisäksi voidaan määritellä mm. hintarajat, kustantajat, julkaisuvuodet ja kielet. Yksityiskohtaisesti tehty räätälöinti on työläs, mutta sillä saadaan tarpeitamme mahdollisimman hyvin vastaavat kokoelmat käyttöön. Elsevierin mallissa asiakkaille on avattavissa valmiita aihekokonaisuuksia halutuilta vuosilta, ja käytännön työn tekee kokonaan kustantaja. Kirjojen kirjaamisessa Josku-tietokantaan helpottaa, että kirjaustyön voi tehdä kerta-ajona, jolloin kaikkien avattavaan kokoelmaan kuuluvien kirjojen tiedot siirtyvät tietokantaan kerralla. Yksittäin kirjoja ostettaessa kunkin kirjan tiedot on vietävä tietokantaan erikseen. Toki tekemistä riittää myös pidettäessä Josku-tietokantaa ajan tasalla kokoelmamuutoksissa. Esimerkiksi e-kirjan tietoihin Joskussa on tehtävä aina muutos, kun Ebraryn e-kirja on ostautunut omaksi. Lisäksi jonkin verran työtä on kokoelmien vuosittaisessa päivittämisessä sekä kirjojen käytön ja rahojen kulumisen seurannassa.

Asiakaslähtöiset hankintamallit mahdollistavat suuremman kirjavalikoiman tarjoamisen asiakkaille kuin muuten olisi mahdollista. Kertaostoina ei pystyttäisi ostamaan ja avaamaan käyttöön jopa satojen tuhansien eurojen arvoisia e-kirjakokoelmia. Toisaalta kaikkien kustantajien ja e-kirjavälittäjien potentiaalisesti asiakaslähtöiseen valintaan tarjoamien e-kirjojen avaaminen on myös pois suljettu vaihtoehto. Asiakaslähtöiset hankintamallit edellyttävät järkevässä määräsuhteessa olevia alkusijoituksia käyttöön avattavien kokoelmien kokoon nähden, joten käytännössä tarvittava rahallinen alkusijoitus olisi ylivoimaisen suuri. Ja jos mitään esivalintaa avattavien e-kirjakokoelmien suhteen ei kirjastossa tehtäisi, helmeilisi hiki tiedonhakijan otsalla entistä enemmän jättisuuresta tietovarannosta relevanttia kirjallisuutta etsiessä. Myös kuluja aiheuttavat hyödyttömiksi osoittautuvat e-kirja-aukaisut lisääntyisivät.

Lyhyt käyttöaika ennen nimekkeiden lunastamista pysyvästi itselle ei anna parasta kuvaa kirjan todellisesta hyödyllisyydestä. Elsevierillä tämä aikajakso on vuosi; usein jopa vähemmän. Uunituoreet e-kirjat eivät välttämättä ole heti vuoden alussa valmiita käytettäväksi, ja kirjojen lunastus omiksi on käytännössä tehtävä jo hyvissä ajoin ennen vuoden loppua. Kirjaston omiksi eivät välttämättä tule lunastetuiksi juuri ne kirjat, joita pitkällä aikavälillä kuitenkin käytettäisiin eniten.

Ebrary-mallissa yksittäisen kirjan ostohinta nousee listahintaa korkeammaksi, kun hankintamalli on yhdistettynä vuokrausmalliin. Ostohinnaksi tulee 3 x vuokrahinta (15 - 35 % kirjan listahinnasta) + listahinta. Kuluneiden kolmen vuoden aikana omaksi ostautuneiden

e-kirjojen keskihinnaksi muodostui 123 \$, kun samojen kirjojen listahinta oli keskimäärin 90 \$. Toisaalta kirja ei tarvitse ostaa heti täydellä listahinnalla omaksi, jos käyttökerta jääkin pysyvästi yhteen eli kirjalle ei tuon enempää tarvetta ilmene. Kun suhteutetaan käyttökerrojen määrä sekä syntyneisiin kuluihin että käytössä olleiden kirjojen arvoon, muodostuu käyttökerran todelliseksi hinnaksi 4,2 \$, mutta arvoksi 11,0 \$.

Kaikki olemassa olevat kirjoja ei ole saatavilla elektronisina, eikä asiakaslähtöisiä hankintamalleja ei voi käyttää painetuilla kirjoilla. Suurta osaa kirjoista ei ole julkaistu lainkaan e-versioina niin kuin tilanne on kotimaisessa kirjallisuudessa. Vaikka kirjasta digitaalinen versio olisikin, sitä ei välttämättä ole hankittavissa kirjastokäyttöön. Kaikki kustantajat eivät anna kaikkia e-kirjojaan e-kirjavälittäjien kokoelmien asiakaslähtöisiin hankintamalleihin eivätkä välttämättä tarjoa sellaisia malleja kirjastoille itsekään.

Jos kirjaston kirjakokoelmien rakentaminen perustuisi pelkästään asiakaslähtöisiin hankintamalleihin, kokoelmista muodostuisi ajan kuluessa hyvin sattumanvaraiset. Aktiivinen asiantuntijoiden tekemä kokoelmien suunnitelmallinen kehittäminen varmistaa, että kirjaston koko kirjakokoelmasta saadaan pitkäjänteisesti rakentuva tasapainoinen kokonaisuus yliopiston tieteenaloilta. Myös ne kirjat tulevat hankituiksi, joita ei välttämättä tarvita heti, mutta jotka ovat alansa keskeisiä ja tärkeitä julkaisuja.

Toimivimmillaan asiakaslähtöinen e-kirjahankinta tukemassa perinteistä suunnitelmallista kirjahankintaa on silloin, kun tarjolle avataan selkeärajaiset kokoelmat yliopiston keskeisiltä tieteenaloilta laadukkaiden tieteellisten kustantajien uusista e-kirja-aineistoista. Jokohan sinä olet osallistunut e-kirjahankintaan lukemalla e-kirjojamme?

5 Tietoaineiston digitalisoinnin vaikutus työprosesseihin kirjastossa

KATJA HYVÄRINEN JA HARRI KALINEN

Elektronisia aineistoja on kirjastossamme ollut saatavilla yli kymmenen vuoden ajan, mutta niiden rooli tiedonhaussa ja -saannissa on vasta viime vuosina lähtenyt voimakkaaseen kasvuun. Kaikkea kirjaston käyttäjän tarvitsemaa materiaalia ei ole saatavilla sähköisesti, mutta määrä kasvaa koko ajan. Elektronisen aineiston käyttöön saattaminen on tuonut muutoksia perinteisiin työnkuviin ja työn luonne on muuttunut. Tässä artikkelissa pohditaan luottelijan näkökulmasta sitä miten e-aineiston luettelointi eroaa painetun aineiston luetteloinnista, millaisessa työympäristössä työtä tehdään ja millaisia työkaluja tarvitaan e-aineistojen luettelointiin.

5.1 LUETTELOIJASTA METADATATYÖNTEKIJÄKSI

Luettelointi eli bibliografinen kuvailu on sekä painetun että e-aineiston käsittelyyn olennaisesti liittyvä työtehtävä. Kirjaston tietokantaan tallennetaan aineiston löydettävyyden ja tunnistettavuuden edellyttämiä tietoja kuten nimeke, tekijät, julkaisutiedot jne. Aineiston löytymiseen vaikuttaa olennaisesti myös sisällönkuvailu, jossa aineiston luettelointivaiheessa tehtyä kuvailutietoa eli metatietoa rikastetaan lisäämällä esimerkiksi asiasanoja ja luokituksia. Kuvailutyö mahdollistaa aineiston löytymisen ja käytettävyyden kirjaston tietokannasta.

Käytännön luettelointityötä ohjaavat kansainvälisistä ohjeista käännettyt ja täydennetyt kansalliset suositukset ja standardit. Tällä hetkellä metatiedon tallennus pohjautuu MARC21-formaattiin, jossa määritellään luettelointielementtien muoto ja määrä tietueessa. Jokaisella tietueella on niin kutsulla bibliografisella tasolla nimiö, hakemisto ja erinäinen määrä kenttiä. Kun metatiedot tallennetaan formaatin ja ohjeiden mukaisesti, varmistetaan samalla tietojen vaihtokelpoisuus tulevaisuudessa eri tietojärjestelmien välillä. Painetun aineiston metatieto tallennetaan kansalliseen metatietovaranto Melindaan, jossa on mukana tällä hetkellä yli 40 kirjastoa. Melindasta metatiedot kopioituvat kirjastojen omiin tietokantoihin kirjastokohtaisten asetusten kautta. Itä-Suomen yliopiston kirjastolla on pitkä

perinne yhteistietokantaan tallentamisesta: Joensuun ja Kuopion yliopiston kirjastoissa tallennustyötä on tehty jo vuodesta 1993, silloin yhteistietokannan nimenä oli Linda ja siihen kuului lähinnä yliopisto- ja yhteiskirjastoja. Ammattikorkeakoulukirjastot liittyivät yhteislutellon tuottajiin vuosina 2012–2014 ja yleisten kirjastojen on tarkoitus tulla mukaan lähivuosina. Laajenemisen ja aineiston monipuolistumisen myötä Lindan nimi muutettiin vuonna 2013 Melindaksi, joka kertoo enemmän tietokannan tämän päivän roolista toimia aidosti yhteisenä metatietovarantona. Luetteloinnin tai sisällönkuvailun sijaan puhutaankin nykyisin mieluummin kuvailevan metatiedon tallentamisesta.

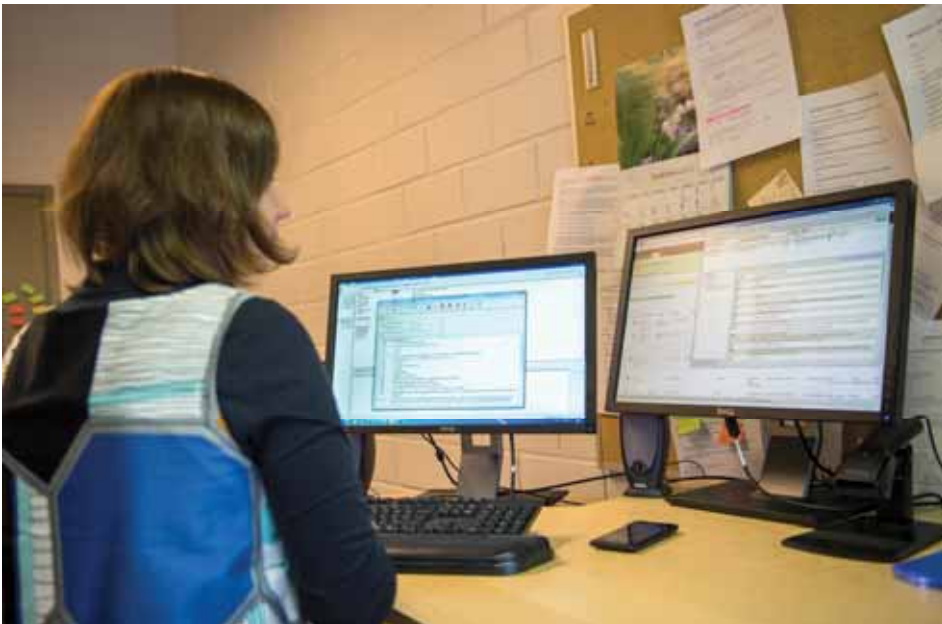
Metatietovarannon laajeneminen helpottaa kirjastoissa tehtävää työtä: kerran Melindaan tallennettu metatieto on käytettävissä kaikissa Melindaan tallentavien kirjastojen tietokannoissa. Vaikka perustyö helpottuu ja nopeutuu, kasvaa vastuu metatiedon laadusta. Melindassa on tällä hetkellä yli 6 miljoonaa viitettä. On selvää, etteivät esimerkiksi Kansalliskirjaston resurssit yksin riitä tietokannan kunnossapitoon, vaan vastuuta jaetaan koko kirjastosektorille. Tämän päivän luetteloiden on osattava tuottaa ja tunnistaa laadukas tietue. Jokaisella Melinda-tallentajalla on vastuu metatiedon oikeellisuudesta. Yhä enemmän on ajateltava sitä, että Melindaan tallennetun metatiedon on oltava hyödynnettävissä myös muissa kirjastoissa.

Melindaan tallennetaan kirjastokohtaisesti vaihtelevin määrin myös sähköisen aineiston metatietoa. Itä-Suomen yliopiston kirjastossa Melindaan tallennettava e-aineisto koostuu yliopiston omien julkaisujen ja väitöskirjojen sähköisistä versioista. Yksittäis- ja pakettiosoina hankittu yliopiston henkilökunnan ja opiskelijoitten käyttöön lisensoitu maksullinen e-aineisto luetteloidaan toistaiseksi vain paikallistietokanta Joskuun. Kuvailutyö tehdään paikallistietokantaan samoilla säännöillä kuin yhteiseen metatietovarantoon. Näin varmistetaan metatiedon yhteensopivuus, mikäli e-aineisto liitetään paikallistietokannasta josain vaiheessa toiseen metatietovarantoon.

Konkreettisin ero painetun ja e-aineiston luetteloinnin välillä on se, ettei e-aineisto ole fyysisesti käsiteltävää aineistoa. Kaikki metatiedon tuottamiseen, muokkaamiseen ja tallentamiseen liittyvä työ tehdään verkossa olevan aineiston kanssa, fyysisiä niteitä ei siirrellä paikasta toiseen tai henkilöltä toiselle seuraavaa työvaihetta varten. Painetulle aineistolle tallennetaan bibliografisen metatiedon sisältävän tietueen lisäksi myös varasto- ja nidetietue, jotka kertovat yksittäisen niteen fyysisen sijainnin. Ilman varasto- ja nidetietueen tallennusta on melko mahdoton tietää mistä hyllystä kirja löytyy. E-aineistoilla nidetietue ei ole, niiden ”fyysinen” paikka kerrotaan kuvailutiedossa verkko-osoitteella, jonka avulla sen saa avattua sijaintipaikastaan tietoverkossa. Muutoin e-aineiston metatietoa käsitellään samalla tavoin kuin painetun aineiston metatietoa, pohjana yhteiset kuvailu- ja luettelointisäännöt aineistotyyppi huomioiden.

5.2 UUSIA TOIMINTATAPOJA JA TYÖVÄLINEITÄ – EKI AUTTAA

Elektronisen aineiston määrän lisääntyminen on pakottanut kehittämään työn sujuvuutta ja työprosesseja. Tähän tarpeeseen kirjastossamme tehtiin erillinen e-kirjojen käsittelyä ohjaava kirjaston intranetin SharePoint -alustan työkulkuprosessi (workflow) EKI. Työkulkuprosessin avulla hallinnoidaan e-aineiston hankintaa, luettelointia, sisällönkuvailua ja laskutusta. EKIn avulla saamme viestit kulkemaan prosessin etenemisen aikana työvaiheesta toiseen, joten tiedonkulku hankinnasta kuvailuvaiheen loppuun vaatii käytännössä vain pari hiiren klikkausta. Yksittäisen työvaiheen valmistuttua tehtävä ohjataan eteenpäin seuraavaan vaiheeseen kunnes sen tila voidaan tallentaa kokonaan käsitellyksi eli valmiiksi. Yksittäisen työvaiheen voi myös tarvittaessa ohittaa. Esim. jos metatietoihin on saatu riittävä sisällönkuvailu painetun version tiedoista, voi luetteloija ohittaa sisällönkuvailuvaiheen ja päättää prosessin EKIssä.

Kuva 6. Kirjastotyön luonne muuttuu (Kuva: Varpu Heiskanen).

Ostetun elektronisen aineiston metatieto saadaan yleisimmin lataamalla aineiston marceli bibliografinen kuvailutietue tiedostona aineiston välittäjän tai kustantajan palvelimilta. Vaikka metatietoa saadaan paljon valmiina poimimalla, täytyy poimittua tietoa vielä muokata ja täydentää. Poimituille marc-tietueille tehdään tiedostomuunnos, joka käytännössä muokkaa tietueen kansallisen kuvailuformaatin ja -sääntöjen mukaiseksi. Lisäksi muunnoksessa lisätään tietueeseen kirjastokohtaisia kenttiä, kuten aineiston pääsyyn vaadittava linkkikenttä sekä käyttöoikeushuomautukset. Käsityötä ja ihmissilmää vaaditaan, koska poimitut tietueet eivät ole tasalaatuisia ja usein niistä puuttuu ainakin suomenkielinen si-

sällönkuvailu. Käyttöoikeuksien ja käytettävyyden vuoksi sekä päivitysten helpottamiseksi e-aineisto luetteloidaan paikallistietokanta Joskussa omiin kokoelmiinsa välittäjä- tai palvelukohtaisesti. Suuremmat e-kirjapaketit ladataan tiedostomuunnosten jälkeen paikallistietokantaan eräajoina ja pakettien päivittäminen tehdään myös ohjelmallisesti. Pakettien kuvailutietueitten yksilöiminen on erityisen tärkeätä, jotta ohjelmallinen käsittely onnistuu tarkasti ja luotettavasti. Luetteloija ei voi suuria metatietomääriä käsiteltäessä tarkistaa jokaista kuvailutietuetta erikseen, joten poimimalla saatavien metatietojen laatu saattaa suurissa paketeissa vaihdella enemmän kuin yksittäin käsiteltävissä kuvailutietueissa.

Painettuun aineistoon verrattuna e-aineiston käyttöönotossa on erityisesti yksi merkittävä muutos: käytännössä e-aineisto on käytössä heti, kun välittäjä on varmistanut aineiston oston ja välittänyt kirjastolle toimivan linkin aineistoon. Paikallistietokanta Joskun kautta e-aineisto on käytettävissä heti kun luetteloija on tarkistanut bibliografisen tietueen ja tallentanut varastotietueen, jolloin myös oikea ja toimiva linkki aineistoon on tarkistettu ja käytössä. Jos e-aineistosta on esitetty kiireellinen hankintapyyntö, luetteloija lähettää pyydettyä asiakkaalle viestin aineiston käytettävyydestä.

Kirjastomme ohjelmallinen työnkulkuprosessi EKI otettiin järjestelmänä laajemmin käyttöön vuoden 2013 aikana, jolloin e-luettelointia teki vain muutama henkilö. Kokoelmaohjelman puitteissa e-aineiston hankintaa lisätään määrätietoisesti mahdollisuuksien mukaan muun muassa kurssikirjallisuuden osalta. E-aineiston luetteloinnin osaamista laajennettiin vuoden 2014 aikana siten, että periaatteessa kaikilla luetteloijilla on valmiudet luetteloida elektronista materiaalia. Käytännössä e-luettelointi ei vielä ole täysin vakiintunut osa kaikkien luetteloiden työtä, koska toistaiseksi pääpaino on edelleen painetun aineiston luetteloinnissa ja e-aineiston sujuva luettelointitaito edellyttää lisäopettelua ja harjaantumista aineiston käsittelyyn. Lisäksi on muistettava, että suurten e-kirjapakettien kuvailutietueita ei luetteloida yksitellen kirjaston tietokantaan. Jos näin tehtäisiin, e-luetteloinnin määrä nousisi suuremmaksi kuin painetun aineiston luetteloinnin määrä.

5.3 MATKALLA KOHTI FUNKTIONAALISTA AINEISTON KUVAILUA

Vaikka yksittäis- ja pakettiostoina hankittuja e-kirjoja ei Itä-Suomen yliopiston kirjastossa kuvailukaan metatietovaranto Melindaan, on luettelointityö monipuolistunut. Käytännössä on edelleen hallittava sekä kansallisesti yhteiseen tietovarantoon että omaan tietokantaan tallentaminen.

Elektronisten aineistojen kuvailutyön kautta työntekijästä on tullut hyvin monenlaisten ohjelmien, palvelujen, standardien ja sovellusohjeitten käytön asiantuntija. Metatiedon tallentaja käyttää kahden eri kirjastojärjestelmän luettelointiohjelmaa, tietueitten poimintaa tehdään tarvittaessa eri tietokannoista erillisellä apuohjelmalla, tiedostomuunnoksia var-

ten tarvitaan oma ohjelma, ja erilaisia verkossa olevia kuvailutyön apuvälineitä on käytettävä kuvailutyön aikana lukuisia. Tietueita kustantajien ja välittäjien palvelimilta poimitaessa on tunnettava eri tiedostomuotoja ja osattava tiedostonhallinta ja tiedostojen siirto omalla mikrotietokoneella. Ohjelmistojen asetuksia on tarvittaessa muutettava ja tiedostomuunnoksia varten on tehtävä muutossääntöjä muunnosohjelmiston asetustiedostoihin. Kirjastossamme käytettävien radiotaajuustunnisteitten (RFID) ohjelmointiin ja lukemiseen tarvitaan omat laitteet ja ohjelmat. Kirjaston sisäisenä apuvälineenä e-kirjojen käsittelyä ohjaava järjestelmä EKI on yksi ohjelma lisää hallittavaksi, mutta se on kiistatta helpottanut viestintää ja työprosessin hallintaa e-tietueiden käsittelyssä.

Yleisesti ottaen luetteloiden työnkuva on kirjastossamme muuttunut perinteisestä luetteloinnista kohti kuvailevan metatiedon tallentajaa. Metatiedon tallennus tehdään pääasiassa kansalliseen metatietovarantoon, kun vielä viisi vuotta sitten työtä tehtiin paljon enemmän kirjaston paikallistietokannassa. Työympäristönä tulisikin ajatella enemmän yhtenäistä kirjastokenttää kuin pelkästään omaa kirjastoa ja sen toimintoja. Ammattitaidon ja työn laadun ylläpitämiseksi on tärkeää seurata kuvailusääntöjen ja formaatin herättämää kansallista keskustelua, mutta yhtä tärkeää on huolehtia siitä, että kirjaston paikallistietokanta pysyy laadukkaana. Metatiedon kuvailuun liittyvät sisäiset koulutukset ja infot aloitettiin vuoden 2014 aikana ja niitä on tarkoitus jatkaa järjestelmällisemmin jatkossa.

Metatiedon tuottaminen on lähivuosina jälleen muuttumassa merkittävästi ja metatiedon tallentajan työ tulee muuttumaan paljon. Kirjastotietokannoissa siirrytään käyttämään uutta Resource Description and Access (RDA)-kuvailusäännöstöä ja teosten kaikki muodot (ilmentymät) kuvaillaan lopulta samaan kuvailutietueeseen. Siirrytään ns. funktionaaliseen luettelointiin. Esim. kirjojen painetut ja e-versiot sekä teoksesta tuotetut muut versiot kuten äänitteet, elokuvat, kuunnelmat tms. kuvaillaan samaan kokonaisuuteen, ei erillisinä kuvailutietueina. Metatietotyöläisen on opeteltava täysin uusi kuvailukäytäntö nykyiseen verrattuna.

6 Aineistojen paikantamisesta käytön ohjaukseen

EEVA ABELL, MIA HAAPANEN, TERO HEISKANEN, PIRKKO KAINULAINEN, MARJUT KANGASAHO, KIRSI RASK, TUULA RISSANEN JA LIISA TERVONEN, KOONNUT ARJA JUNTUNEN

Kirjasto on muuttunut sekä painettuja aineistoja että elektronisia palveluja tarjoavaksi hybridi- eli yhdistelmäkirjastoksi, ja palvelukonsepti on muuttumassa painetun aineiston paikantamisesta yhä enenevässä määrin e- aineiston käytön ohjaukseen ja tilojen käytön tehostamiseen. Kaukopalvelussa murros on näkynyt tilausten vähenemisenä, mutta myös muutoksena koko palvelussa: e-kirjoja ei voi antaa eikä pyytää lainaan kaukopalvelun kautta. E-aineistot muuttavat yliopiston henkilökunnan työtapoja. Opiskelijat taas saavat paremmin kurssikirjan luettavaksi, lukukokemus on tosin erilainen. Kirjaston henkilökunnan työ on muuttunut vaativammaksi ja osaamista pitää päivittää koko ajan.

Kysyimme e-aineistoihin liittyviä kokemuksia muutamalta kirjaston käyttäjältä. Miten e-aineistot näkyvät heidän työssään tai opiskelussaan? Onko käyttö helppoa? Vieläkö kirjastotiloja tarvitaan, kun kirjat ovat verkossa?

E-AINEISTOJEN VAIKUTUS TYÖN TEKEMISEEN...

Yliopiston henkilökuntaan kuuluvien haastateltujen mielestä elektronisten aineistojen lisääntyminen vaikuttaa tuntuvasti työhön ja tutkimuksen tekemiseen. Aineistohakuja on kätevää tehdä työkoneella samalla kun kirjoittaa tai valmistelee opetusta, ja keskeiset materiaalit ovat helposti saatavilla: ”Tämän myötä voi myös seurata maailmalla käytävää tieteellistä keskustelua ihan reaaliaikaisesti, eikä siinä mielessä tule mitään viivettä esimerkiksi jonkun tieteellisen keskustelun tuloon osaksi meidän tiedeyhteisön ymmärrystä”, kertoo sosiaalipsykologian yliopisto-opettaja Mikko Saastamoinen. Hänen mukaansa takavuosina viive saattoi olla vuosia, ja siihen vaikutti erilaisten suomalaisten portinvartijoiden tulkinnat. Yliopistonlehtori Esa Hiltunen pitää hyvänä sitä, että aikaa jää varsinaiselle lukemiselle, kirjoittamiselle ja ajatustyölle, kun uudet artikkelit ovat hyvin saatavilla. Hänen mielestään e-aineistot ovat kasvattaneet tehokkuutta.

Samoilla linjoilla on myös KYSin kirjastossa asioiva osastonhoitaja Jaana Junntila: ”E-aineisto on ajantasaista, helposti saatavana olevaa, kaukolainauksia lukuun ottamatta ilmaista materiaalia, joka on helpottanut tutkimusaineistoni itsenäistä hankintaa joustavasti paikasta ja ajasta riippumattomasti. E-aineiston helppous on motivoinut näyttöön perustuvan hoitotyön jalkauttamista oma yksikköni hoitohenkilökunnan keskuuteen ja innostanut myös heitä tutkitun tiedon äärelle.”

E-aineistojen tulo on vähentänyt henkilökunnan asiointia kirjastossa, tai se on jopa loppunut kokonaan. E-kirjojen etuna on helppo löytyvyys ja erityisesti uusissa aineistoissa myös e-kirjan saatavuus. E-kirjoja käytetään, jos kirjan tarve on suhteellisen vähäinen. Toisaalta keskeiset oman opetus- ja tutkimusalan kirjat hankitaan mieluummin painettuna versiona joko ostamalla tai lainaamalla kirjastosta. Painettu kirja on helppo ottaa mukaan ja mukavampi lukea. Opettajat ohjaavat opiskelijoita aineiston hankinnassa joko antamalla kirjallista tarvittavista materiaaleista tai rohkaisevat opiskelijoita itsenäiseen tiedonhakuun tietokannoista lähdekritiikkiä unohtamatta.

E-aineistoista varsinkin lehtiartikkelit ovat keskeinen osa tutkimusaineistoa, joita käytetään paljon ja suositellaan myös opiskelijoille. Artikkeleita on hyvin saatavana myös aiheista, joista kirjallisuutta on vähän, tai se on jo osittain vanhentunutta.

... JA OPISKELUUN

Opiskelijoille e-aineistojen merkitys kasvaa opintojen edetessä. Toisen vuoden opiskelija Milla Korhonen kertoo: ”E-aineistojen lisääntyminen ei ole ainakaan toistaiseksi vaikuttanut opintojeni kulkuun. Joillakin psykologian kursseilla e-aineistoista on ollut hyötyä, koska kirjoja on ollut huonosti saatavana.” Nelli-portaalin kautta löytyvistä e-lehdistä on hänelle ollut kuitenkin jo tässä vaiheessa paljon apua. Korhonen luottaa siihen, että jatkossa näin on vielä enemmän. Kolmannen vuoden opiskelijan Hanna Parviaisen mielestä e-aineistot ovat ehdottomasti helpottaneet opintoja ja työskentelyä: ”On hienoa, että esimerkiksi jotkin tenttikirjat ovat verkossa, jolloin ei tarvitse jonottaa kirjaa käsiinsä”, hän kuvailee saatavuuden paranemista. Jatko-opiskelija Katri Ikonen iloitsee siitä, että e-aineistoihin pääsee käsiksi kotikoneelta.

.... JA KIRJASTON TILOJEN KÄYTTÖÖN

Kaikki haastatellut kertoivat lainaavansa edelleen myös painettuja kirjoja, joskin osalla heistä on lainattavien kirjojen määrä vähentynyt, koska verkkokirjoja on ollut tarjolla. Kirjaston merkitys fyysisenä tilana ei kuitenkaan ole vähentynyt, vaan painopistealue on siirtynyt toisaalle, kun kirjastosta on tullut työskentely- ja oleskelutila. Esa Hiltunen kertoo: ”Saisin kirjat tulemaan laitokselle, mutta koen kirjaston paikkana, jossa haluan käydä ja lai-

nata kirjoja tiskiltä vaikka voisin tehdä sen muutoinkin. Koen kai, että kirjastolla on työnsäni jonkinlainen sosiaalinen funktio, irrottautuminen työhuoneesta.” Lisäksi Hiltunen sanoo käyvänsä kirjastossa päivittäin lukemassa lehtiä.

Opiskelijahaastateltavat kertoivat asioivansa kirjastossa melkein päivittäin. Milla Korhosen mielestä kirjastolla on hyvät tilat itsenäiseen opiskeluun ja ryhmätöiden tekemiseen. Opintojen edettyä loppusuoralle kirjaston rooli tilana näyttää vaikuttavan vähintään yhtä paljon kuin se, käytetäänkö e-aineistoja vai painettuja aineistoja: ”Gradua tai pienempiäkin opintotehtäviä tehdessä työskentelin aina kirjastossa, joten sillä saralla e-aineistot eivät ole vaikuttaneet kirjaston käyttöni. Olihan se tietysti kätevää kun kaikki aineistot olivat koko ajan saatavilla”, tiivistää opintonsa jo päättänyt Mirka Kallanto.

Kirjaston nykyaikaisen palvelukonseptin yksi ulottuvuus on tilojen käyttömahdollisuuksien, niin sanotun palvelumaiseman muunneltavuus. Vanha rooli säilyttäjänä on muuttunut tilojen käytön kehittämiseen monitoimitiloiksi.

KUMMAN VALITSET: PAINETTU KIRJA VAI E-KIRJA?

Yliopisto-opettaja Mikko Saastamoinen kertoi käyttävänsä e-kirjoja aika ajoin – muun muassa Ebraryn laajaa ja monipuolista e-kirjakokoelmaa. E-kirjat löytyvät kirjaston Josku-koelmatietokannasta, mutta hän toteaa sen lisäksi vilkaisevansa kirjojen sisältöä Googlen ja Amazonin kautta: ”Hyvä e-kirja on saatavilla oleva ja käyttöliittymän on oltava toimiva”, sanoo Saastamoinen. E-kirjan käyttöön liittyväksi ongelmaksi hän mainitsee Ebrary-käyttöliittymän, joka oli aikaisemmin tuskastuttavan hidas ja vaikea käyttää, mutta nyt se on parantunut, kun käyttöön on saatu uusi käyttöliittymä.

”Paperikirja on edelleen ykkönen”, Mikko Saastamoinen painottaa ja jatkaa: ”Kirjaston e-kirjaohjeistus on riittävää kun vaan katsoo ja lukee ohjeita.” E-kirjan antama merkittävä lisäarvo on sen helppo saatavuus: ”Lisäarvo liittyy lähinnä e-kirjan saatavuuteen, jonka tulisi olla helppo. Käyttäisin varmaan enemmän, jos työnantaja antaisi tabletin ja voisin sitä kautta lukea niitä esim. kotona. No, tabletit on meillä suunnattu lähinnä professoreille. Myös opiskelijat ovat tablettisukupolvea, joten varmaan tenttikirjojen tulevaisuus on sillä suunnalla” hän kiteyttää.

Terveystieteiden tiedekunnan hallintopalvelukeskuksen amanuenssi Arja Afflekt ei ole käyttänyt kirjaston e-kirjoja ja arvioi, että jatkossakaan eivät e-kirjat pelkästään riitä vaan myös paperikirjoja tarvitaan. Afflekt kertoo, että hän ei ole tutustunut kirjaston e-kirjaohjeistukseen. Hän lainaa painetun kirjan kirjastosta keskimäärin kerran kuukaudessa.

Opiskelija Päivi Halonen on lukenut harvemmin e-kirjoja ja etsinyt niitä kirjaston henkilökunnan avustuksella. Halonen ei osannut määritellä hyvää e-kirjaa, ja hän tarkentaa, että

käyttää mieluummin painettuja kirjoja: ”Tärkeintä on hyvässä e-kirjassa helppo löydettävyys, selkeys ja lukemisen helppous”, arvioi hän. Ongelmia hän näkee lukemisen tavassa. Kun on tottunut painettuun kirjaan, on näytöltä lukeminen rasittavaa sekä silmille että keholle: ”Minulla ei ole tablettia käytössä, joka varmaankin helpottaisi eri paikassa ja eri asennossa tapahtuvaa lukemista. Pelkkä e-kirja ei riitä, vaan kun kirjaa saa pitää fyysisesti kädessä, siihen tulee vuorovaikutuksellisempi suhde.” E-kirja on kuitenkin tuonut ratkaisun saatavuusongelmaan, kun painetut kirjat ovat olleet lainassa: ”E-kirjaa on ollut hyvä käyttää, kun painettu kirja on ollut muilla lainassa. Joskus myös jonkun asian tarkistaminen on sujunut näppärästi, eikä ole tarvinnut lainata koko kirjaa, kuten esimerkiksi Suomen Laki-teosta”, hän mainitsee. Halonen lainaa painettuja kirjoja paljon ja uusii kirjat netin välityksellä, koska se on hänen mielestään näppärää toisella paikkakunnalla asuvalle.

Kuva 7. Yliopisto-opettaja Mikko Saastamoinen käyttää e-kirjoja (Kuva: Raija Törrönen).

AINEISTOJEN PAIKANTAMISESTA KÄYTÖN OHJAUKSEEN

Kirjasto tarjoaa kaikille asiakkaille avointa tietokantaopetusta verkossa ja kontaktiopetusena. Tämä opetus tukee lisääntyntä tarvetta tarjota ohjausta ja neuvontaa osana asiakaspalvelutyötä, joka ei enää ole pelkästään kirjojen paikantamista asiakkaan apuna. Lainaamisen ja palauttamisen automatisointi antaa kirjaston työntekijöille mahdollisuuden kehittää asiakkaille annettavaa neuvonta- ja ohjauspalvelua monipuolisemmaksi.

Tietokantaopetukseen suhtaudutaan haastateltavien keskuudessa hyvin myönteisesti, ja varsinkin opiskelijat suunnittelivat osallistuvansa niihin jossain vaiheessa, elleivät jo olleet

niihin osallistuneet. Jaana Junntila Kuopion yliopistollisesta sairaalasta on myös ollut tyytyväinen tarjottuun opetukseen: ”E-aineiston käytön alkuopetukseen on kirjaston taholta ollut tarjolla sekä yhteisinfotilaisuuksia että vieriovetusta, asiakkaan tarpeista riippuen, yksilöllisesti. Kirjalliset ohjeet KYSin intranetissä ovat monipuoliset ja selkeät. Aina olen saanut myös nopeat vastaukset sekä sähköpostitiedusteluihin että puhelimitse.” Toisaalta haastateltavat olivat opetelleet käyttämään tietokantoja ”käyttämällä ja ohjeita lukemalla”, eli harjoittelemalla itse. Joissakin tapauksissa tukeuduttiin tietoisesti asiakaspalvelun asiantuntemukseen oman osaamisen lisäksi, kuten Mirka Kallanto mainitsee: ”Jos tarvitsin apua tietokantojen kanssa, turvauduin asiakaspalveluun, johon olen kyllä ollut koko opin-tojeni ajan hyvin tyytyväinen.”

E-aineistojen ohjaukseen ja neuvontaan asiakaspalvelutilanteissa oltiin yleisestikin tyytyväisiä. Mikko Saastamoinen vastaa tätä koskevaan kysymykseen: ”Kyllä - aina on saanut laadukkaasti neuvoja ja apua kun on tarvinnut. Yleensä kysäisen siitä tiskiltä neuvoa jos on kysyttävää”. Samaa mieltä on myös Jaana Junntila: ”Kirjaston henkilökunta on aina auttanut minua kaikissa tiedonhankinnan ongelmatilanteissa. Pääsääntöisesti asiat ovat hoi-tuneet ilman käyntiä paikan päällä, mikä on myös suuri etu kirjaston käyttäjälle. Kirjas-tossa henkilökohtaisesti on kyllä myös mukava asioida, kun aina saa ystävällistä ja asia-kaslähtöistä palvelua.” Myös muut kertovat tietävänsä, että apua on saatavilla, jos sitä tar-vitsee, joko tiedonhaussa tai e-aineistojen käyttöön liittyvissä ongelmissa. Katri Ikosen mielestä ongelma onkin lähinnä se, että annettavaa neuvontaa ei ehdi hyödyntää tarpeeksi.

KIRJASTON ASIAKASPALVELUSSA

Miten e-kirjat ovat muuttaneet kirjaston asiakaspalvelutyötä? Tietoasiantuntija Kirsi Salmi on huomannut, että asiakkaan kysymyksiin vastaaminen vaatii useiden tietokantojen käyt-töä aiemmin riittäneiden Joskun ja Melindan lisäksi. ”Kun ennen riitti Josku ja Melinda, että pystyi vastaamaan asiakkaan kysymyksiin, niin nykyisellään ne eivät enää riitä mihin-kään. Esimerkiksi uudet UEFin gradut eivät enää löydy Joskusta, niin ikään ilmestyy muu-takin aineistoa, joka ei löydy välttämättä kirjastotietokannoista ja siksi on haarukoitava muitakin tiedonlähteitä”, sanoo hän.

Tottuneet tiedonhakijat hahmottavat helpommin tietokannat, verkkokirjat ja niiden toisis-taan poikkeavat alustat Salmen kokemuksen mukaan: ”Taitaville omatoimisille käyttäjille on sinänsä sama onko aineisto painettua vai sähköistä, kunhan se on saatavilla. Molemmat versiot käyvät. Jos tehdään töitä osastolla, tai opiskellaan kirjastossa tai kotona koneen ää-ressä, niin verkkokirjaa on kätevä käyttää.”

Kuva 8. Tietoasiantuntija Kirsi Salmi (Kuva: Raija Törrönen).

Verkkokirjoja lukevat asiakkaat osaavat käyttää niitä itsenäisesti, ja niihin liittyvät tekniikka selvitetään omatoimisesti. Tietoasiantuntija Salmen mukaan kirjaston puoleen käännytään ongelmatapauksissa tai jos halutaan varmistaa, että omalla haulla on varmasti saatu kaikki relevantti aineisto ja ymmärretty asiat oikein. Asiakkaiden käyttökokemuksesta hän kertoo saaneensa seuraavanlaisia kommentteja: ”Verkkokirjojen käyttö tabletilla on tosi jouhevaa. Yksi asiakas sanoi, että jos joutuu käyttämään kirjaa tietokoneella, se on ihan ö-luokkaa verrattuna tabletilla käyttämiseen.” Myös e-kirjoissa on eroja: ”Esimerkiksi MOT-sanakirjasto on vasta-alkajankin helppo hahmottaa ja käyttää. Sitten taas on esimerkiksi Ellibs, jossa kirja täytyy lainata itselle, ja se nostaa käyttökynnystä. Laina on lisäksi konekohtainen. Kokemukseni mukaan Ellibsin kirjojen osalta tehdään mieluummin vaara paperiseen ja odotellaan painettua kirjaa kuin lähdetään lainaamaan sähköistä teosta. Jos taas kirjasta on uudempi painos sähköisenä ja vanhempi paperisena, valitaan sitten se vanhempi painos.” Tietoasiantuntijan Salmi painottaa, että toki asiat eivät aina näin mene, mutta tällainen tuntuma hänelle on käytöstä syntynyt.

Luonteenomaista asiakaspalvelutyölle on jatkuvat muutokset, ja osaamista on kehitettävä koko ajan. Vain vaikeimmissa ongelmissa tarvitaan ammattilaisen apua. E-aineistot elävät koko ajan ja tekniikka vaihtuu tämän tästä: on hallittava perinteisen kirjastotilan lisäksi virtuaalinen kirjastotila.

SAMAAN AIKAAN TOISAALLA... KAUKOPALVELUSSA

Kaukopalvelu on osa kirjaston aineiston välitykseen liittyvää palvelutoimintaa, ja se on maksullista. Asiakkaille tilataan toimeksiannosta aineistoja muista kirjastoista tarvittaessa maailmanlaajuiseen kirjastoverkkoon turvautuen, ja vastavuoroisesti lähetetään muille kirjastoille lainoja ja jäljenteitä niiden pyynnöstä.

E- aineistojen yleistyminen on vähentänyt kaukolainojen tilaamista. ”Kyllä se on jonkin verran vaikuttanut, vähentävästi. Muutaman kerran olen voinut jo positiivisesti yllättyä, kun teos löytyykin e-aineistona omasta kirjastosta. Kaikkia kirjoja ei kuitenkaan tarvitse omasta kirjastosta löytyä, ja niitä varten kaukopalvelu on loistava kirjaston palvelu ja jota käytän usein”, yliopisto-opettaja Seita Romppanen oikeustieteen laitokselta kertoo. Joillakin aloilla muutos on ollut pientä. ”Kaukolainatilaamiseeni e-aineistot ovat vaikuttaneet kohtalaisen vähän. Haluan usein kirjan, jota ei ole e-kirjana”, yliopistonlehtori Heli Tissari kielitieteiden osastolta sanoo.

Onko kaukopalvelun käyttöön saatu ohjausta? Haastateltavien mukaan apua on tarjottu pyydettyä, ja kotisivujen ohjeistus on löydetty. ”Olen saanut tarvittaessa ohjausta, esimerkiksi missä muodossa voin mistäkin aineistoja pyytää. Netissä on kuitenkin selkeät ohjeet.” Seita Romppanen toteaa. ”Olen saanut ohjausta sitä pyytäessäni. Toisaalta, mikäli tarkoitetaan e-kirjoja tai digitaalisia aineistoja yleensä, en ole kokenut tarvitsevani erityistä ohjausta”, yliopistonlehtori Teuvo Laitila teologian laitokselta kertoo. Tieto ei aina näytä tavoittavan asiakasta: ”En ole saanut mitään ohjausta kaukopalvelun käyttöön tai sen ohjaukseen. Minulle on ainoastaan kysyttyäni kerrottu, että voin harvakseltaan tilata kirjoja osaston laskuun”, Heli Tissari pahoittelee.

Kirjaston e-kokoelmat koetaan melko hyväksi ja kattaviksi. Hankalampaa on uuden tekniikan omaksuminen osaksi omaa työskentelytapaa ja lukutottumusta: ”E-kirjojen esille ottaminen vähäisen kokemuksen perusteella suhteellisen selkeää ja helppoa. Lukeminen ei aina sitä ole. Esimerkiksi sivujen lehteily on hitaampaa kuin paperiversioissa, ja näytöltä lukemisessa on omat haasteensa”, Teuvo Laitila toteaa. Yliopistonlehtori Pasi Tuunainen historia- ja maantieteiden laitokselta kokee muutoksen työllistävänä: ”E-aineistojen yleistyminen on lisännyt huomattavasti ottamieni kopioiden määrää, koska en lue mitään sähköisessä muodossa ruudulta. Esimerkiksi iPad on vielä toistaiseksi kankea ”lukulaite”. Printtaan kaikki ulos, koska teen kopioihin alleviivauksia ja muistiinpanoja.”

Toisaalta myös aineistojen käytön helppous ja hyvä saatavuus saa kiitosta: ”E-aineistot ovat käytettävissä aina, kun sinulla on kone ja nettiyhteys. Se helpottaa huomattavasti esimerkiksi tutkimuksen tekoa ulkomailla. Lisäksi aineistoa ei tarvitse odotella, vaan siihen pääsee käsiksi heti kun on tarve. Myös omien kurssieni osalta pyrin jo nykyisin katsomaan kirjoiksi vain sellaisia kirjoja, joissa e-kirja on mahdollinen”, Seita Romppanen mainitsee.

Kaukopalvelu on osa kirjaston kokoelmapolitiikkaa. Kaikkea ei ole tarkoituksenmukaista hankkia omaan kokoelmaan ja joskus hankkiminen ei enää onnistu esimerkiksi kirjan painoksen loputtua, joten silloin aineisto voidaan tilata muualta. E-aineistot asettavat haasteita kaukopalvelutoiminnalle. Tällä hetkellä e-kirjojen kaukolainaaminen ei ole mahdollista. E-aineistojen lisenssisopimukset asettavat käytölle tarkat raamit: e-aineistojen käyttö on sallittu omaan kehysorganisaatioon kuuluville myös etäkäyttönä, mutta ulkopuolisten on tultava kampusten kirjastoihin niitä käyttääkseen. Millaisia vaikutuksia e-aineistojen kasvulla on kirjastojen väliseen aineistojen yhteiskäyttöön? Se jää nähtäväksi.

7 E-kirjojen lukutaitoa edistämässä

HELENA SILVENNOINEN-KUIKKA, MARJA AHO, RIITTA HOLOPAINEN, JUSSI HYVÄRINEN, LAURA PARIKKA JA TAPANI TOIVANEN

Digitaalinen lukutaito on edellytys relevantin tiedon löytämiselle. Kirjaston tiedonhaun opetus tähtää parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen, jotta tiedonhakija pääsee tarvitsemansa tiedon äärelle. Kirjaston kokoelmatietokanta sisältää nykyisin myös elektronisen aineiston kuvailutietoja, jolloin yhdellä haulla on mahdollista saada hakutuloksiin sekä painettuja, että e-kirjoja. E-kirjatietämystä lisäävä kampanja järjestettiin ensimmäistä kertaa kirjastossa keväällä 2014. Yhden viikon aikana järjestettiin useita koulutus- ja opastustilaisuuksia ja tuotiin e-kirjoja esille verkkosivuilla sekä kampuskirjastoissa. Kampanja näkyi myös Facebookissa ja kirjaston blogissa. Tietämyksen kasvattaminen etenkin perustutkinto-opiskelijoiden keskuudessa antaa hyvät eväät tuleville tutkijoille yliopistoyhteisössä.

7.1 TIEDONHAUN JA TIEDONHALLINNAN OPETUS JA OHJAUS DIGITAALISEN LUKUTAIDON EDISTÄJÄNÄ

Yliopistojen tietoympäristöt ovat muuttuneet merkittävästi digitalisoitumisen myötä viimeisen vuosikymmenen aikana. Digitaalisten julkaisujen käyttö edellyttää uudenlaista käytystä lukutaidosta, usein puhutaankin digitaalisesta lukutaidosta. Digitaalisen lukutaidon merkitystä yhteiskunnan kehittymiselle korostetaan maailmanlaajuisesti. Euroopan komissio toteaa Digitaalisessa strategiassaan: *Digitaalisen aikakauden tulisi merkitä voimaantumista ja valtaistumista; taustan tai osaamisen ei pitäisi muodostaa estettä näiden mahdollisuuksien hyödyntämiselle*. Komission arvion mukaan kolmasosa eurooppalaisista ei ole kuitenkaan koskaan käyttänyt internetiä, vaikka digitaaliset taidot on määritelty osaamisyhteiskunnan avaintaidoiksi.

Digitaalinen lukutaito ei terminä ole saanut yksiselitteistä määritelmää kirjallisuudessa. Yhtäältä se sisältää tiedon hakemiseen tarvittavan teknisen ja teknologisen osaamisen. Toinen puoli digitaalista lukutaitoa on tiedon löytämiseen, seulomiseen, arviointiin ja soveltamiseen liittyvät taidot. Diginatiiveista puhutaan usein synnynnäisinä uuden teknologian käyttäjinä. Opiskelijat eivät kuitenkaan välttämättä osaa löytää ja käyttää monipuolisesti tiedonlähteitä tai arvioida tiedon luotettavuutta ja arvoa, eräskin opiskelija ilmoitti tiedonhaun tehtävässä yhdeksi tietokannan valintakriteerikseen sen löytymisen Twitteristä.

Yliopistokirjastojen tiedonhaun ja tiedonhallinnan opetuksen ja ohjauksen vahvuutena on tiedonlähteiden hallinta. Haasteena on puolestaan diginatiiveille tutumman tekniikan ja alati vaihtuvien sovellusten hallinta. Mobiilipohjaisten oppimisympäristöjen kehittäminen akateemiseen ympäristöön antaisi välineitä sisältöjen jakamiseen pedagogisesti mielekkäällä tavalla. Tiedonhaun ja tiedonhallinnan opetus auttaa myös hahmottamaan sekä digitaalisten että painettujen julkaisujen keskeisiä piirteitä. Julkaisujen tiettyjen ulkoisten ominaisuuksien ymmärtäminen on ensimmäinen askel kohti niiden sisällön analyttistä ja kriittistä tarkastelua. Lähdekritiikki on olennainen osa tiedonhaun ja tiedonhallinnan opetusta, opiskelijan tulisi kyetä tunnistamaan tieteellinen artikkeli tai teos jo ulkonäöltä. Tiedon eettinen käyttö ja digitaalinen lukutaito puolestaan auttavat ja ohjaavat toimimaan myös aktiivisena osapuolena tieteellisen yhteisön tavoitteiden mukaisesti. Opiskeluaikana hankitulla osaamisella ja asenteilla on suuri merkitys työelämässä ja yhteiskunnan kehittämisessä.

7.2 E-KIRJOJEN KÄYTÖN MAHDOLLISUUDET JA HAASTEET

Kirjastojen painetut aineistot ovat saaneet haastajan digitaalisessa muodossa olevista artikkeleista ja kirjoista. Digitaalisessa muodossa olevien kirjojen määrä on kasvanut rajusti viimeisten vuosien aikana ja niillä tuntuukin olevan lukuisia etuja painettuihin kirjoihin verrattuna.

E-kirjojen kiistattomana etuna on niiden helppo löydettävyys ja saatavuus joko kirjaston tietokantojen tai internetin hakukoneiden välityksellä. Toimivat tietoliikenneyhteydet ja lukemiseen tarvittava väline avaavat lukijalle kokonaisia kirjastoja ajasta ja paikasta riippumatta. Digitaalinen esitystapa tarjoaa myös monimuotoisemman tavan esittää sisältöjä. E-kirja on usein muutakin kuin painetun kirjan digitaalisessa muodossa oleva versio, sillä e-kirja voi sisältää esimerkiksi multimediaa, moniulotteisia kuvia ja monimuotoista grafiikkaa. E-kirja voi tarjota sellaisia ominaisuuksia, joita painettuun kirjaan ei voi koskaan saada. Esimerkkinä mainittakoon oikeustieteiden e-oppikirjat, joiden tekstiä päivitetään asiantuntijavoimin heti lakipykälien muututtua. Myös laajat ensyklopediat ja sanakirjat ovat muuttuneet ajantasaisiksi tietokannoiksi, esimerkkeinä vaikkapa *Encyclopaedia Britannica*, *Brockhaus Wissensservice* ja *Oxford English Dictionary*.

E-kirjojen määrän kasvaessa myös käyttäjien vaatimukset kasvavat. E-kirjoilta edellytetään hyviä laatuvaatimuksia, joita ovat mm. hyvä käyttöliittymä, laadukas sisältö, laadukkaat kuvat ja sisällön esittäminen sekä kirjan yksittäisen lukukappaleen että koko kirjan tasolla. Kirja on oltava myös helposti löydettävissä joko hakukoneiden tai tietokantojen kautta. Painetuilla kirjoilla on edelleen käyttäjänsä ja kannattajansa eikä painetuista kirjoista e-kirjoihin siirtyminen ole aina helppoa eikä edes tarpeellista. Painetun kirjan lukemiseen ei tarvita erilaisia lukulaitteita eikä ohjeita. E-kirjan lukija on sen sijaan valinnan edessä – lukeako kirjaa mobiililaitteiden sovelluksilla, e-kirjojen lukemiseen tarkoitetuilla e-lukulaitteilla vai tietokoneen näytöltä. E-kirjan lukemiseen tarvitaan siis paitsi varaa

hankkia tarvittavia laitteita myös uudenlaista osaamista. Suurena haasteena e-kirjojen käytölle ovat usein tietokantojen erilaiset käyttöliittymät. Tiedonhakuja ohjaa usein mukavuudenhalu ja käyttäjällä saattaa olla suurena kiusauksena pitäytyä vain yhden, kerran opettelemansa palveluntarjoajan piirissä. Myös e-kirjojen lataaminen omille lukulaitteille on hankalaa eri ohjelmastandardien kilpaillessa keskenään.

Kuva 9. Oppimisen tavat muuttuvat digitalisoitumisen myötä (Varpu Heiskanen).

Digitaalisessa muodossa oleva aineisto muuttaa myös lukemisen ja oppimisen tapoja. On arvioitu, että varsinainen lukeminen on vähentynyt ja muuttunut selailuksi, silmäilyksi ja valmiiden vastausten etsimiseksi. Toisaalta e-aineistojen helppo saatavuus mahdollistaa uudenlaisia oppimisen muotoja. E-kirjat ja artikkelit on mahdollista upottaa osaksi virtuaalisia oppimisympäristöjä, jolloin tiedon jakaminen esimerkiksi tietylle opiskelijajoukolle mahdollistaa uudenlaisia yhdessä tekemisen ja oppimisen muotoja.

E-kirjojen käytöllä on myös omat rajoitteensa ja säädöksensä. Tekijänoikeuksien, kirjan käyttöoikeuksien, aineiston välittämisen ja hinnoittelun yhdistelmä rajoittaa usein aineiston vapaata saatavuutta. Yliopiston kirjastot ovat perinteisesti tarjonneet aineistonsa kaikkien kansalaisten käyttöön. Kaupalliset kustantajat rajaavat lisensoitujen digitaalisten aineistojen vapaan käyttöoikeuden yliopistojen omalle henkilökunnalle ja omille opiskelijoille. Digitaalisten aineistojen käyttö on tosin mahdollista kirjaston tiloissa, mutta käytännössä tutkimustieto ei ole helposti kaikkien kansalaisten ulottuvilla. Kasvava Open Access julkaisujen määrä avaa uusia mahdollisuuksia tiedon vapaaseen välitykseen ja saatavuuteen.

7.3 KOKOTEKSTIHAKU TIEDONHAUN AVARTAJANA

Perinteinen kirjastotietokannoissa tehty aiheenmukainen tiedonhaku kohdistuu painetusta aineistosta tehtyjen tietueiden nimeke- ja asiasanakenttiin. Haettaessa tietoa spesifistä aiheesta kirjasto- tai artikkeliviitetietokannassa asiasana- tai sanahaku ei välttämättä anna tyydyttävää tulosta. Painettujen kirjojen ja lehtien kohdalla hakua on jatkettava selaamalla läpi omaa aihetta mahdollisesti sivuava aineisto. Kirjaa tai lehteä ei välttämättä löydy omasta kirjastosta, jolloin tiedonhakija voi joutua tilaamaan painetun aineiston toisesta kirjastosta kaukolainana.

Digitaalisessa muodossa oleva aineisto tarjoaa painettua aineistoa laajemman tarttumapinnan tiedonhakijalle mahdollistaessaan sisällön hakemisen kirjan koko tekstisisällöstä. Tiedonhakija voi esimerkiksi yhdellä Ebrary-tietokannassa tehdyllä haulla saada selville, missä kirjoissa hänen aiheensa mainitaan vaikkapa vain yhden kerran. Sama mahdollisuus on tarjolla myös e-lehdissä ja kokotekstiartikkelitietokannoissa. Kokotekstitiedonhaku tuo siis tiedonhakijalle valtavasti tarttumapintaa, johon haku voi kohdistua ja osua. Se tuottaa kokemuksen, että harvinaisilla tai tarkasti spesifioituilla hakusanoilla tai niiden yhdistelmillä voi saada relevantteja tuloksia.

E-kirjojen kokoteksteihin kohdistettu haku voi toisaalta viedä tiedonhakijan myös eksyksiin. Relevantteja hakutuloksia voi olla vaikea löytää valtavasta tekstimassasta, jolloin hakutulosten lajittelu sekä haun rajaaminen ja kohdentaminen vaativat syvempää perehtymistä asiaan. Yleisesitykset eri aiheista voivat olla hankalasti löydettävissä niiden kätkeytyessä suuriin massoihin samoin kuin googlatessa. On tärkeää esimerkiksi tiedostaa, mikä on vapaasana- ja asiasanahaun ero, missä tilanteessa niitä on järkevää käyttää ja miten niitä yhdistelemällä voi päästä toimivaan hakutulokseen. Tiedonhaun opetuksen ja ohjauksen tärkeä tehtävä on auttaa tiedonhakijaa omaksumaan ja soveltamaan uudessa ympäristössä tarvittavia tiedonhakutaitoja.

7.4 E-KIRJOJEN KÄYTÖN EDISTÄMISTOIMET

E-kirjoista puhutaan myös Itä-Suomen yliopiston kirjastossa päivittäin niin kollegoiden kuin asiakkaidenkin kanssa. Yksinkertaisimmillaan e-kirjojen näkyvyys tulee esiin haettaessa aineistoa kirjaston Josku- tietokannasta. Tietokanta ei tee eroa painetun ja e-kirjan välillä, vaan molempien tiedot on tallennettu tietokantaan. E-kirjojen löytyminen kirjaston tietokannasta on mitä parhainta käytön edistämistä. Haettaessa tietoa tietyistä aiheista, tulokseksi saadaan niin painettuja kuin e-kirjojakin. E-kirjojen käyttö sisältyy perusopiskelijoiden ja jatko-opiskelijoiden tiedonhaun opintojaksojen sisältöön. Opetustilanteissa e-kirjojen käytöstä myös keskustellaan ja kokemuksia vaihdetaan. Onnistuneet e-kirjalukokemukset saavat lukijan palaamaan elektronisten kirjojen pariin toistekin.

Syksyn 2013 aikana kirjastohenkilöstö perehtyi e-kirjoihin ja niiden käyttöön asiakkaille suunnattavan e-kirjaopastuksen ja -markkinoinnin lisäämiseksi. Lisäksi laadittiin e-kirja-ohjeita ja -oppaita sekä määriteltiin e-kirjakoulutussisältöjen minimitasot perustutkinto-opiskelijoiden tiedonhaun kurssille. Keväällä 2014 kirjastossa järjestettiin e-kirjojen käyttökampanja asiakkaille. Yhden viikon aikana järjestettiin useita koulutus- ja opastustilaisuuksia ja tuotiin e-kirjoja esille verkkosivuilla sekä kampuskirjastoissa. Kampanja näkyi myös Facebookissa ja kirjaston blogissa. Ohjauksessa kokeiltiin ensimmäistä kertaa chat-päivystystä, tosin palvelu ei vielä tavoittanut asiakkaita. Maaliskuun ajan kirjastossa tarjottiin napakoita tietoskuja e-kirjoista. Lisäksi kirjasto antoi e-kirjakoulutusta Itä-Suomen yliopiston Opparin ja tietotekniikkapalveluiden palvelupisteiden työntekijöille, joiden tehtävänä on tarjota tietoteknisiä tukipalveluja asiakkaille. Myös kampuskirjastoissa toteutetuissa kirjanäyttelyissä e-kirjat esiintyvät usein painettujen rinnalla, ja joskus koko näyttely on koottu e-kirjoista.

LÄHTEET

KOM(2010)245 lopullinen. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja Alueiden komitealle. *Euroopan digitaalistrategia*.

8 Kirjastotyön sähköistymisen työhyvinvoinnin näkökulmasta

MIA HAAPANEN, RIITTA HOLOPAINEN JA ELLI PIIRAINEN

Kirjaston työhyvinvointi- ja ergonomiasaajien artikkelissa paneudutaan kirjastotyön sähköistymisen tuomiin muutoksiin. Sähköistymisellä tarkoitetaan muun muassa etätöiden tekemistä ja sähköisten viestintävälineiden (esim. Lync-ohjelman) käyttöä. Työn sähköistyminen ja lisääntynyt näyttöpäätetyö tuo mukanaan haasteita työntekijän hyvinvointiin ja ergonomiaan. Kirjastossa haasteeseen on vastattu panostamalla työhyvinvointia tukevaan toimintaan sekä tekemällä kalustehankintoja.

8.1 E-MAAILMA TYÖNTEOSSA: ETÄTYÖ JA SÄHKÖISET VIESTINTÄVÄLINEET

Elektroninen maailma on jo pitkään ollut osa kirjastotyötä. Näyttöpäätetyöskentelyä tekee päivittäin jokainen kirjastolainen ja Joensuussa koettu sähkökatkos osoitti, kuinka riippuvaisia tietokonejärjestelmistä ollaan myös kirjastoissa. Kirjastotyön sähköistyminen on tuonut mukanaan uusia työnteon mahdollisuuksia: enää työnteke ei ole riippuvainen paikasta, vaan sitä voi tehtävistä riippuen tehdä myös esimerkiksi kotoa käsin.

Itä-Suomen yliopiston kirjastossa etätöiden tekeminen alkaa pikku hiljaa yleistyä. Vuonna 2014 etätöösopimuksen oli solminut puolenkymmentä työntekijää. Erilaiset sähköiset viestintävälineet, kuten Lync, mahdollistavat läsnäolon vaikkapa kokouksissa myös kotoa käsin. Verkon välityksellä järjestettäviä kansallisia koulutuksia on helppo seurata ACP-yhteyden kautta mistä tahansa. Etätöissä olevalta kollegalta on vaivatonta kysyä neuvoa myös perinteisesti puhelimitse tai sähköpostilla – eikä kysyjä usein edes huomaa, että vastaaja on etätöissä.

Etätöiden tekijöiden kokemuksia on mukava kuunnella. Usein esille nousevat positiiviset asiat: säästyy työmatkojen tekemiseltä (ja näin ollen säästää myös aikaa!), saa tehdä töitä rauhassa ilman keskeytyksiä ja voi rauhoittaa päivänsä vaikkapa vain yhdelle projektille

sen sijaan, että yrittäisi tehdä montaa asiaa yhtä aikaa. Lisäksi pitkältä sairauslomalta palatessa etätö voi olla varteenotettava työhönpaluun tuki.

8.2 TYÖHYVINVOINTI KIRJASTOTYÖSSÄ

Verkkoympäristöjä on alettu Itä-Suomen yliopiston kirjastossa hyödyntää myös työhyvinvointiryhmän toiminnassa. Henkilökunnan intranettiin perustettiin keväällä 2014 tyhy-sivu, jonka on tarkoitus helpottaa tyhytoiminnan järjestämistä ja parantaa yhteishenkeä. Sivulla kuka vain kirjastolainen voi ehdottaa yhteisiä tapahtumia. Tyhy-ryhmä jakaa sivulla kuu-kausittain uuden työhyvinvointiin liittyvän vinkin, kuten linkin mielenkiintoiseen artikkeliin tai jumppaohjeisiin. Sivulla on myös tsemppitaulu yhteishengen kohottamiseksi, sekä tilaa yhteistoiminnasta otetuille kuville ja videoille. Sivulta löytyy myös kootusti linkkejä erilaisiin työhyvinvointia käsitteleviin ohjeisiin ja tyhy-ryhmän kokousdokumentteihin.

Kirjaston työhyvinvointiryhmällä on muutama perinteinen tapahtuma, jotka pyritään järjestämään vuosittain. Jokaisella toimipisteellä järjestetään ystävänäpäivä- ja joulukahvit. Vuonna 2014 kokeiltiin myös uudenlaista herkuttelutilaisuutta – Kuopiossa ja Joensuussa tyhy-ryhmän jäsenet koordinoivat omakustanteisen pitsapäivän ja kampusten välille viritettiin videoyhteys. Siten kahden kampuksen työntekijät saivat lounastauolla viettää aikaa yhdessä työtehtävien ulkopuolella ja vaikka vertailla, mitä pitsatäytteitä toisella kampuksella suositaan. Henkilöstön fyysistä hyvinvointia on pyritty edistämään myös hankkimalla liikuntavälineitä taukutiloihin. Jokaiselta kampukselta löytyy nyt tasapainoiluvälineitä ja Kuopiossa voi lisäksi kuntoilla jumppapallon avulla.

8.3. ERGONOMIA KUNTOON

Vuonna 2014 kirjasto teki päätöksen panostaa työntekijöidensä hyvinvointiin hankkimalla sähköpöytiä. Nostettavan ja laskettavan pöydän avulla perinteinen, istualtaan tehtävä näyttöpäätetyö on kokenut tervetulleen muutoksen: työtä voi tehdä välillä myös seisten. Sähköpöytiä hankittiin henkilökunnalle vuoden 2014 aikana 19 kappaletta, joiden lisäksi hankittiin 20 ergonomiamattoa.

Sähkösäätöiset pöydät ovat käytössä myös asiakaspalvelupisteissä Joensuun ja Savonlinnan kampuksilla. Koska näitä työpisteitä käyttävät kaikki asiakaspalvelutehtävissä toimivat henkilökunnan jäsenet, on korkeuden säädön mahdollisuus erityisen tarpeellinen. Säädettävien pöytien käytön mahdollisuus ei kuitenkaan rajoitu vain henkilökuntaan. Sähköpöydät lisäävät esteettömyyttä. Joensuussa ja Savonlinnassa asiakkaat voivat helposti säätää lainausautomaatit sopivalle korkeudelle. Lisäksi Joensuun kampuskirjastossa opinto- ja opetuspalvelujen hallinnoimalla opiskelijoiden tietokonetyöskentelyalueella on kaksi

säädettävää pöytää asiakkaiden käyttöön. Asiakkaat ovat huomanneet tämän mahdollisuuden ja toivoneetkin hankittavaksi lisää sähköpöytiä.

Kuva 10. Joensuun kampuskirjaston säädettävää asiakaspalvelupiste (Kuva: Varpu Heiskanen).

Fyysiseen työhyvinvointiin liittyen kirjaston linjaus on ollut, että uusien tai muuttuneiden työpisteiden ergonomia tulee aina tarkistaa. Kuopion kampuksella kirjaston henkilökunnan tiloissa Snellmaniassa suoritettiin kattava remontti ja sen johdosta lähes kaikki kirjaston henkilökuntaan kuuluvat muuttivat työhuoneitaan Snellmanian ja Melanian puolella. Henkilöt, jotka muuttivat ja halusivat työpisteen tarkistuksen, ilmoittautuivat Kuopion kampuksen Erggille. Ergonomiatarkistukset suoritettiin sopivasti samaan aikaan, kuin kalustehankinnat olivat menossa. Kuopion Erggi kiersi kahden päivän aikana tarkistamassa yhteensä 14 työpistettä. Tarkistuksissa kiinnitettiin huomioita henkilöiden työasentoihin ja varsinkin tiedossa olleiden kalustehankintojen tiimoilta tarkasteltiin sähköpöytien tarvetta. Ergonomiatarkistuksissa kirjastotyön sähköistyminen näkyy myös uutena haasteena, sillä usealla työntekijällä on vähintään 2 näyttöä, parhailla 4. Tämä asettaa hyvän ja ergonomisen työasennon löytämisen entistä haastavammaksi.

9 E-aineistojen tilastoinnin ja käytön arvioinnin erilaisia tarkastelutapoja

ANU ESKELINEN, HARRI KALINEN, MARJA MAIJALA, MIKKO MERILÄINEN, HARRI PARVIAINEN JA AINO TASKINEN

Artikkeli käsittelee Itä-Suomen yliopiston kirjaston näkökulmasta elektronisten aineistojen tilastointia sekä erilaisia tapoja arvioida ja kuvata e-aineistojen käyttöä.

Itä-Suomen yliopiston kirjastossa tilastoinnin ja raportoinnin neljä vuosittaista isoa projektia ovat valtakunnalliseen KITT-tilastotietokantaan kerättävät edellisen toimintavuoden tilastot, kirjaston tulosneuvotteluja varten koottava tietopaketti kirjaston toiminnasta, kirjaston johdon katselmusta varten koottavat tilastotiedot sekä kirjaston vuosikertomuksen tilastoliite. Tilastoinnin ja raportoinnin perustana ovat KITT-tilastotietokantaan kerättävät perustiedot kirjastosta, kokoelmatiedot, tiedot kirjaston käytöstä ja käyttäjistä, tiedot aukioloajoista ja tiloista, talous- sekä henkilöstötiedot. Haasteellisin tai ainakin yksi haasteellisimminkin tilastoitavista ovat e-aineistot ja niiden käyttö. Käyttötietojen saaminen on usein hankalaa ja tietojen saaminen tapahtuu usein viiveellä, sillä myös kustantajamuutokset saattavat vaikuttaa saataviin tietoihin.

9.1 TILASTOINNIN HYÖTYJÄ JA HAASTEITA

Tilastojen tehtävä on saada toimintaa näkyväksi. Tulevan toiminnan suunnittelussa tarvitaan tietoa menneestä. Systemaattisen tilastoinnin avulla on mahdollista muodostaa aikasarjoja, joiden avulla puolestaan voidaan hahmottaa toiminnan kehityslinjoja ja trendejä. Itä-Suomen yliopiston kirjaston tilastointi aloitettiin vuonna 2010 ja vuoden 2014 tilastojen valmistuessa on UEFin kirjaston osalta olemassa viiden vuoden tilastoaikasarja. Kirjaston toiminnan suuntaviivat ovat jo nähtävissä.

UEFin kirjastossa tilastoja hyödynnetään yliopiston johdon kanssa käytävissä kirjaston vuosittaisissa tulosneuvotteluissa osoittamassa mihin kirjastolle myönnettyjä resursseja on käytetty ja mitä resursseilla on saatu aikaan. Tulosneuvotteluissa käytetään tilastoja apuna myös arvioitaessa tulevaa toimintaa. Tulosneuvottelujen yhteydessä kirjaston toimintaa

benchmarkataan muihin vastaaviin yliopistokirjastoihin. E-aineistojen käytön osalta benchmarking on kuitenkin haasteellista, mikäli kirjastot eivät tilastoi e-aineistojen käyttöä yhdenmukaisesti. Tilastot eivät silloin ole vertailukelpoisia. Suurin osa e-aineistoista hankitaan kansalliskirjaston FinElib-konsortion kautta ja käyttöluvut saadaan silloin Halti-järjestelmästä. Haasteita onkin erityisesti FinElibin ulkopuolisen aineiston osalta. Virhearviointit ja virheelliset johtopäätökset eivät hyödytä ketään.

Kirjastojen tulee koko ajan olla yhä kustannustietoisempia ja tilastoja voidaan hyödyntää myös kustannuslaskennan apuna. Taloustilastoissa näkyvät vuosittain e-aineistoihin käytetyt määrärahat ja kokoelmatilastoista selviävät e-aineistojen käyttöluvut. E-aineistoista voidaan näin laskea ladatun artikkelin tai tiedonhaun hinta. Tilastoinnissa ja raportoinnissa unohtuu kuitenkin helposti e-aineistojen hankintaan ja käyttöönsaattamiseen käytetyn työpanoksen huomioiminen. Työkustannusten laskeminen on osa kustannuslaskentaa ja jos työn hinta sisällytetään mukaan laskelmiin, on mahdollista saada parempi kuva siitä, kuinka paljon kirjasto e-aineistoihin todella panostaa.

Tilastojen ja niistä saatavien tunnuslukujen avulla voidaan tehdä näkyväksi niin e-aineistojen käyttöä kuin tulkita e-aineistojen vaikutuksia kirjaston toimintaan. Elektroniset aineistot ja niiden voimakas määrä ja käytön kasvu ovat vaikuttaneet kirjastojen toimintatapoihin monin eri tavoin. Itä-Suomen yliopiston kirjaston erityispiirteenä on toimiminen kolmella eri kampuksella ja neljässä eri toimipisteessä, mikä on tavallista enemmän korostanut e-aineistojen merkitystä. Esimerkkejä e-aineistojen vaikuttavuudesta ovat mm. muutokset kirjaston asiakaskäyttäytymisessä ja tilatarpeessa. Kirjaston aktiivinen asiakas ei välttämättä käy lainkaan kirjastorakennuksessa ja e-aineistoille ei tarvitse varata kirjastorakennuksesta neliöitä tai kirjahyllyjä.

9.2 KIRJAKOKOELMIEN KÄYTÖN ARVIOINTIA

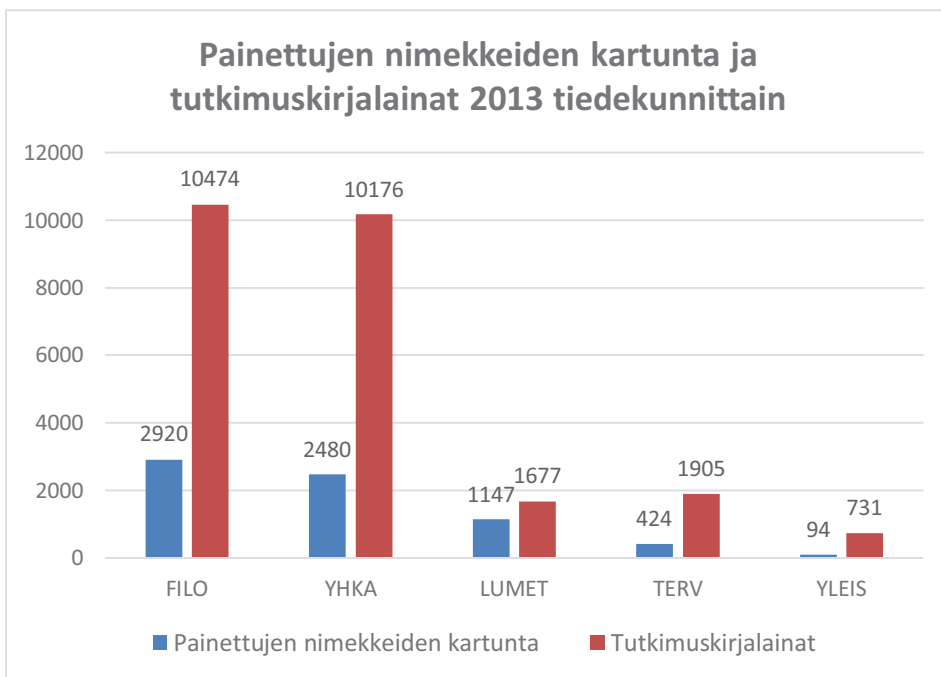
Vuonna 2014 Itä-Suomen yliopiston kirjastossa toteutettiin ensimmäinen e-kirjojen käytön arviointi. Painettuja kirjakokoelmia oli jo useiden vuosien ajan evaluoitu UEF-kokoelma-luokituslaskennan avulla. E-kirjojen tuonti painettujen rinnalle arvioinnin piiriin nähtiin tärkeäksi, sillä e-kirjojen määrä ja käyttö lisääntyy jatkuvasti. Ongelmana e-kirjojen käytön arvioinnissa on, että kirjoja on tarjolla lukuisilla eri alustoilla. Yhteneväisten arviointien teko on työlästä ja jopa mahdotonta, sillä käyttöluvut eivät ole vertailukelpoisia.

Sekä painettuja että e-kirjakokoelmia evaluoitiin vuoden 2013 tunnuslukujen pohjalta. Painettuja kirjoja Itä-Suomen yliopiston kampuskirjastoissa ja KYSin tieteellisessä kirjastossa oli vuonna 2013 yhteensä 580 224 nidettä. Eri nimekkeitä oli yhteensä 434 272 kappaletta. Vuonna 2013 uusia painettuja niteitä otettiin kokoelmiin 13 233 kappaletta, näistä ostettuja 8 842 kappaletta.

E-kirjoja oli vuonna 2013 käytettävissä 379 836 ja seuraavana vuonna 417 272 nimekettä. E-kirjavälittäjien ja palvelualustojen monimuotoisuus on johtanut teosten tyyppin uudelleenmäärittelyyn. Esimerkiksi perinteisen Encyclopedia Britannican e-versio nähdään pikemminkin tietokantana, ei kokoelmana hakuteoksia. Joka tapauksessa e-kirjojen nimekmäärä on lähestymässä painettujen kirjojen nimekmäärää Itä-Suomen yliopiston kirjastossa.

Painettujen kirjojen kokoelmia Itä-Suomen yliopiston kirjastossa arvioidaan UEF-kokoelmaluokituskoodin (jäljempänä myös Uef-koodi) avulla. Uef-koodi – joita on yhteensä 208 erilaista - ilmaisee enemmän tai vähemmän tarkasti kirjan tieteenalan. Koodi lisätään kirjaston kokoelmiin otettujen, sekä ostojen että ilmaiseksi saatujen, nimekkeiden bibliografiseen tietueeseen, yksi koodi kuhunkin nimekkeeseen. Koodin avulla nähdään, kuinka painettujen kirjojen kartunta jakautuu tieteenaloittain. Joensuun ja Savonlinnan kampuskirjastoissa Uef-koodi on ollut käytössä vuodesta 2008 lähtien, Kuopion kampuskirjastossa ja KYSin tieteellisessä kirjastossa vuodesta 2010 lähtien. Myös kieli- ja julkaisu vuosijakaumaa voi tarkastella. Tietyt kirjaston erikoiskokoelmat ovat koodituksen ulkopuolella, samoin laitoskokoelmien kirjat. (Ks. tarkemmin Meriläinen et al., 2012.)

Uef-kokoelmaluokituskoodit kertovat, että vuonna 2013 painettuja kirjanimekkeitä hankittiin kirjastoon eniten filosofisen tiedekunnan edustamilta tieteenaloilta (42 %), toiseksi eniten Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan (YHKA) aloilta (35 %), kolmanneksi eniten luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnan (LUMET) aloilta (16 %) ja vähiten terveystieteiden tiedekunnan (TERV) aloilta (6 %). Yleistä ja monitieteistä (YLEIS) aineistoa hankittiin yhden prosenttiyksikön verran. Edelliseen vuoteen verrattuna filosofisen tiedekunnan osuus hieman kasvoi yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunnan kustannuksella. Uef-koodin sai yhteensä 7 065 nimekettä.

Kaavio 1. Painettujen niteiden kartunta ja tutkimuskirjalainat 2013.

Kun tehdään hienojakoisempaa tarkastelua, huomataan, että eniten vuonna 2013 hankittiin teologian, kulttuurintutkimuksen, kasvatustieteiden, historian, lääketieteen, kielitieteiden ja kirjallisuudentutkimuksen kirjallisuutta.

Uef-kokoelmaluokituskoodin avulla voidaan arvioida paitsi painettujen kirjanimekkeiden kartuntaa myös niiden käyttöä tieteenaloittain. Tämä tapahtuu lainauslukuja tarkastelemalla. Lukemat heijastelevat käyttöä vain suuntaa-antavasti, sillä osa kirjoista on lukusaliaineistoa, jota ei juurikaan anneta kotilainaksi. Myöskään lainattavien kirjojen paikan päällä kirjastossa tapahtuva käyttö ei kirjaudu mihinkään tilastoihin.

Uef-kokoelmaluokituskoodin avulla tapahtuvassa käytön arvioinnissa lainausluvuista on poistettu kurssikirjallisuuden lainaus, jota on valtaosa lainauksesta. Kurssikirjat muodostavat oman kokonaisuutensa, jonka hankinnan määrittelevät oppiaineiden kurssivaatimukset; ne eivät ilmennä samalla tavalla aktiivista kokoelmien kehittämistä kuin niin kutsuttu tutkimuskirjallisuus. Jäljellä on siis tutkimuskirjallisuuden lainaus (pois lukien uusintakerrat), jota kuten kartuntaakin voidaan tarkastella tieteenaloittain.

Millä aloilla painetun tutkimuskirjallisuuden lainaus on pitänyt pintansa? Filosofisen tiedekunnan aloista eniten lainoja suhteessa nimekemääriin kohdistuu kasvatustieteissä ja psykologiassa. Voisi siis arvioida, että näillä aloilla painettujen kirjojen hankintaa on varoedelleen lisätä. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan aloista eniten lainat-

tua suhteessa nimekemääriin on puolestaan sosiaalityön kirjallisuus sekä tutkimusmenetelmiä käsittelevä kirjallisuus. Suhteellisen vähän lainattua näiden kahden tiedekunnan osalta on teologian, kirjallisuudentutkimuksen, historian ja maantieteen tutkimuskirjallisuus. On kuitenkin huomioitava, että näillä aloilla kirjallisuus vanhentuu hitaasti, jos ollenkaan. Lisäksi esimerkiksi teologian alalla lukusalikäyttöön hankitun kirjallisuuden osuus on huomattava.

Uef-kooditettujen nimekkeiden lainauslukujen tarkastelu osoittaa, että luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnan edustamille aloille hankittua tutkimuskirjallisuutta lainataan kauttaaltaan suhteellisen vähän verrattuna muiden tiedekuntien aloille hankittuun kirjallisuuteen. Ehkä luonnon- ja metsätieteissä pitäisi entistäkin enemmän suuntautua tarpeen mukaan tehtyyn tutkimuskirjahankintaan (just on time) ja e-kirjojen hankintaan.

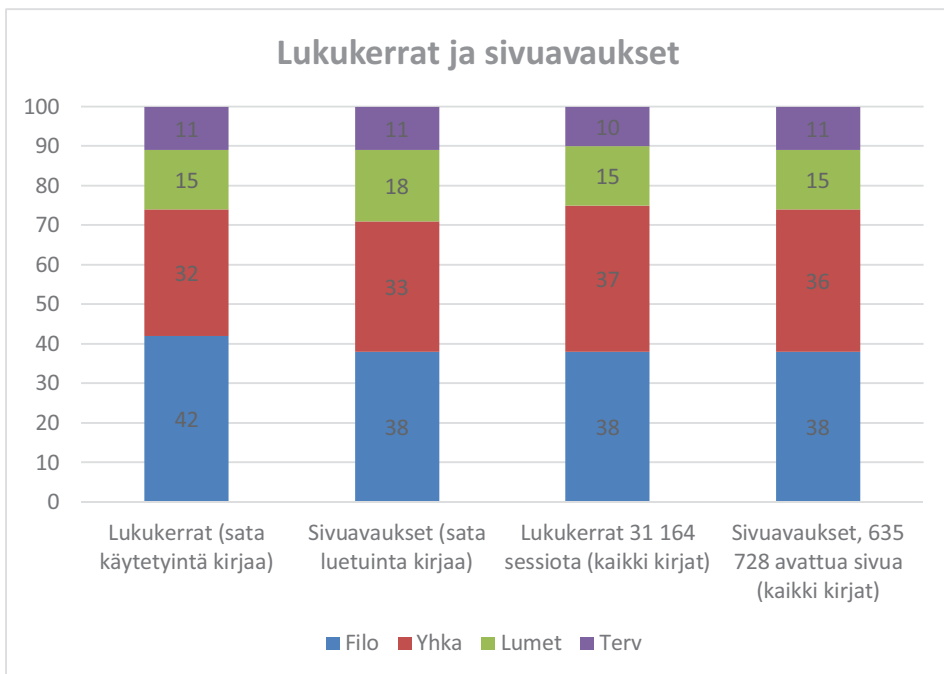
Terveystieteiden tiedekunnan aloille painettuja tutkimuskirjoja hankitaan vähiten, eikä pitkälle meneviä johtopäätöksiä voi tehdä. Kirjojen lainaus on filosofisen, sekä yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunnan tasolla. E-kirjojen käyttö on jo yleistynyt.

E-kirjojen käytön arviointi päätettiin suorittaa tarkastelemalla Ebrary-palvelun kirjoja. Ebrary on ProQuestin e-kirjatiekanta, jonka kautta on käytävissä lukuisten eri kustantajien materiaalia. Vuonna 2013 palvelussa oli Itä-Suomen yliopiston käytävissä 89 817 nimekettä, mikä on noin neljäsosa Itä-Suomen yliopiston kirjaston hankkimien e-kirjojen kokonaismäärästä. Kokoelma koostuu pääosin FinElib-konsortion kautta hankitusta kirja-paketista, jota on täydennetty yksittäisillä kirjaostoilla. Noin 80 % Itä-Suomen yliopiston e-kirjojen kartunnasta kohdistui vuonna 2014 Ebraryyn (30 324 nimekettä).

Volyymien ohella Ebraryn kirjakokoelman käyttämistä tutkimusmateriaalina puoltaa usea muukin seikka: Ebrary on monitieteinen, sitä on mahdollista käyttää yliopiston verkon ulkopuolelta, se sisältää kirjoja useilta eri kustantajilta, sen sisältämät kirjat on luokiteltu, ja se tarjoaa luotettavat, monipuoliset tilastot.

Koska Itä-Suomen yliopiston kirjaston koko Ebrary-kokoelma olisi ollut liian iso aineisto analysoitavaksi, tarjonnan jakautumista tutkittiin vähintään yhden kerran käytettyjen nimekkeiden kautta. Vuonna 2013 Ebrarysta avattiin luettavaksi 10 574 nimekettä (vuonna 2014 jo 12 035 nimekettä). Tarkasteltava aineisto, vuonna 2013 Ebraryn kautta käytetyt nimekkeet, voidaan sisältönsä mukaisesti jakaa Itä-Suomen yliopiston neljän tiedekunnan kesken. Yleiset-luokkaa Ebrary-aineistossa ei käytetä, toisin kuin painettujen kirjojen kohdalla. Ensimmäinen työstövaihe oli tutkimusaineiston jaottelu tiedekunnittain Ebraryn oman luokituksen mukaisesti, minkä jälkeen nimekkeitä lajiteltiin luokituskentissä olevien asia- ja avainsanojen mukaan. Monitieteisten ja hieman hankalammin luokiteltavien kirjojen kohdalla tarkempaa kategorisointia suoritettiin nimekkeille tarjotun Deweyn luokituksen mukaan. Näin saatiin tutkimuskäyttöön sopiva otos e-kirjakokoelmista suhteellisen pienellä virhemarginaalilla.

Vuonna 2013 Ebraryn kokoelmista avatuista nimekkeistä 39 % oli yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan, 37 % filosofisen tiedekunnan, 17 % luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnan ja 9 % terveystieteiden tiedekunnan edustamien tieteenalojen kirjallisuutta. Kirjojen käytön tilastot jaettiin lukemiseen eli avattujen sivujen lukumäärään sekä käyttöön, jota kirjan latauskerrat kuvastavat. Luetuimmista ja käytetyimmistä nimekkeistä merkittävä osa oli kurssikirjoja. Toisin kuin painettujen aineistojen tarkastelussa, kurssikirjat ovat mukana käytön tilastoluvuissa. Jotta ymmärtäisimme kurssikirjojen vaikutuksen tilastoihin, on hyvä tarkastella sataa luetuinta nimekettä niihin kohdistuneiden lukusessioiden ja avattujen määrän osalta.

Kaavio 2. Lukukerrat ja sivuavaukset.

Ebraryn e-kirjojen aloittaiset käyttöluvut myötäilevät painettujen kirjojen lainauslukuja sillä poikkeuksella, että Luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnan osuus avatuista e-kirjoista on huomattavasti suurempi. Myös terveystieteissä e-kirjojen käyttö on suhteessa aktiivisempaa verrattuna painettuihin. Näin siitäkin huolimatta, että Ebraryn kaltainen monialainen, suuri kokoelma palvelee parhaiten Filosofisen tiedekunnan ja yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden oppiaineita. Terveystieteissä ja luonnontieteissä valtaosa tietoineistojen käytöstä kohdistuu aihepiireiltään rajatumpiin palveluihin sekä kausijulkaisuihin.

E-kirjojen kartunta on jo ohittanut painettujen nimekkeiden kartunnan Itä-Suomen yliopiston kirjastossa. Etenkin terveystieteiden tiedekunnassa painettujen nimekkeiden vähäinen

kartunta viestii siitä, että tiedekunnan oppialoilla e-aineisto on lyönyt itsensä jo läpi. Kuitenkin terveystieteiden tuoreiden, painettujen nimekkeiden lainausten suhde kartuntaan on samalla tasolla filosofisen tiedekunnan ja yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan kanssa. Luonnon- ja metsätieteissä painettujen kirjojen suhteellisen vähäinen lainaus viestii siitä, että hankinnan painopistettä voisi edelleen lisätä e-kirjoihin.

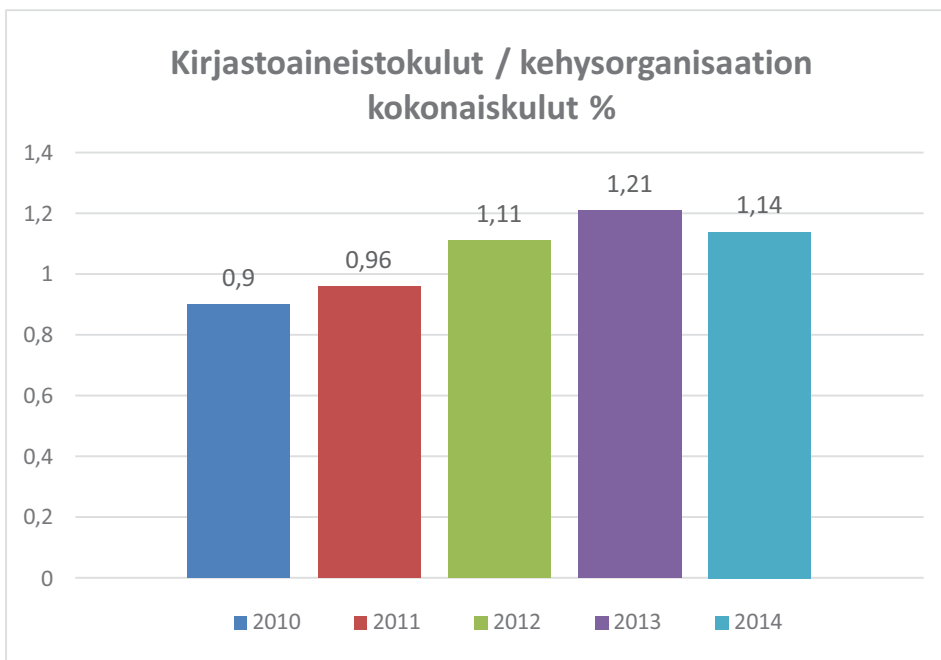
Kaiken kaikkiaan kokoelmien käytön arviointi ja varsinkin johtopäätösten teko on vaikeaa. Eri aloilla on erilaiset aineistojen käyttökulttuurit, ja aineistojen relevanttius hiipuu eri tahia. Sekä painettujen kirjojen että Ebraryn e-kirjojen käyttöä arvioitaessa on otettava huomioon, että luvut heijastavat pääosin suhteellisen tuoreen aineiston käyttöä – Uef-koodi on lisätty painettuihin kirjoihin vasta vuodesta 2008 lähtien, ja myös Ebraryn tarjonta painotuu 2000-luvun aineistoon.

Oma ongelmansa on siinä, että e-kirjoja on tarjolla monissa eri palveluissa, eikä käyttölujuja ole saatavissa yhteismitallisesti. Haasteellista on myös kirjojen jaottelemine tieteenaloittain evaluointia varten. Kaiken lisäksi e-kirjoja on luettavissa erilaisin lisenssiehdoin; kokoelmien muodostamisesta ei välttämättä voi puhua, jos tiedämme, että jonkin kirjapaketin sisältö on muutoksille altis. Päivänselvä ei kokoelman käsite ole painettujen kirjojenkaan kohdalla: luetaanko esimerkiksi luetteloidimattomat vapaakappaleet tai asiakkaiden suoraan tilattavissa olevat Varastokirjaston kirjat Itä-Suomen yliopiston kirjaston kokoelmiin? Vielä voidaan kysyä, milloin kirjan käyttöaste on riittävä. Jos kokoelmissa on kirja, jota käytetään vain kerran, mutta jonka käyttökerran tuloksena on merkittävä tieteellinen saavutus, eikö se ole riittävä?

9.3 TILASTOJEN KERTOMAA AINEISTOKULUISTA SUHTEESSA AINEISTON KÄYTTÖÖN UEF-AIKANA VUOSINA 2010–2014

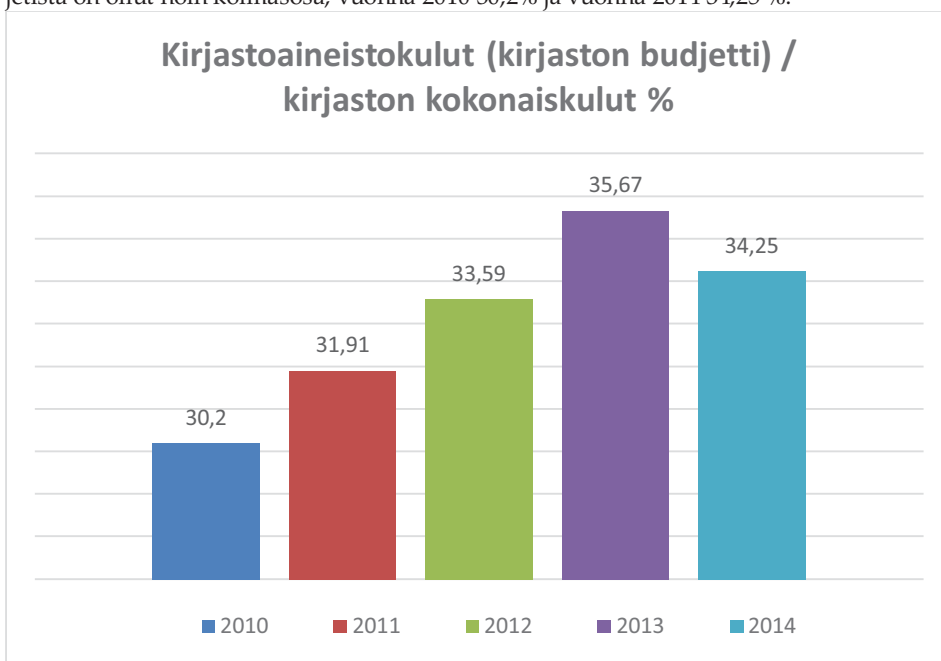
Kirjaston käyttämää aineistomäärärahaa ja aineistojen käyttölujuja vertaamalla voidaan tarkastella minkälaisia muutoksia on tapahtunut vuodesta 2010 vuoteen 2014 mennessä, sekä arvioida, miten aineistonhankinta ja aineiston käyttö ovat kohdanneet.

Kitt-tietokannasta saatavan tunnusluvun mukaan kirjastoaineistokulut yliopiston kokonaiskuluista ovat pysyneet viiden vuoden aikana varsin tasaisena yhden prosentin molemmin puolin.

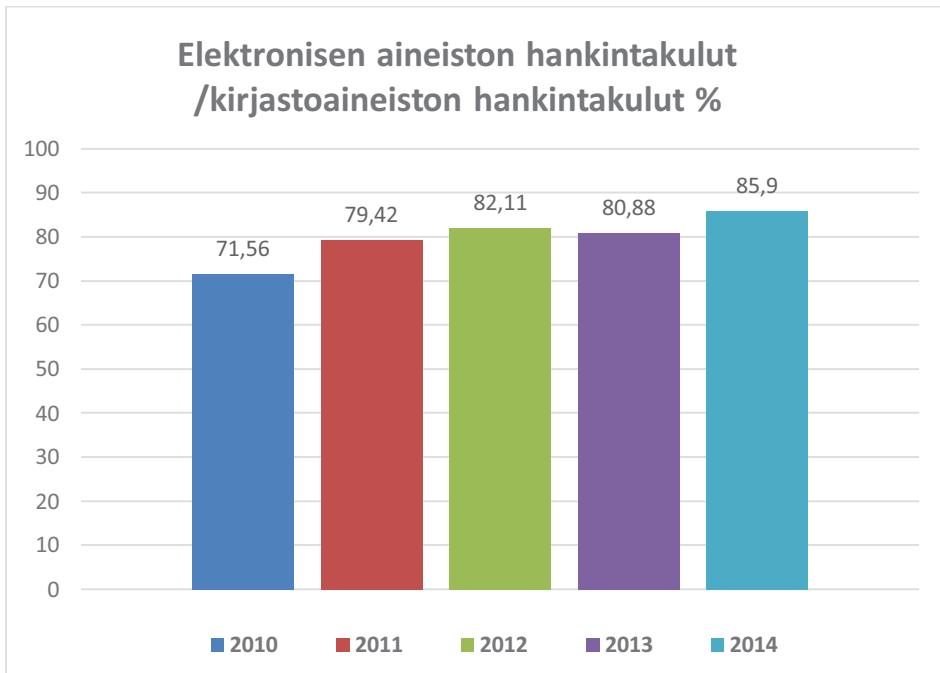
Kaavio 3. Kirjastoaineistokulut / kehysorganisaation kokonaiskulut % vuosina 2010–2014.

Kirjaston budjetin tunnusluvut kertovat, että kirjastoaineistokulujen osuus kirjaston budjetista on ollut noin kolmasosa, vuonna 2010 30,2% ja vuonna 2014 34,25 %.

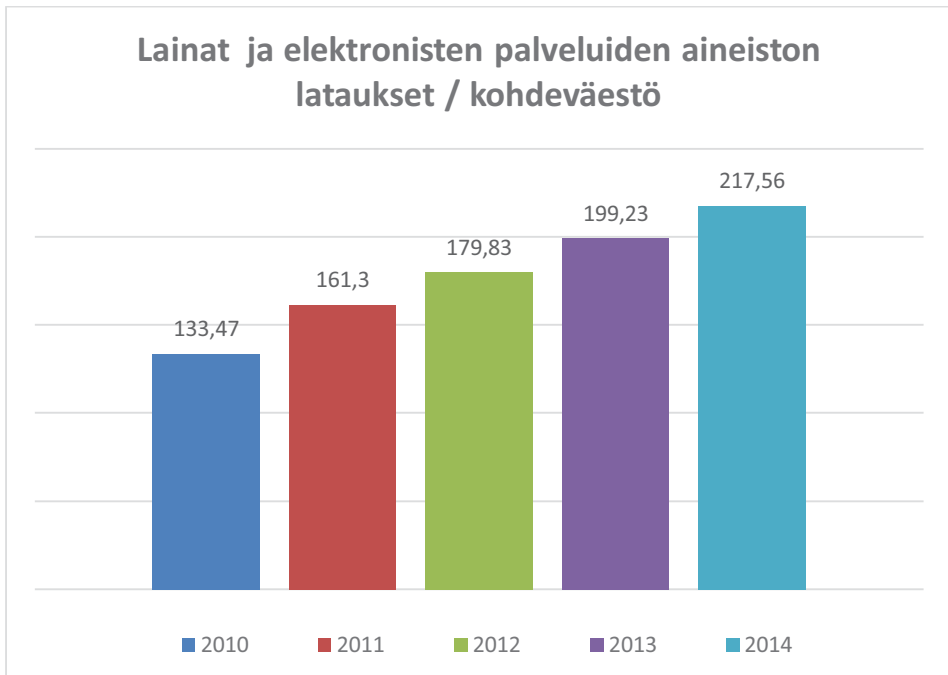
Kaavio 4. Kirjastoaineistokulut (kirjaston budjetti)/kirjaston kokonaiskulut % vuosina 2010–2014.

Itä-Suomen yliopiston kirjaston ensimmäisenä vuonna elektronisten aineistojen hankintakulut kirjaston aineistohankintakuluista olivat 71,56 %. Vuonna 2014 vastaava luku oli 85,9 % ja e-aineistojen hankintaan käytettiin noin 2,2 miljoonaa euroa.

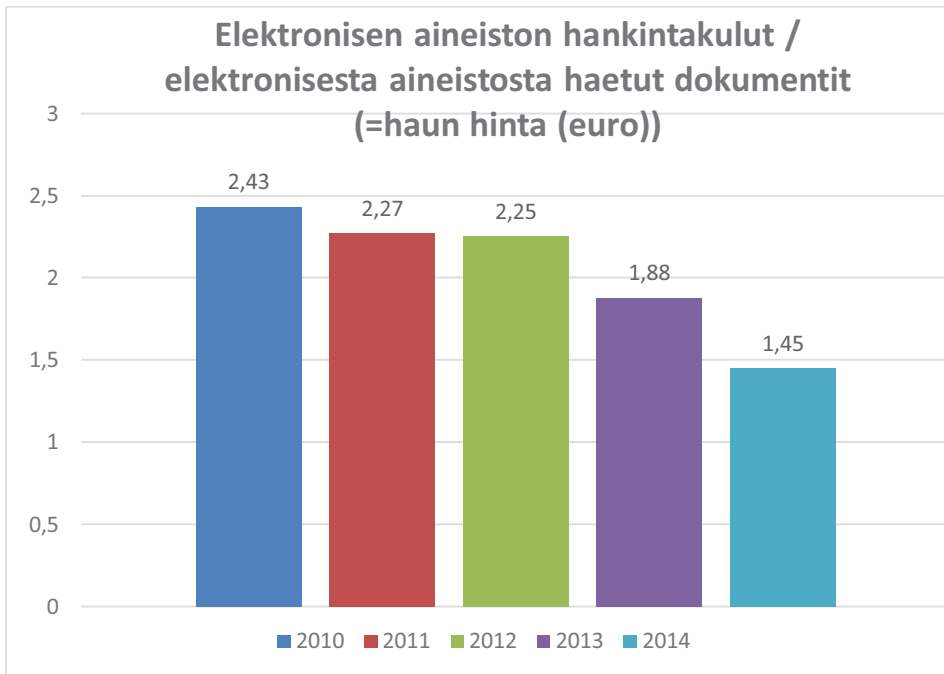
Kaavio 5. Elektronisen aineiston hankintakulut/kirjastoaineiston hankintakulut % vuosina 2010–2014.

Lainat ja elektronisten palveluiden aineiston lataukset suhteessa kohdeväestöön on kasvanut noin 60 % viiden vuoden aikana. Painettujen kirjojen lainausmäärät eivät ole nousseet, mutta elektronisten palveluiden käyttö on lisääntynyt.

Kaavio 6. Lainat ja elektronisten palveluiden aineiston lataukset / kohdeväestö.

Elektronisen aineiston hankintakulut suhteessa elektronisesta aineistosta haettuihin dokumentteihin kertoo dokumentin hinta-arvion. Tämän tunnusluvun mukaan hinta on laskenut vuodesta 2010 vuoteen 2014 lähes euron. Elektronisten aineistojen hinnat ovat nousseet useamman prosentin vuosittain, mutta myös niiden käyttö on lisääntynyt.

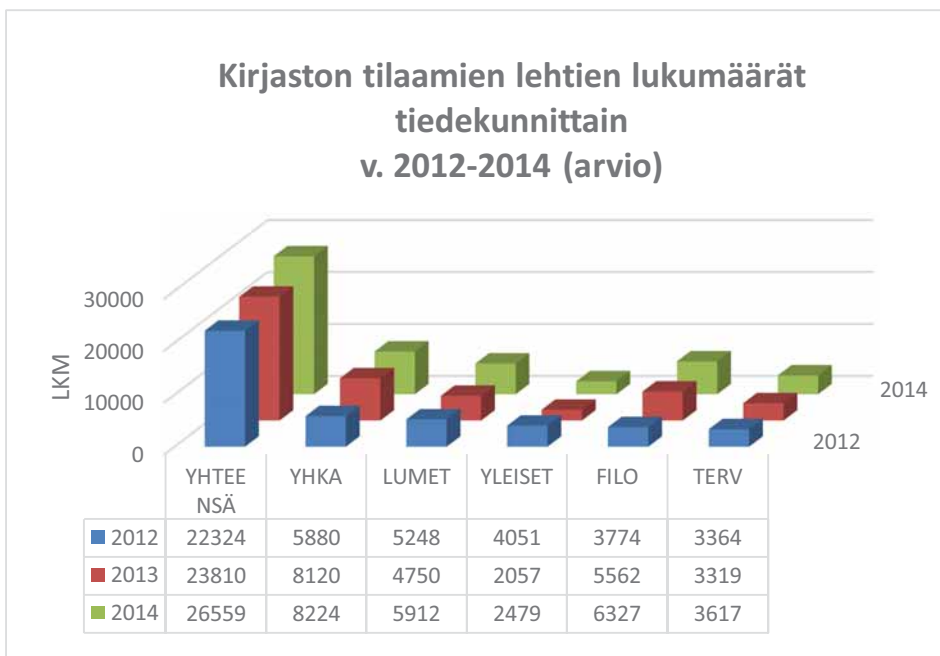

Kaavio 7. Elektronisen aineiston hankintakulut / elektronisesta aineistosta haetut dokumentit (=haun hinta(euro)) vuosina 2010–2014.

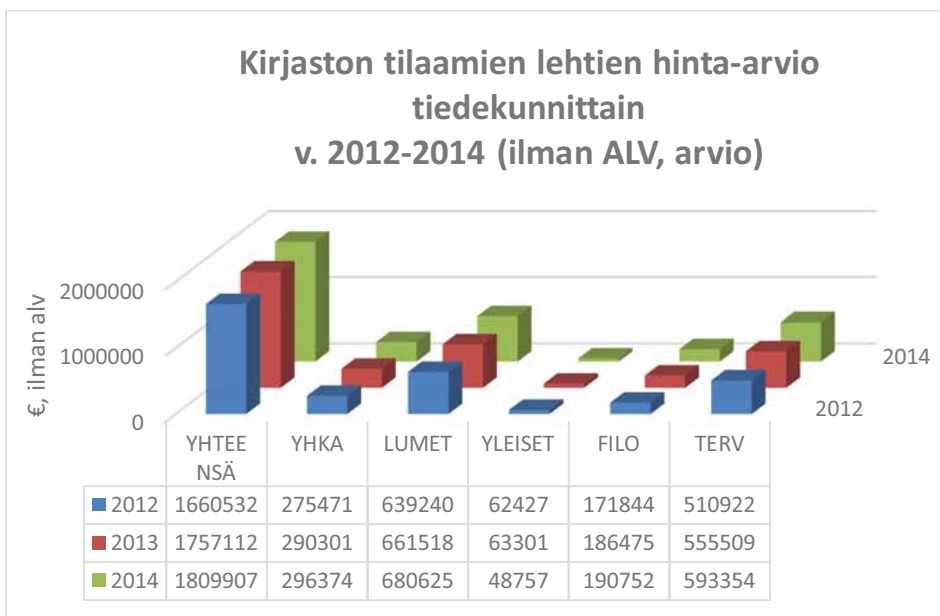
E-aineistojen käyttötilastoja poimitaan kustantajittain. Pääosa tilastoista kootaan keskitetyksi Halti-järjestelmään FinELibin toimesta ja osa kerätään erikseen kustantajien sivulta.

E-lehtien käyttöluvut kasvoivat Itä-Suomen yliopiston kirjaston alkuvuosina noin 60 %. Tämän jälkeen käyttö on tasaantunut. Vuonna 2014 artikkelilatauksia oli noin 862 000. Miljoonan raja on vielä rikkomatta, vaikka käytettävissä olevien e-lehtien lukumäärä onkin lisääntynyt.

Vuonna 2012 kampuskirjastojen lehtimäärärahan seuranta yhtenäistettiin kirjaston itse ylläpitämään Atomi-tietokantaan. Tämä mahdollisti vertailun tekemisen lehtien lukumäärästä ja niihin käytetystä rahasta tiedekunnittain.

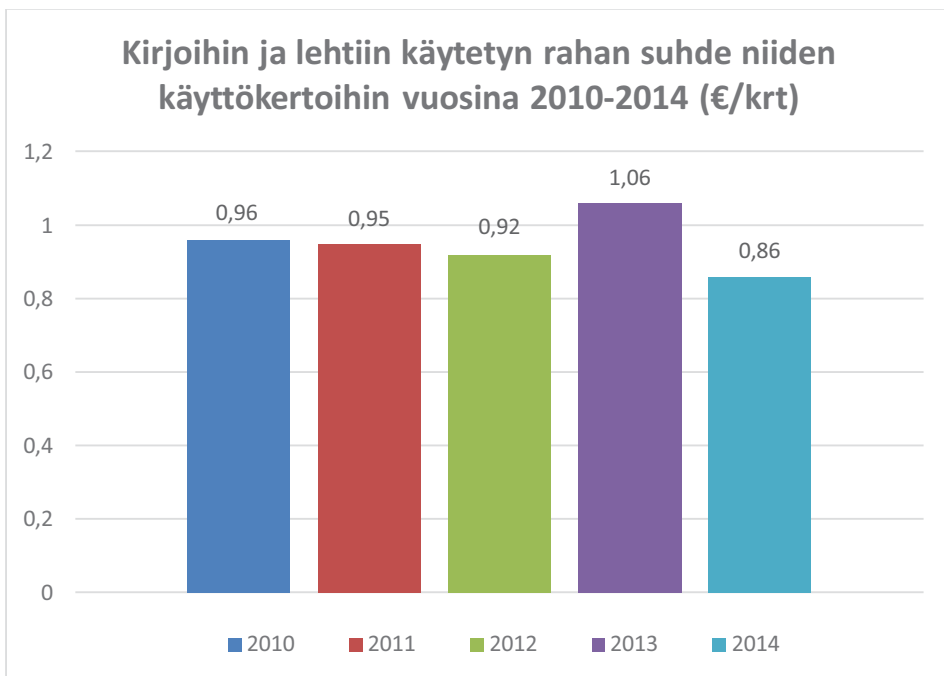
Kaavio 8. Kirjaston tilaamien lehtien lukumäärät vuosina 2012-2014.

Kaavio 9. Arvio tilattujen lehtien lukumäärästä ja niihin käytetystä rahasta tiedekunnittain vuosina 2012-2014.

Kirjasto on hankkinut sekä yksittäisiä e-kirjoja että isoja e-kirjapaketteja, mm. vuonna 2014 Ebscon Academic Collection- kokoelman, joka sisältää yli 135 000 e-kirjaa eri tieteenaloilta. E-kirjojen käyttöluvut ovat nousussa ja niitä käytetään jo enemmän kuin e-lehtiä, vuonna 2014 oli yli miljoona artikkelilatausta. E-kirjojen lainauslukuja saadaan Ellibsin ja Bookyn kirjoista. KITT-tietokannan tunnuslukujen rinnalla voidaan arviointia tehdä yhdistelemällä myös muita KITT-tietokannan tilastolukuja toisiinsa. Tilastojen mukaan kirjojen ja lehtien hankintaan on vuonna 2014 käytetty noin 45 % enemmän rahaa kuin vuonna 2010. Käyttökerrat ovat vastaavasti lisääntyneet noin 62 %.

Seuraavassa kuvassa on kirjoihin ja lehtiin käytettyjen rahojen ja niiden käyttömäärien suhteet (€/käyttökerta) vuosina 2010–2014. Näin laskettuna kirjan tai lehden hinta/käyttö maksaa vajaan euron. Se on laskenut noin 10 senttiä viidessä vuodessa. Yksittäisten aineistojen, esim. e-lehtien kohdalla hinta/käyttö voi olla huomattavasti suurempi.

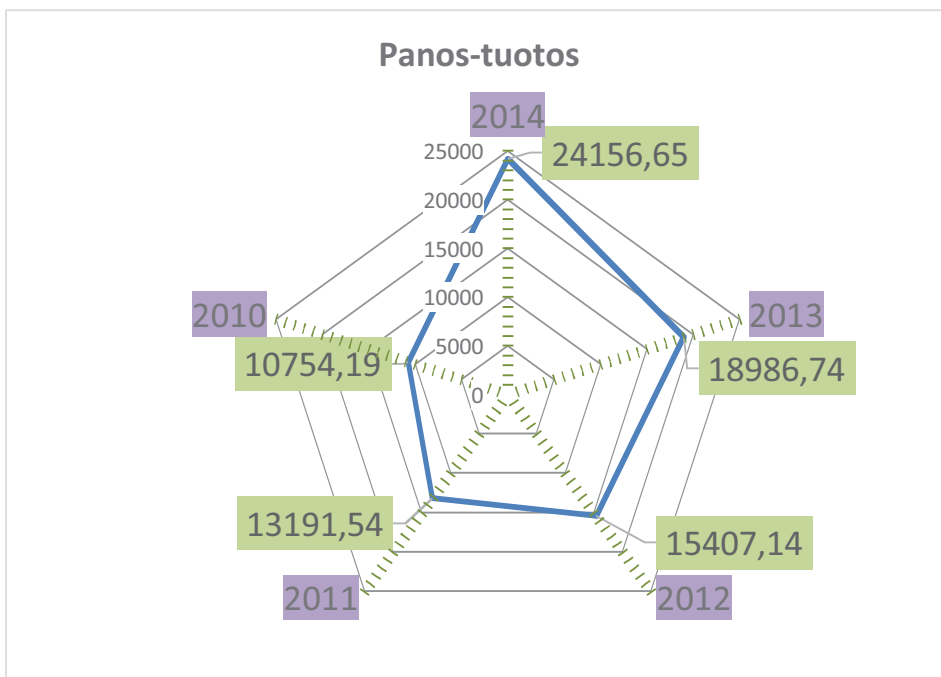
Kaavio 10. Kirjoihin ja lehtiin käytetyn rahan suhde niiden käyttöön (€/krt) vuosina 2010–2014.

9.4 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA TULEVIA HAASTEITA

Eriyisesti kirjastotyön, mutta myös tilastoinnin kannalta on tärkeää kehittää e-aineistojen hallinnointia. Helpommin ja nopeammin saatavia käyttölukuja voidaan paremmin hyödyntää kirjaston toimintaa suunniteltaessa. Lukujen luotettavuus paranee samalla. E-aineistojen tilastointi on painottunut voimakkaasti käyttölukujen tilastointiin. Tilastoinnista tulisi edetä systemaattisempaan vaikuttavuuden arviointiin siitä, miten e-aineistot ovat vaikuttaneet kirjaston toimintatapoihin ja asiakaskokemuksiin.

Perinteisesti tilastoja on esitetty taulukkomuodossa tai pylväsdiagrammeina. E-aineistojen kohdalla käyttöluvut, lataukset ja katsotut tietueet ovat vaikeasti hahmotettavia käsitteitä verrattuna vaikkapa kirjalainaan. Visualisointi antaa mahdollisuuden esittää tilastolukuja havainnollisemmin. Tilastolukujen esittäminen visualisoinnin avulla olisi uusi tapa tuoda esille myös e-aineistoja ja niiden vaikuttavuutta. Visualisoinnilla olisi mahdollista esimerkiksi esittää, kuinka paljon kirjahyllyjä tarvittaisiin, jos UEF:n kirjaston 422 198 e-kirjaa olisivatkin painettuja kirjoja. Visualisointi voisi olla myös tapa herättää lisää kiinnostusta tilastointia ja siitä saatavia tietoja kohtaan.

Jo nyt saadaan KITT-tietokannasta tunnuslukuja, jotka kuvaavat kirjaston toimintaa. Tunnuslukujen hyödyntämistä on mahdollista edelleen lisätä ja myös selkeyttää sitä, mitä tunnusluvut kertovat. Panos-tuotos-tunnusluvussa on huomioitu myös e-aineistot ja niiden käyttö. Panos-tuotos -tunnusluku lasketaan KITT-tietokannan tiedoista ja se kertoo kirjaston tehokkuudesta: annettujen lainojen, e-aineistolatausten, hankitun aineiston sekä lueteloitujen tietueiden määrä on jaettu henkilötyövuosien määrällä. Viiden vuoden aikana tämä luku on kasvanut, vaikka henkilötyövuosien määrä on vähentynyt 7,2 henkilötyövuotta.

Kaavio 11. Itä-Suomen yliopiston kirjaston panos-tuotos –tunnusluku vuosina 2010–2014.

Kirjastotyö muuttuu ja myös tilastoinnin tulisi muuttua kirjastotyön muuttumisen mukana. Tilastoja tulisi kerätä oikeista asioista ja samalla ottaa huomioon myös tilastojen hyödyntämisen mahdollisuudet.

LÄHTEET:

Meriläinen, Kaarina & Porkka, Riitta & Parikka, Laura: UEF-aihealuekoodisto evaluoinnin välineenä Itä-Suomen yliopiston kirjastossa. Signum 5/2012.

Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta. <https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/>

LIITE 1

TILASTOT 2014

JOHDANTO

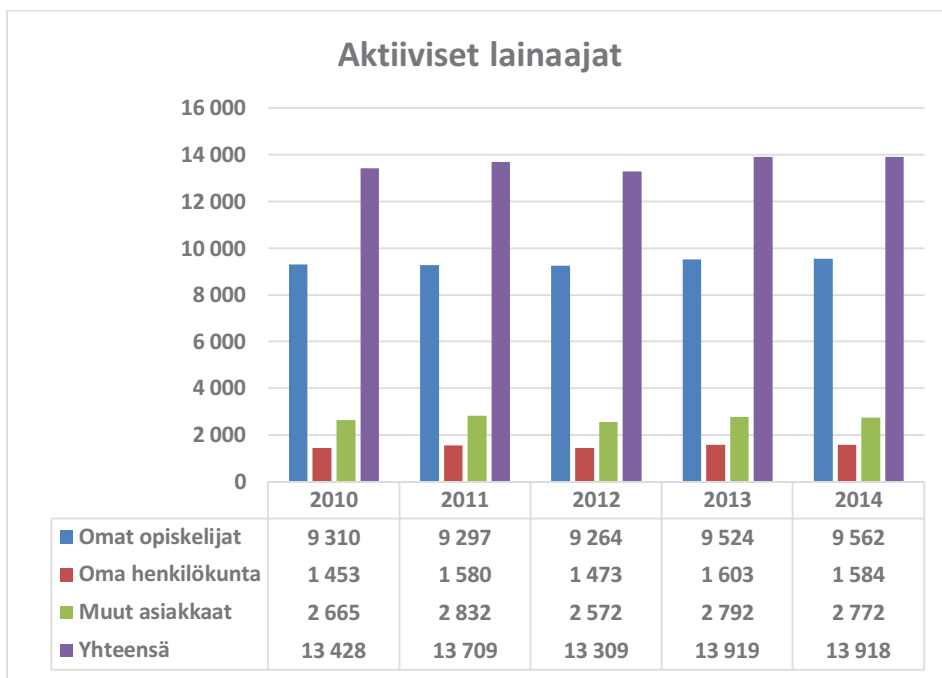
Itä-Suomen yliopiston kirjaston toiminnasta on nyt saatavilla tilastotiedot viideltä vuodelta. Tilastojen valossa kirjaston toiminta näyttää selkeästi vakiintuneelta. Tilastojen muodostamista aikasarjoista ovat hahmotettavissa myös kirjaston toiminnan kehityslinjat. Kampuskohtaisia tietoja esitetään vuosikertomuksessa ainoastaan kirjastokäyntien osalta. Tarkempia tilastotietoja ja kirjaston eri toimipisteitä koskevaa tilastotietoa on saatavilla Kansalliskirjaston KITT-tilastotietokannasta (<https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/>).

KIRJASTON KÄYTTÖ

Paikallispalvelujen käyttö

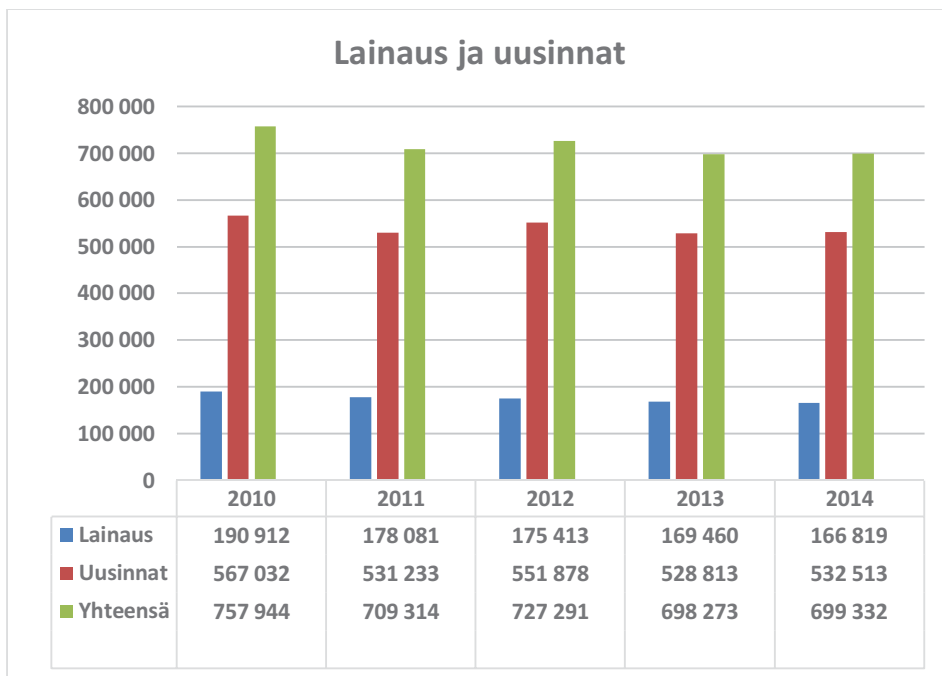
Asiakkaat

Vuonna 2014 aktiivisista asiakkaista 69 % oli omia opiskelijoita, 11 % omaa henkilökuntaa ja 20 % muita asiakkaita.

Lainaus

Lainaus sisältää sekä lainat palvelutiskiltä että itsepalvelulainat. Uusinnat sisältävät sekä uusinnat että itsepalvelu-uusinnat. Itsepalvelulainojen osuus on kasvanut edellisvuodesta 7 %, ja nyt niiden osuus kaikista lainoista on 66 %. Itsepalvelu-uusintojen osuus kaikista uusintoista on 75 %.

Hyllystänoutopyynnöt ja varaukset

Kirjastossa tehtiin v. 2014 hyllystänoutopyyntöjä ja varauksia yhteensä 32 900 kpl. Hyllystänoutopyynnöllä asiakas voi tilata aineistoa yliopiston toisilta kampuksilta ja saa aineiston käyttöön 1-2 päivässä. Koko kirjaston kokoelma on näin käytössä yliopiston kaikilla kolmella kampuksella.

Hyllystänoutopyyntöjä on tehty v. 2014 kaikkiaan 16 574 kpl, ja niistä on täytetty 97 %. Hyllystänoutopyyntöjen määrä ei ole kasvanut edellisestä vuodesta. Kampusten välillä liikkuu sekä hyllystänoutopyynnöillä että varauksilla pyydettyä aineistoa. Näiden vuosittainen yhteismäärä on n. 16.500 nidettä.

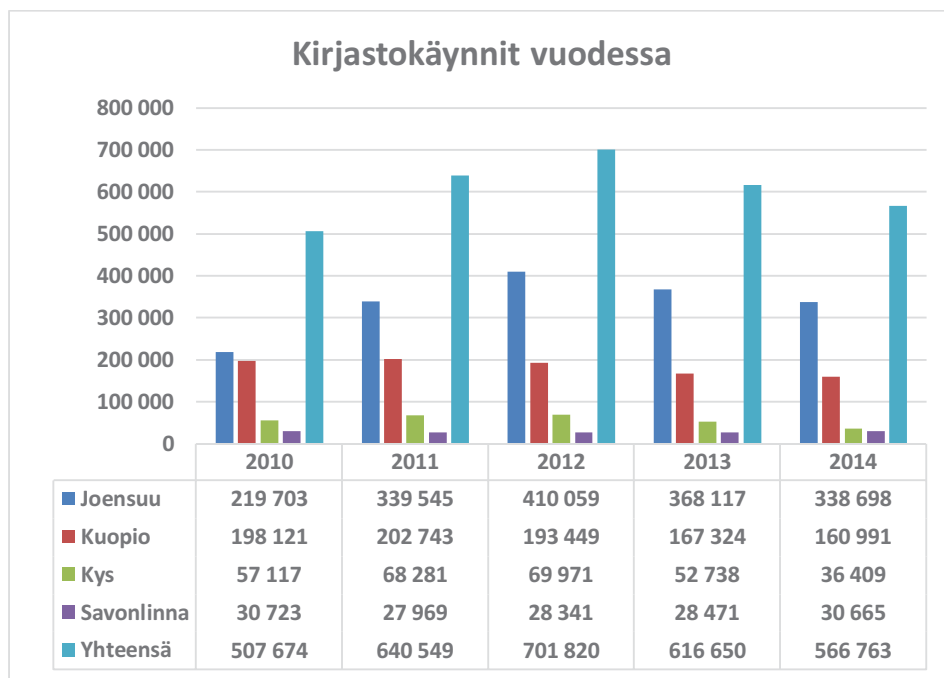
Hyllystänoutopyynnöistä kohdistuu 54 % Joensuun kampuskirjaston kokoelmaan. Kuopion kokoelmaan (kampuskirjasto ja KYS) kohdistuu 30 % ja Savonlinnan kokoelmaan 16 % pyynnöistä. Asiakastyypeittäin eniten aineistopyyntöjä tekevät Joensuun opiskelijat

(36 %), toiseksi eniten Kuopion opiskelijat (23 %) ja kolmanneksi eniten Kuopion henkilökunta (9 %) ja neljänneksi eniten Savonlinnan opiskelijat (8 %).

Kaukopalvelu

Kaikkissa kampuskirjastoissa sekä KYSin tieteellisessä kirjastossa palvellaan asiakkaita tilaamalla ja välittämällä kaukolainoja. Kaukopalvelulainojen määrä säilyi edellisvuoden tasolla. Vuonna 2014 kaukopalvelu antoi toisille kirjastoille ja tietopalveluille lainoja ja jäljenteitä UEFin kirjaston kokoelmasta 2 198 kappaletta. Toisista kirjastoista tilattiin omille asiakkaille 2 045 lainaa tai jäljennettä, näistä Varastokirjaston yhteislainapyyntöjä oli 618.

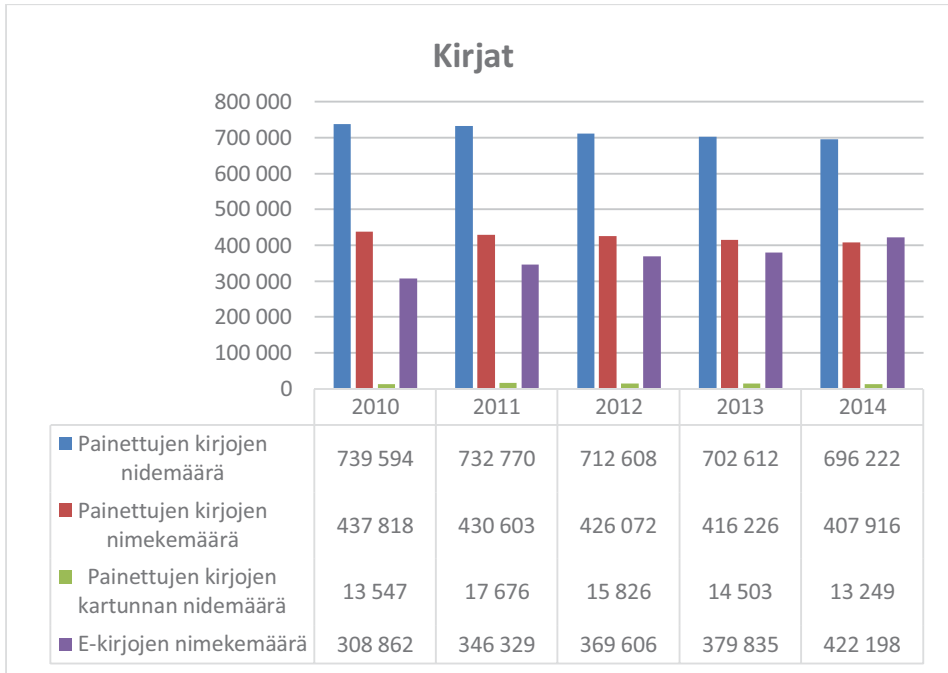
Kirjastokäynnit

Kirjaston www-sivuilla oli 587 179 käyntiä.

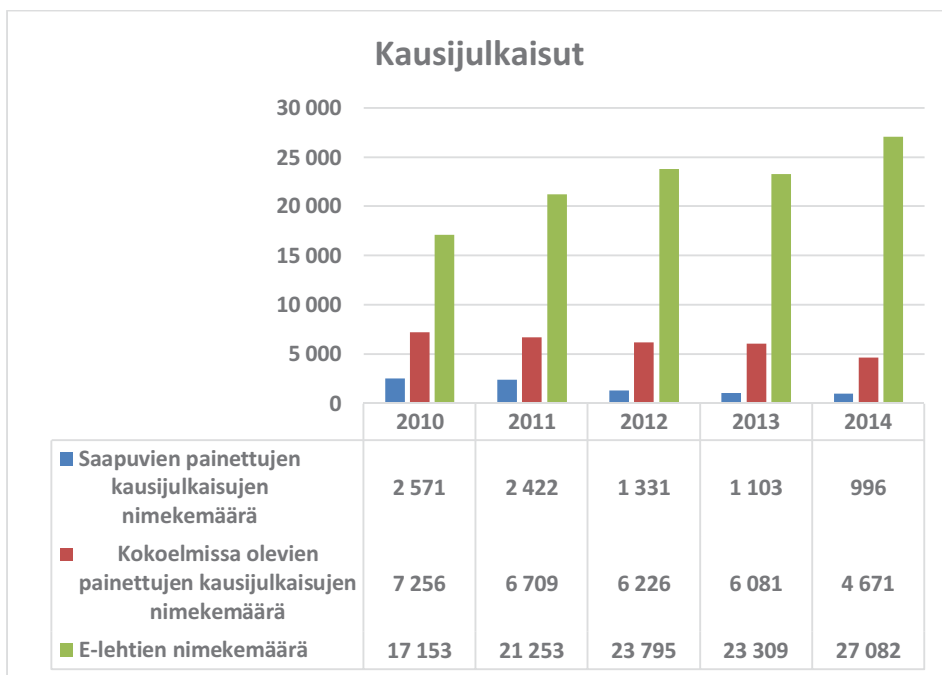
KOKOELMAT

Kirjaston kaikissa toimipisteissä tehtiin edelleen runsaasti painettujen kirjojen poistoja tilajärjestelyjen sekä laitoskokoelmien lakkautusten takia. Elektronisten kirjojen nimekemäärä ohitti painettujen kirjojen nimekemäärän. Painettujen kokoelmien luetteloinnista ja sisällönkuvailusta vapautuneet resurssit on kohdennettu kasvavien elektronisten kokoelmien valintaan ja käyttökuntoon saattamiseen.

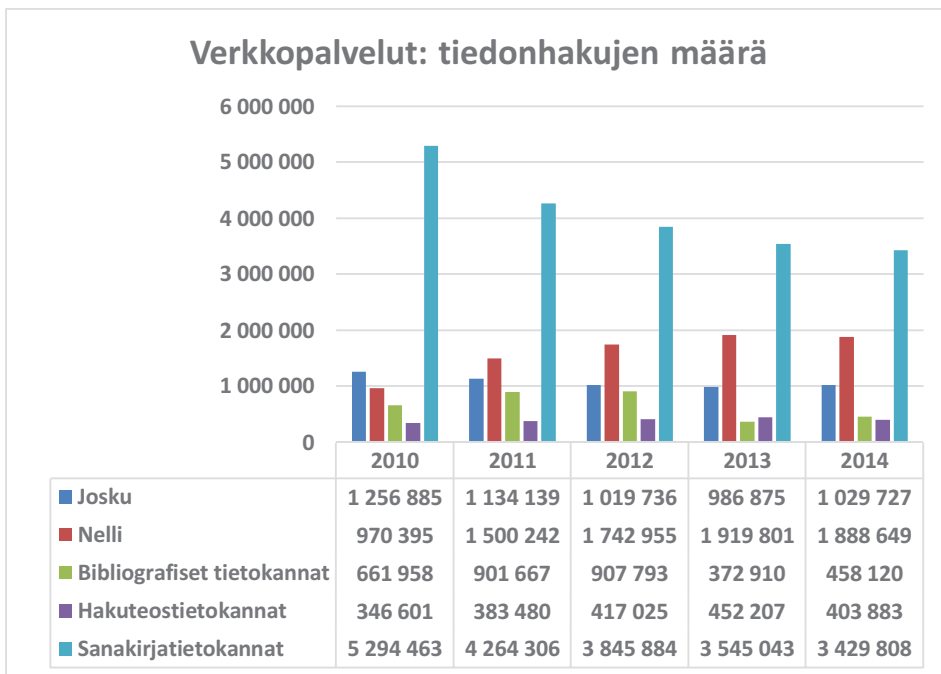
Vapaakappalekokoelmassa on aineistoa yhteensä 786 006 nidettä. Vapaakappaleaineistoa on hyllymetreinä mitattuna yhteensä 8 256. Vapaakappalekokoelman niteet eivät sisälly taulukon lukuihin.

Painettujen kausijulkaisujen määrää on karsittu edelleen. Mm. painettujen sanomalehtien tilalle on hankittu vastaavia lehtiä elektronisina.

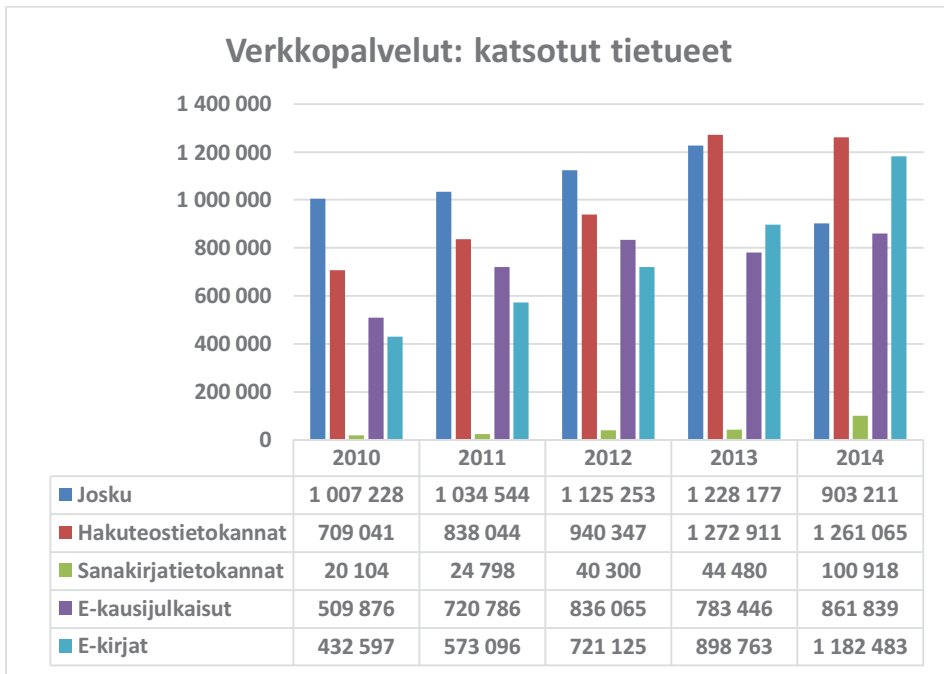

VERKKOPALVELUIDEN KÄYTTÖ

Kirjaston omaa kokoelmatietokantaa Joskua käytetään haettaessa painettua aineistoa ja e-kirjoja. Nelli tiedonhakujen määrä kertoo aineistosta tehdyt haut. Kaikilla kampuksilla on jatkettu Joskun ja Nelliin säännöllisiä käyttökoulutuksia.

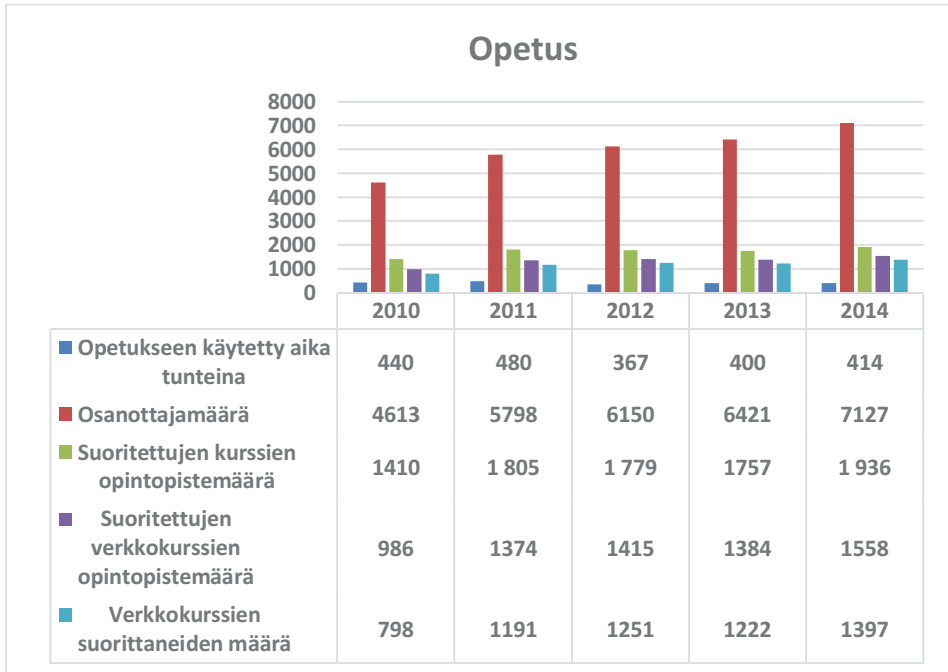

E-kirjapaketeista käytetyin on edelleen Ebrary-kokoelma. Lääketieteen kurssikirjoja sisältävän Oppiportin kirjojen käyttö on kasvanut vuoden aikana n. 70 %. Ellibsin ja Bookyn e-kirjoja lainattiin 1 704 kertaa. Tämä luku sisältyy paikallislainoihin. E-kirjojen käyttö on ohittanut painettujen kirjojen lainausluvut.

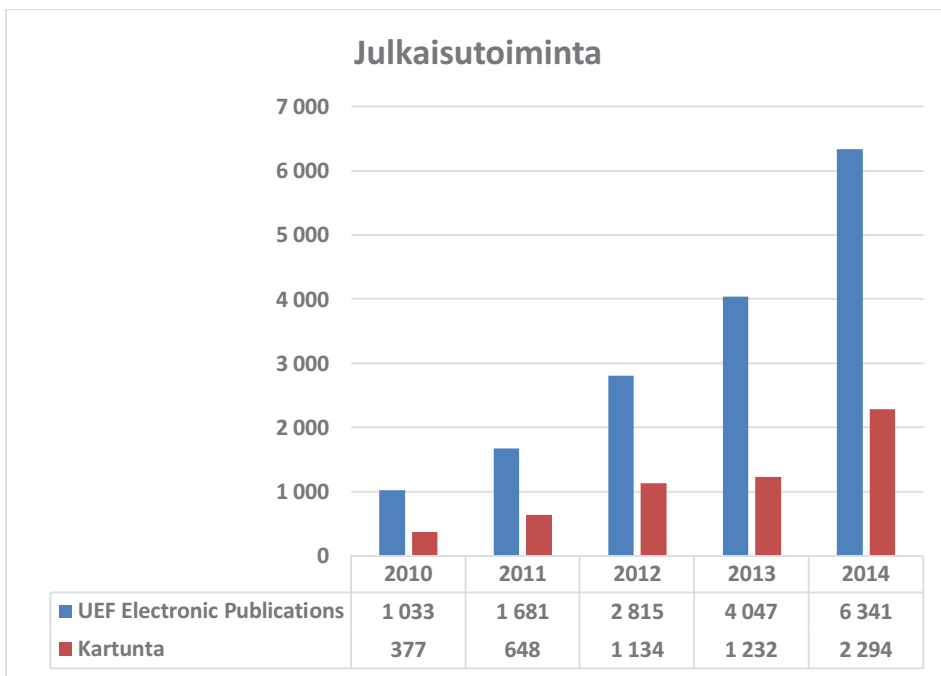
OPETUS

Tiedonhaun opetuksessa on ollut kasvua kaikissa tunnusluvuissa v. 2014 aikana.

JULKAISUTOIMINTA

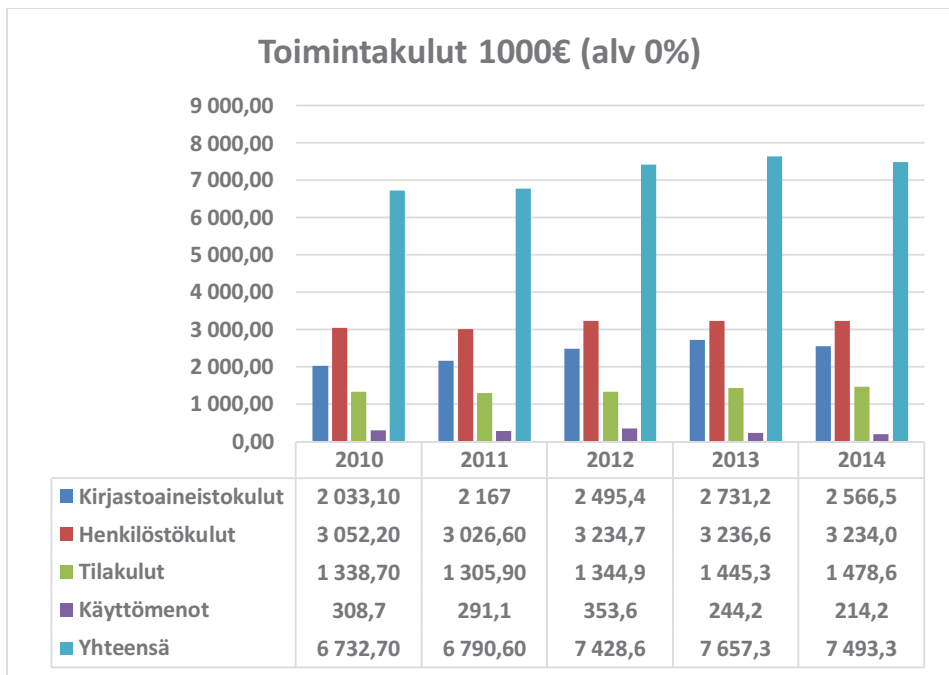
UEF Electronic Publications palvelussa julkaistaan Itä-Suomen yliopiston elektroniset julkaisut. Myös kaikki Itä-Suomen yliopiston pro gradu -työt tallennetaan UEF Electronic Publications -järjestelmään.

TALOUS

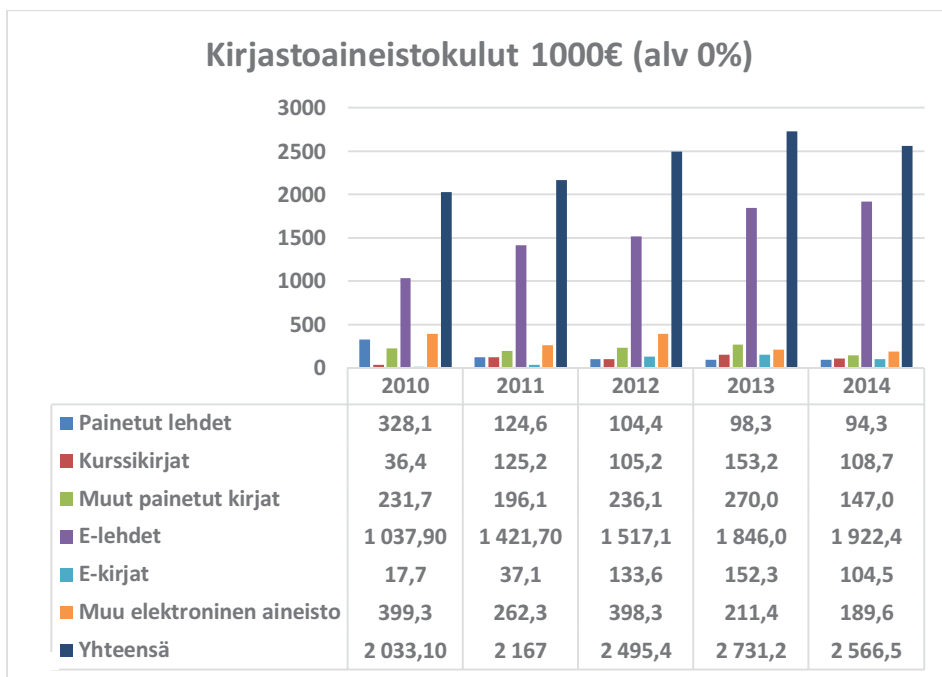
Toimintakulut

Henkilöstökulut ovat kirjaston suurin kuluerä. Toiminta neljässä eri toimipisteessä edellyttää riittävää määrää henkilökuntaa. Kirjastoaineistokulujen osuutta kirjaston toimintakuluissa on tietoisesti pyritty nostamaan, myös yliopisto on myöntänyt ylimääräistä rahoitusta aineistohankintaan vuosina 2012 ja 2013. Kolmas suuri kustannuserä ovat tilakulut, kirjastolla oli tiloja käytössään vuoden 2014 lopussa yhteensä 10 135,5 m². Muiden käyttömenojen osuus kirjaston toimintakuluista on pienin. Näihin käyttömenoihin kuuluvat mm. posti- ja puhelinmaksut, tarvikehankinnat, kalusto- ja atk-hankinnat, koulutus- ja matkakulut sekä leasingmaksut. Vuoden 2012 käyttömenoja kasvattivat kirjaston RFID-projektin menot.

Kirjastoaineistokulut

Vuonna 2014 kaikista kirjaston aineistonhankintakuluista elektronisen aineiston hankintakulut muodostivat 86,4 %. E-lehtien osuus kirjastoaineistokuluista on ollut neljän vuoden ajan ylivoimaisesti suurin. Painettujen lehtien osuus on puolestaan laskenut. Kurssikirjojen hankintakuluihin vaikuttavat tiedekuntien päätökset uudistaa tai muuttaa kurssikirjallisuuttaan.

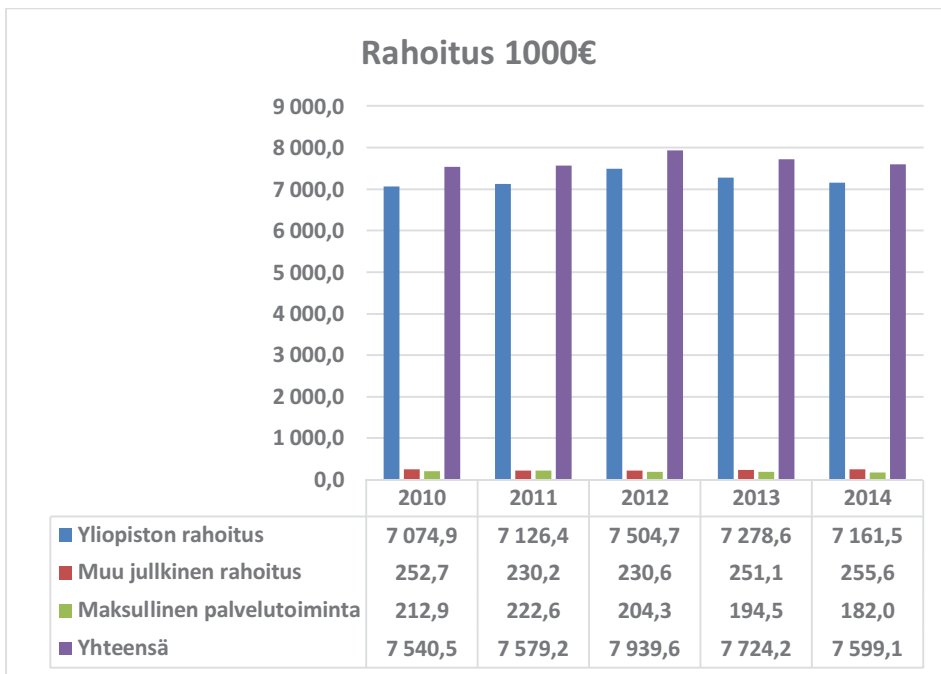

Kirjastoaineistojen tunnusluvut

	2010	2011	2012	2013	2014
Kurssikirjakulut/aloituspaikka	19,70 €	69,50 €	56,20 €	81,60 €	59,30 €
Kirjastoaineistokulut/suoritettu tutkinto	842,56 €	820,21 €	923,54 €	1 010,43 €	935,60 €

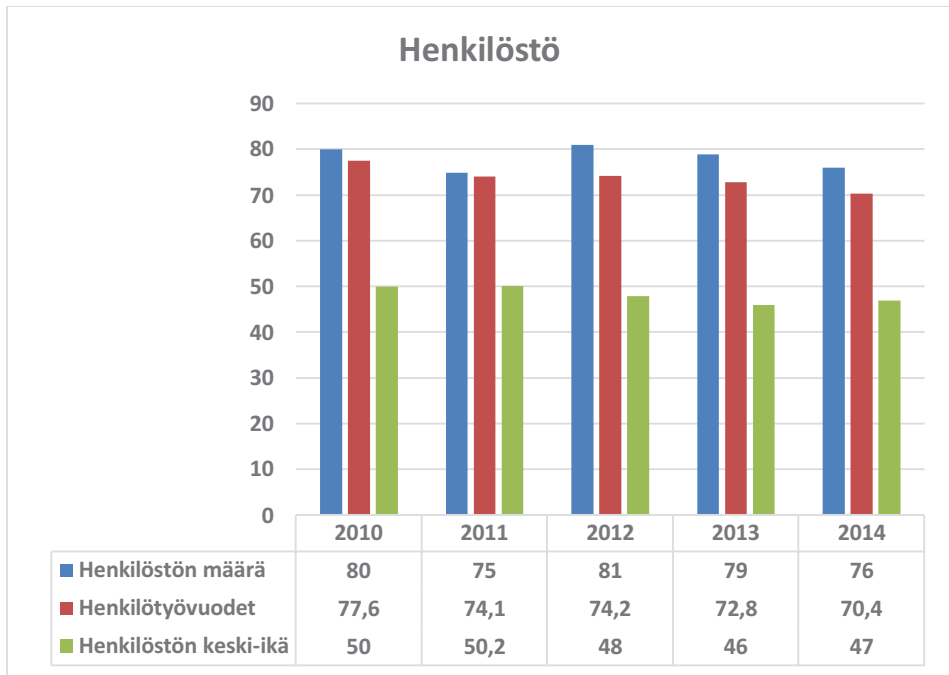
Rahoitus

Merkittävin rahoitus kirjaston toimintaan tulee yliopistolta. Vuosina 2012 ja 2013 yliopisto myönsi kirjastolle ylimääräistä rahoitusta kirjastoaineistoihin sekä RFID-projektiin. Tuloja kirjasto saa yliopiston perusrahoituksen lisäksi palvelutoiminnan tuotoista sekä Kuopion yliopistosairaalta, joka kanssa on olemassa sopimus kirjastopalveluista KYS tieteellisessä kirjastossa.

HENKILÖSTÖ

Kirjaston henkilöstöresurssija parhaiten kuvaava luku on henkilötyövuosien määrä. Henkilötyövuodet ovat laskeneet seitsemällä UEFin kirjaston olemassaolon aikana. Henkilöstön keski-ikä lasketaan 31.12. tilanteen mukaan.

Koulutuspäivät

Koulutusta kirjaston henkilökunnalla oli yhteensä 420,5 päivää. Joensuun kampuskirjaston henkilöstöllä koulutuspäiviä oli 215,5, Kuopion kampuskirjaston ja KYSin tieteellisen kirjaston henkilöstöllä yhteensä 185 päivää ja Savonlinnan kampuskirjaston henkilöstöllä 20 päivää. Koulutuksiin osallistui 69 henkilöä.

LIITE 2

HENKILÖKUNTA 2014

Nimi	Tehtävänimike	Kampus
Aalto, Anne	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Abell, Eeva	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Aho, Marja	tietoasiantuntija	Joensuu
Airaksinen, Tuulikki	kirjastoamanuenssi	Kuopio
Brömsi, Arja	kirjastoamanuenssi	Kuopio
Eskelinen, Anu	tietoasiantuntija	Kuopio
Haapanen, Mia	tietopalveluneuvoja	Kuopio
Heiskanen, Tero	tietopalveluneuvoja	Kuopio
Hirvonen, Helena	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Holm, Salla	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Holopainen, Riitta	tietoasiantuntija	Joensuu
Honkanen, Eeva	kirjastoamanuenssi	Kuopio
Hyvärinen, Jussi	tietoasiantuntija	Joensuu
Hyvärinen, Katja	tietoasiantuntija	Joensuu
Hämynen, Helena	varajohtaja	Joensuu
Juntunen, Arja	palvelupäällikkö	Kuopio
Kaarakainen, Esa	tietojärjestelmäasiantuntija	Kuopio
Kainulainen, Pirkko	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Kaisto, Raija	kirjastoamanuenssi	Kuopio
Kalinen, Harri	tietoasiantuntija	Joensuu
Kananen, Jukka	palvelupäällikkö	Kuopio
Kangasaho, Marjut	kirjastoamanuenssi	Kuopio
Karttunen, Anne-Mari	palvelusihteeri	Joensuu
Kasurinen, Antti	siviilipalvelusmies	Joensuu
Kauppinen, Merja	tietoasiantuntija	Joensuu
Kekäläinen, Jukka	it-palveluneuvoja	Kuopio
Kettunen, Antti	siviilipalvelusmies	Joensuu
Korpela, Lauri	siviilipalvelusmies	Joensuu
Kuittinen, Jiri	siviilipalvelusmies	Joensuu
Kultamaa, Pirkko	kirjastoamanuenssi	Kuopio
Kuronen, Ari	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Laitinen, Heikki	tietoasiantuntija	Kuopio

Laurila, Antti	tietojärjestelmäasiantuntija	Joensuu
Lavikainen, Armi	henkilöstö- ja taloussihteeri	Joensuu
Lehtinen, Tapio	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Leppänen, Lauri	kirjaston palveluneuvoja	Joensuu
Lincoln, Sari	kirjastoamanuenssi	Kuopio
Maijala, Marja	palvelupäällikkö	Joensuu
Meriläinen, Kaarina	tietoasiantuntija	Joensuu
Meriläinen, Mikko	tietoasiantuntija	Joensuu
Mertanen, Miika	siviilipalvelusmies	Joensuu
Mielonen, Jouni	kirjaston palveluneuvoja	Joensuu
Miettinen, Irma	tietopalveluneuvoja	Kuopio
Mustonen, Ulla	kirjastos sihteeri	Joensuu
Ovaska, Tuulevi	palvelupäällikkö	Kuopio
Paganus-Pulkkinen, Terttu	kirjastos sihteeri	Joensuu
Parikka, Laura	tietoasiantuntija	Joensuu
Partanen, Marja-Leena	kirjastos sihteeri	Savonlinna
Parviainen, Harri	tietoasiantuntija	Kuopio
Pellikka, Matti	tietojärjestelmäasiantuntija	Kuopio
Piirainen, Elli	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Porkka, Riitta	palvelupäällikkö	Joensuu
Purma, Leena	harjoittelija	Joensuu
Putous, Maarit	tietoasiantuntija	Kuopio
Raittonen, Ulla	palvelusihteeri	Kuopio
Rask, Kirsi	kirjastos sihteeri	Savonlinna
Ratilainen-Naakka, Seija	kirjastoamanuenssi	Joensuu
Rautiainen, Kati	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Riikonen, Pirkko	kirjastos sihteeri	Savonlinna
Rissanen, Tuula	tietoasiantuntija	Kuopio
Rosti, Tomi	tietoasiantuntija	Joensuu
Ruuskanen, Henna	ma. tietopalveluneuvoja	Kuopio
Räty, Marja-Leena	tietoasiantuntija	Joensuu
Saarti, Jarmo	johtaja	Kuopio
Sahlman, Taina	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Salmi, Kirsi	tietoasiantuntija	Kuopio
Seppänen, Juha	kirjaston palveluneuvoja	Kuopio
Seppänen, Pia	kirjastos sihteeri	Savonlinna

Silvernoinen-Kuikka, Helena	palvelupäällikkö	Joensuu
Suihko, Ilpo	it-palveluneuvoja	Joensuu
Suihko, Vera	kirjaston palveluneuvoja	Joensuu
Taskinen, Aino	tietoasiantuntija	Kuopio
Tervonen, Liisa	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Tiihonen, Jari	kirjaston palveluneuvoja	Kuopio
Toivanen, Tapani	tietoasiantuntija	Joensuu
Tolvanen, Suvi	tietopalveluneuvoja	Joensuu
Torniainen, Anna	ma. tietopalveluneuvoja	Kuopio
Turunen, Tarja	tietoasiantuntija	Kuopio
Ullgren, Kaisa	kirjastonhoitaja	Kuopio
Väyrynen, Ritva	talous- ja henkilöstösihteeri	Kuopio
Wegelius, Aulikki	kirjastos sihteeri	Joensuu

LIITE 3

JULKAISUT

KANSAINVÄLISET TIETEELLISET REFEREE-JULKAISUT

Saarti Jarmo, Luokkanen Sinikka, Ahlqvist Ari, Lager Lassi. 2015. Towards a new library system: A paradigmatic shift in the Finnish library system planning and acquisition. LIBRARY MANAGEMENT 36 1/2: 2 - 11.

Balagué Núria, Düren Petra, Juntunen Arja, Saarti Jarmo. 2014. Quality Audits as a Tool for Quality Improvement in Selected European Higher Education Libraries. Journal of Academic Librarianship 40 5: 529-533.

Kämäräinen, Juha & Saarti, Jarmo. 2014. Library Professionals' and partners' implicit principle of non-interference and writing-related interventions. QQML Journal 4: 899 - 908.

Kämäräinen Juha, Saarti Jarmo. 2014. Library professionals' and partners' implicit principle of non-interference and writing-related interventions: Katsirikou, Anthi, QQML 2014: Book of Abstracts. 110 - 111.

Laitinen, Markku & Saarti, Jarmo. 2014. Evidence based service change : remodelling the academic libraries for the post-digital era. QQML Journal 3: 611 - 618. [Päätekijä]

Laitinen, Markku & Saarti, Jarmo. 2014. Evidence based service change: remodeling the academic libraries for the digital era.: Katsirikou, Anthi, QQML 2014: Book of Abstracts. 73.

Muhonen Ari, Saarti Jarmo, Vattulainen Pentti. 2014. From the centralized national collection policy towards a decentralized collection management and resource sharing co-operation - Finnish experiences. LIBRARY MANAGEMENT 35 1-2: 111 -122.

KOTIMAISET TIETEELLISET REFEREE-JULKAISUT

Karvonen Erkki, Kortelainen Terttu, Saarti Jarmo. 2014. Julkaise tai tuhoudu!: johdatus tieteelliseen viestintään.

Saarti, Jarmo & Tuominen, Kimmo. 2014. Jälkidiigitaalisen tieteellisen kustantamisen dilemma - tieteellistä yhteisöllisyyttä vai liiketoimintaa?. Informaatiotutkimuksen yhdistys ITY ry. [2].

MUUT JULKAISUT

Balagué Núria, Saarti Jarmo. 2014. Gestión de la calidad en la biblioteca. Editorial UOC.

Harjala Soile, Heikkilä-Kuutti Marja-Leena, Laurila Eeva, Maijala Marja, Pasanen Pekka, Pöytälaakso Suvipäivi. 2014. Yhteisiä työkaluja yliopistokirjastojen talousohjaukseen. SIGNUM 5: 5-10.

Harjala Soile, Heikkilä-Kuutti Marja-Leena, Laurila Eeva, Maijala Marja, Pasanen Pekka, Pöytälaakso-Koistinen Suvipäivi. 2014. Kustannuslaskennan malleja kirjastoille - periaatteita ja käytännön kokemuksia. SIGNUM 6: 5-7. [Päätekijä] Saarti, Jarmo. 2014. Etänä mukana. KIRJASTOLEHTI 106 5: 36 - 37.

Juntunen Arja, Saarti Jarmo. 2014. Ulos kirjastosta : kirjastojen markkinointiviestintä. Avain.

Saarti, Jarmo. 2014. Kiinalaisen kaunokirjallisuuden suomennokset 1900-luvulla - kääntämisen ja vastaanoton kulttuurinen konteksti. TIETEESSÄ TAPAHTUU 32 5: 10 - 15.

Saarti, Jarmo. 2014. Kirjastokuulumisia Euroopasta: Iisalmessa pohdittiin yleisten kirjastojen tulevaisuutta Library I love it -seminaarissa. KIRJASTOLEHTI 106 4: 12 - 14.

Saarti, Jarmo. 2014. Mitä kuuluu Barcelonaan?: yleisten kirjastojen johtaja Ferran Burguillos, 40, kertoo. KIRJASTOLEHTI 106 4: 15.

Saarti, Jarmo. 2014. Tablettineuvontaa vai sisältöjä. KIRJASTOLEHTI 106 3: 1. [Päätekijä]

Saarti, Jarmo. 2014. Tiedon vapaa saatavuus, tiedonjärjestämisen muutos ja talouden haasteet - IFLA 2014. SIGNUM 4: 21 - 25.

Saarti Jarmo. 2014. Digiaineistojen parasta ennen?. KIRJASTOLEHTI 106 3: 10. [Päätekijä]

Saarti Jarmo. 2014. Oikeus tietoon. KIRJASTOLEHTI 106 1: 1.

Saarti Jarmo. 2014. Tiede ja kirjastot jälkidiigitaalisessa yhteiskunnassa. SIGNUM 1: 3-4.

LIITE 4

ASiantuntijatehtävät

KIRJASTON HENKILÖKUNNAN JÄSENYTYDET JA LUOTTAMUSTOIMET 2014

Aho, Marja

- Henkilöstön kehittämisen työryhmä (UEF), varajäsen 2010–
- Ohjauksen koordinointi- ja kehittämisryhmä OKKE (UEF), jäsen 2014–
- Informaatioalan akateemiset ry, liittokokousedustaja 2013–

Haapanen, Mia

- YHL:n kirjastotoimikunnan varajäsen, 2013–

Hirvonen, Helena

- Itä-Suomen yliopiston yhteistoimintaneuvottelukunnan jäsen 2013–
- Itä-Suomen yliopiston yliopistokollegion varajäsen 2013–
- Itä-Suomen yliopiston 1. varatyösuojeluvaltuutettu 2013–
- YHL:n (Yliopistojen ja tutkimusalan henkilöstöliitto) kirjastotoimikunnan jäsen 2010–
- YHL:n työsuojeluvaiokunnan jäsen 2002–

Hämynen, Helena

- Suomen yliopistokirjastojen neuvosto, Varajohtajafoorumi, jäsen 2011–
- Itä-Suomen yliopiston henkilöstön kehittämisen tukiryhmä, jäsen 2010–

Kananen, Jukka

- SYN:n tietoaineistoverkoston ohjausryhmän jäsen 2013–

Kangasaho, Marjut

- Suomen tieteellisen kirjastoseuran (STKS) asiakaspalvelutyöryhmän jäsen, 2007–

Kalinen, Harri

- Kansalliskirjaston Voyager-systeemityöryhmän jäsen 2014–

Maijala, Marja

- Suomen yliopistokirjastojen neuvoston Kustannuslaskennan työkalupakki-työryhmä, jäsen 2012–

Ovaska, Tuulevi

- Sidosryhmäyhteistyö: International Programme Committee for the joint EAHIL + ICAHIS + ICLC 2015 Workshop, 2013 – 2016
- European Association for Health Information and Libraries, Vice-President 2013–2014

Putous, Maarit

- Informaatioalan akateemiset. Johtokunta, varajäsen 2013–
- Informaatiolukutaitoverkosto (SYN), yhdyshenkilö
- Itä-Suomen yliopiston kollegio, jäsen 2014–
- Itä-Suomen yliopisto, varaluottamusmies (JUKO ry) 2014-2015
- Itä-Suomen yliopisto. Muun henkilöstön arviointiryhmä, varajäsen 2012
- Suomen Tieteellisen Kirjastoseuran (STKS) hallitus, jäsen 2013-2014
- Suomen Tieteellisen Kirjastoseuran (STKS) Tutkijapalvelujen työryhmä, jäsen 2013-2014 (hallituksen edustaja)
- Tieteentekijöiden liiton kirjastotyöryhmä, varajäsen 2013–

Rosti, Tomi

- Itä-Suomen yliopiston hallitus, jäsen 2014-
- Itä-Suomen yliopiston muun henkilöstön arviointiryhmä, jäsen 2010–
- Itä-Suomen yliopistoyhteisön henkilöstöyhdistys ry (ISYHY), puheenjohtaja 2009–
- Itä-Suomen yliopistoyhteisön henkilöstöyhdistys ry (ISYHY), varapääluottamusmies 2010-
- Palkansaajajärjestö Pardia ry, aluetoimikunta, aluepuheenjohtaja 2006–
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Pohjois-Karjalan maakuntaohjelman POKAT Koulutus- ja ennakkointiryhmä, varajäsen 2012–
- Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry, aluetoimikunta, jäsen 2006–
- Tutkimushallinnon tutkimuksen arviointi ja bibliometriikkatyöryhmä, jäsen 2014–
- Tutkimushallinnon tietomallityöryhmä, jäsen 2014–
- Tutkimushallinnon tutkimusaineistotyöryhmä, jäsen 2014–
- Tutkimushallinnon viitearkkitehtuurityöryhmä, jäsen 2014–
- Yliopistojen ja tutkimusalan henkilöstöliitto YHL ry, hallituksen jäsen 2009–
- Yliopistojen ja tutkimusalan henkilöstöliitto YHL ry, työvaliokunnan jäsen 2009–
- Yliopistojen ja tutkimusalan henkilöstöliitto YHL ry, varapuheenjohtaja 2009–

Saarti, Jarmo

- Opetus- ja kulttuuriministeriö: Julkaisutyypiluokitus työryhmän jäsenyys 2014–2015
- Opetus- ja kulttuuriministeriö: OKM:n Avoimen tieteen ja tutkimuksen hankkeen (ATT) selvitystyöryhmän jäsen 2014–2015
- Member in the IFLA's Document Delivery & Resource Sharing Section's Standing Committee. IFLA. 2013 –2017.
- Varastokirjaston johtokunta, varapuheenjohtaja Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2013 – 2016.
- Suomen yliopistokirjastojen neuvosto, Työvaliokunnan jäsen. 2011–2014.
- Karjala-tietokantasäätiö, jäsen 2004–2015
- Linnea2-konsortio, jäsen 2010–2015
- Vaikuttavuuden arviointiryhmän puheenjohtaja. Kansalliskirjasto. 2005–2015

Taskinen, Aino

- Informaatioalan akateemisten johtoryhmän jäsen 2013–
- Tieteentekijöiden liiton kirjastotyöryhmän jäsen 2013–

Turunen, Tarja

- Valtakunnallinen Sisällönkuvailuverkosto, jäsen 2009–

KIRJASTON HENKILÖKUNNAN LUENNOT, ESITELMÄT JA POSTERIT

Kauppinen, Merja

Suomen Tieteellinen Kirjastoseura: IL-treffit - ilo irti verkostoista –seminaari, 10.11.2014, Helsinki

Ovaska, Tuulevi

Istituto Superiore di Sanità: "Divided we fall, united we inform" - 14th EAHIL 2014 Conference 11-13 June, Rome, Italy
Bibliothecarii Medicinae Fenniae ry: "Yhteistyöstä voimaa!" – BMF:n syysseminaari 14.11.2014, Helsinki

Putous, Maarit

Bibliothecarii Medicinae Fenniae ry: "Yhteistyöstä voimaa!" – BMF:n syysseminaari 14.11.2014, Helsinki

Saarti, Jarmo

IFLA: ry and Information Congress, 80th IFLA General Conference and Council, 16.-22.8.2014, Lyon, Ranska
IFLA: IFLA President's Meeting 2014: Strong Libraries, Strong Societies: Impact of Libraries on Society, 22.-24.5.2014, Helsinki
Iisalmen kaupunginkirjasto: Library I love it! 28.8.2014, Iisalmi
ISAST: QQML 2014, Qualitative and Quantitative Methods in Libraries International Conference, 27.-28.5.2014, Istanbul, Turkki
ITY ry.: Informaatiotutkimuksen päivät 2014, 6.-7.11.2014, Oulu
Itä-Suomen aluehallintovirasto yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston kirjaston, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun kirjaston ja Joensuun seutukirjaston kanssa: Itä-Suomen kirjastopäivät, 3.6.2014, Joensuu
Kansalliskirjasto ja arkistosektori: Linkity! Kohti yhteentoimivaa metatietoa –seminaari, 3.9.2014, Helsinki
Minerva-ryhmä: Kirjastotyö. Nyt! Osaaminen näkyviin, 2.6.2014, Helsinki
Suomen tietokirjailijat: Tiedon jano – tietokirjat kiertueella, 29.3.2014, Kuopio
STKS:n Kirjastojuridiikan työryhmä: Kirjastojuridiikan ajankohtaispäivä, 4.11.2014, Helsinki
STKS:n Kirjastosihteerien työryhmä: Tuuletetaan palveluajattelua! - kirjastopalvelut uuteen nosteeseen, 24.10.2014, Helsinki

Vaikuttavuuden arviointiryhmä: Vaikuttavuuden arvo – seminaari, 29.10.2014, Helsinki

Taskinen, Aino

Bibliothecarii Medicinae Fenniae ry: "Yhteistyöstä voimaa!" – BMF:n syysseminaari
14.11.2014, Helsinki

Turunen, Tarja

Bibliothecarii Medicinae Fenniae ry: "Yhteistyöstä voimaa!" – BMF:n syysseminaari
14.11.2014, Helsinki

KANSAINVÄLISET KONFERENSSIT JA VIERAILUT

Aalto University Library: 35th IATUL Conference, 2.-5.6.2014, Espoo

- Eskelinen, Anu

Bibliotheca Baltica / Södertörn Högskola: Digital Humanities - Where are the libraries? 9.-10.2014, Tukholma, Ruotsi

- Hyvärinen, Jussi

Department of Information Management of Hacettepe University and Department of Information and Communication Sciences of Zagreb University: The Second European Conference on Information Literacy (ECIL), 20.-23.10.2014, Dubrovnik, Kroatia

- Aho, Marja

Elsevier ja pohjoismaiset tiedekirjastot: 12th Nordic Librarian Forum, 6.-7.11.2014, Helsinki

- Kananen, Jukka

EU:n komission Suomen edustusto: Suomen EU-infopisteiden tutustumismatka Tallinnan ja Rakveren infopisteisiin, 27.-29.4.2014, Tallinna ja Rakvere

- Toivanen, Tapani

Finelib ja JSTOR: JSTOR FinELib Forum, 9.4.2014, Helsinki

- Kananen, Jukka

Istituto Superiore di Sanità (ISS): 14th EAHIL 2014 Conference, 9.-13.6.2014, Rooma, Italia

- Ovaska, Tuulevi

Kansalliskirjasto ja Helsingin yliopisto: Open Repositories 2014, 9.-13.6.2014, Helsinki

- Laurila, Antti

- Rosti, Tomi

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), Bibliotek for medisin og helse (BMH): Benchmarking-vierailu Norjaan (Erasmus-vaihto), 27.-31.10.2014, Trondheim, Norja

- Ovaska, Tuulevi

Research Data Alliance Europe: EGI Community Forum, Research data and services-workshop, 20.5.2014, Helsinki

- Rosti, Tomi

Université catholique de Louvain, Benchmarking-vierailu Belgiaan (Erasmus-vaihto) , 3.-14.11.2014, Bryssel (Woluwe) ja Louvain-la-Neuve, Belgia

- Ovaska, Tuulevi

KANSALLISET SEMINAARIT

AvoimGLAM-verkoston ja KDK-hankkeen tapaaminen: Käytä, kokeile ja kehitä! Avoimien kulttuuriaineistojen mahdollisuudet, 8.12.2014, Helsinki

- Kananen, Jukka

Bibliothecarii Medicinæ Fennicæ (BMF) ry: BMF syysseminaari: Yhteistyöstä voimaa! 14.11.2014, Helsinki

- Ovaska, Tuulevi
- Putous, Maarit
- Taskinen, Aino
- Turunen, Tarja

CSC: TTA/ATT-seminaari, 19.3.2014, Helsinki

- Rosti, Tomi

CSC: Korkeakoulujen julkaisutiedonkeruuseminaari, 19.9.2014, Jyväskylä

- Sahlman, Taina

EU:n komission Suomen edustusto: EU-tallekirjastojen vuosikokous, 2.12.2014, Helsinki

- Toivanen, Tapani

Finelib ja Itä-Suomen yliopiston kirjasto: Finelib e-kirja ja lisenssi –workshop, 11.3.2014, Kuopio

- Eskelinen, Anu
- Kalinen, Harri
- Kananen, Jukka
- Meriläinen, Kaarina
- Meriläinen, Mikko

FinELib: FinELibin aineistopäivä, 15.5.2014, Helsinki

- Eskelinen, Anu
- Meriläinen, Kaarina

Finelib ja JSTOR: JSTOR FinELib Forum, 9.4.2014, Helsinki

- Kananen, Jukka

Helsingin yliopisto, Korkeakoulujen valtakunnalliset IT-päivät, Helsinki
- Kaarakainen, Esa

Hämeen kesäyliopisto: Interaktiivinen tekniikka koulutuksessa –seminaari, 10.4.2014, Hämeenlinna
- Hyvärinen, Jussi

Informaatiotutkimuksen päivät 2014, 6.11.2014, Oulu
- Saarti, Jarmo

Itä-Suomen aluehallintokeskus: Lukuintoa monilukutaitoon - Itä-Suomen 9. mediakasvatuspäivä, 16.9.2014, Kuopio
- Putous, Maarit

Itä-Suomen aluehallintovirasto, Itä-Suomen yliopiston kirjasto, Pohjois-Karjalan AMK:n kirjasto ja Joensuun seutukirjasto: Itä-Suomen kirjastopäivät 3.-4.6.2014, Joensuu

- Aho, Marja
- Haapanen, Mia
- Hyvärinen, Katja
- Hämynen, Helena
- Kalinen, Harri
- Kangasaho, Marjut
- Kauppinen, Merja
- Meriläinen, Mikko
- Parikka, Laura
- Porkka, Riitta
- Rask, Kirsi
- Saarti, Jarmo
- Seppänen, Pia
- Tervonen, Liisa

Itä-Suomen kirjastonjohtajat: Itä-Suomen kirjastonjohtajien päivä, 11.11.2014, Mikkeli
- Hämynen, Helena

Itä-Suomen yliopisto ja CSC: IT-palveluita tutkimuksen tueksi, 26.11.2014, Kuopio
- Kananen, Jukka

Itä-Suomen yliopisto: Erggi-kertauspäivä, 27.10.2014, Joensuu
- Haapanen, Mia
- Holopainen, Riitta

Itä-Suomen yliopisto: Erillis- ja palvelulaitokset, strategiapäivä, 25.3.2014, Kuopio
- Hämynen, Helena
- Kananen, Jukka

Itä-Suomen yliopisto: Sähköinen plagiaatintunnistus (Turnitin) haltuun, 1.4.2014, Kuopio

- Laitinen, Heikki

Itä-Suomen yliopisto: Työyhteisösovittelu tutuksi, 21.5.2014, Joensuu

- Hämynen, Helena

Itä-Suomen yliopisto: UEF Oppimisympäristöt 2020 –seminaari, 13.8.2014, Joensuu-

- Aho, Marja
- Kananen, Jukka
- Laurila, Laurila
- Majjala, Marja

Itä-Suomen yliopisto: Yliopistojen intrapäivä, 25.3.2014

- Laurila, Antti
- Pellikka, Matti
- Sahlman, Taina

Itä-Suomen yliopiston kielikeskus: Kielistudio-charrette, 17.2.2014, Joensuu

- Hyvärinen, Jussi

Itä-Suomen yliopisto: UEF-lähijohtajan päivä - Strategiasta käytäntöön, 24.9.2014, Joensuu-
Kuopio

- Hämynen, Helena
- Kananen, Jukka
- Majjala, Marja
- Porkka, Riitta

Itä-Suomen yliopiston kirjasto: Opetuksen kehittämispäivä, 11.12.2014, Joensuu

- Hyvärinen, Katja
- Hyvärinen, Jussi
- Holopainen, Riitta
- Kauppinen, Merja
- Putous, Maarit
- Salmi, Kirsi
- Toivanen, Tapani
- Turunen, Tarja

Itä-Suomen yliopiston kirjasto: Tietoaineistopäivä, 27.5.2014 ja 9.12.2014, Joensuu

- Eskelinen, Anu
- Haapanen, Mia
- Hirvonen, Helena
- Holopainen, Riitta
- Honkanen, Eeva
- Hyvärinen, Jussi
- Hyvärinen, Katja
- Kalinen, Harri
- Kauppinen, Merja

- Meriläinen, Mikko
- Miettinen, Irma
- Parikka, Laura
- Pellikka, Matti
- Piirainen, Elli
- Porkka, Riitta
- Rask, Kirsi
- Sahlman, Taina
- Salmi, Kirsi
- Silvennoinen-Kuikka, Helena
- Turunen, Tarja
- Toivanen, Tapani

Itä-Suomen yliopiston kirjasto: Savonlinnan kampuskirjaston kehittämispäivä, 8.4.2014, Savonlinna

- Hämynen, Helena
- Kananen, Jukka
- Rask, Kirsi
- Riikonen, Pirkko
- Seppänen, Pia

Itä-Suomen yliopiston kirjasto: Tilasuunnittelumatka, 29.9.2014, Helsinki

- Haapanen, Mia
- Ovaska, Tuulevi
- Salmi, Kirsi

Itä-Suomen yliopiston kirjasto: Tyke-koulutuspäivä, 18.11.2014, Kuopio

- Haapanen, Mia

Jyväskylän kirjastot: Oppimista, oleilua ja oivalluksia - tulevaisuuden kirjastotila, 26.11.2014, Jyväskylä

- Holopainen, Riitta

Jyväskylän yliopiston kirjasto: Hankinnan päivä, 20.5.2014, Jyväskylä

- Meriläinen, Kaarina
- Porkka, Riitta

Kansalliskirjasto: Aineistopäivä, 15.5.2015, Helsinki

- Taskinen, Aino

Kansalliskirjasto: Asiantuntijakokous, 25.11.2014, Helsinki

- Kananen, Jukka

Kansalliskirjasto: Asiantuntijaseminaarit vuonna 2014:

- Abell, Eeva

- Aho, Marja
- Eskelinen, Anu
- Haapanen, Mia
- Honkanen, Eeva
- Hyvärinen, Katja
- Jolkkonen, Annika
- Laitinen, Heikki
- Laurila, Antti
- Kalinen, Hari
- Kananen, Jukka
- Kultamaa, Pirkko
- Meriläinen, Kaarina
- Meriläinen, Mikko
- Ovaska, Tuulevi
- Putous, Maarit
- Riikonen, Pirkko
- Rissanen, Tuula
- Sahlman, Taina
- Salmi, Kirsi
- Silvennoinen-Kuikka, Helena
- Tervonen, Liisa
- Toivanen, Tapani
- Turunen, Tarja

Kansalliskirjasto: ARTIVA-seminaari, 5.2.2014, Helsinki

- Aho, Marja
- Hyvärinen, Katja
- Kauppinen, Merja
- Meriläinen, Mikko

Kansalliskirjasto: ExLibris Alma & Innovative Sierra –kirjastojärjestelmäesittelyt, 19.11.2014, Helsinki

- Kalinen, Harri

Kansalliskirjasto: Finna –asiantuntijaseminaari, 18.9.2014, Helsinki

- Pellikka, Matti

Kansalliskirjasto: Finna –sektoritaapaamiset vuonna 2014:

- Eskelinen, Anu
- Kananen, Jukka
- Laurila, Antti
- Meriläinen, Kaarina
- Pellikka, Matti

Kansalliskirjasto: Kirjastoverkkopäivät 2014, 22-23.10.2014, Helsinki

- Eskelinen, Anu
- Hyvärinen, Katja
- Kalinen, Harri
- Kananen, Jukka
- Laurila, Antti
- Meriläinen, Kaarina
- Meriläinen, Mikko
- Piirainen, Elli
- Putous, Maarit
- Taskinen, Aino
- Turunen, Tarja

Kansalliskirjasto: Kuvailupäivät 2014, 25.3.2014, Helsinki

- Hyvärinen, Katja
- Kalinen, Harri
- Meriläinen, Mikko
- Parikka, Laura
- Taskinen, Aino

Kansalliskirjasto: Linkity! Kohti yhteentoimivaa metatietoa –seminaari, 3.9.2014, Helsinki

- Eskelinen, Anu
- Holopainen, Riitta
- Hyvärinen, Katja
- Kananen, Jukka
- Saarti, Jarmo
- Salmi, Kirsi
- Turunen, Tarja

Kansalliskirjasto: OCLC-WorldShare kirjastojärjestelmäesittely, 10.11.2014, Helsinki

- Kalinen, Harri

Kansalliskirjasto: Vaikuttavuuden arvo –seminaari, 29.10.2014, Helsinki

- Maijala, Marja
- Porkka, Riitta
- Saarti, Jarmo
- Taskinen, Aino

Kansalliskirjasto: Vapaakappalekirjastojen tapaaminen, 13.5.2014, Helsinki

- Porkka, Riitta

Korkeakoulujen KOTA -seminaari 17.-18.9.2014, Jyväskylä

- Kananen, Jukka

Lapin yliopisto: Yliopistojen valtakunnalliset työsuojelupäivät, 22.8.2014, Rovaniemi

- Hirvonen, Helena

Minerva-yhteistyöryhmä: Kirjastotyö. Nyt! Osaaminen näkyviin, 2.6.2014 ja 18.11.2014, Helsinki

- Hirvonen, Helena
- Hämynen, Helena
- Putous, Maarit
- Saarti, Jarmo

Opetus- ja kulttuuriministeriö: OKM:n seminaari tutkijan identifiointista, 25.2.2014, Helsinki

- Kananen, Jukka

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Suomen yliopistokirjastojen neuvosto SYN ja CSC: Bibliometriikka ja tutkimuksen arviointi –seminaari, 7.10.2014, Helsinki

- Putous, Maarit
- Rissanen, Tuula
- Rosti, Tomi
- Salmi, Kirsi

OVID ja Itä-Suomen yliopiston kirjasto: JBI ja Primal 3D –koulutus, 26.2.2014, Kuopio

- Kananen, Jukka
- Salmi, Kirsi

Pohjois-Karjalan seutukirjasto: Maakuntakirjastopäivä, 29.10.2014, Joensuu

- Aho, Marja
- Holopainen, Riitta
- Hyvärinen, Jussi
- Hyvärinen, Katja
- Kalinen, Harri
- Tervonen, Liisa
- Turunen, Tarja

Pohjois-Savon Lääkäriyhdistys: Itä-Suomen lääketiede, 24.9.2014, Kuopio

- Salmi, Kirsi

Rateko: Kannustava palkitsemisjärjestelmä, 4.9.2014, Helsinki

- Hämynen, Helena

Sisällönkuvailuverkosto : Sisällönkuvailuverkoston kokoukset, 6.1.2014, Helsinki

- Turunen, Tarja

Sivistystyönantajat : Paikallisen sopimisen seminaari, 26.3.2014, Helsinki

- Rosti, Tomi

Suomen Tieteellinen Kirjastoseura: Informaatiolukutaito-seminaari: IL-treffit - ilo irti verkostoista, 10.11.2014, Helsinki

- Kauppinen, Merja

- Putous, Maarit

Suomen Tieteellisen Kirjastonseuran Kirjasto juridiikan työryhmä: Kirjasto juridiikan ajan-kohtaispäivä, 4.11.2014, Helsinki

- Saarti, Jarmo

Suomen yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto: Avoin tutkimusdata ja aineistonhallinta ihmistieteissä, 1.12.2014, Tampere

- Putous, Maarit

Suomen Yliopistokirjastojen Neuvosto: Suomen yliopistokirjastojen neuvoston Finna-workshop, 17.1.2014 ja 11.9.2014, Tampere

- Kalinen, Harri
- Laitinen, Heikki
- Pellikka, Matti

Suomen Yliopistokirjastojen Neuvoston Sisällönkuvailun asiantuntijaverkosto, Kansallis-kirjasto ja Helsingin yliopiston kirjasto : Sisällönkuvailupäivä, 20.11.2014, Helsinki

- Hyvärinen, Katja
- Turunen, Tarja

Suomen tieteellinen kirjastoseura: Tuuletetaan palveluajattelua! - kirjastopalvelut uuteen nosteeseen –seminaari

- Abell, Eeva
- Haapanen, Mia
- Kangasaho, Marjut
- Kainulainen, Pirkko
- Saarti, Jarmo

Suomen tietokirjailijat: Tiedon jano – tietokirjat kiertueella, 29.3.2014, Kuopio

- Kananen, Jukka
- Saarti, Jarmo

Suomen Yliopistokirjastojen Neuvoston tietoaineistoverkoston ja IL-verkoston yhteinen seminaari: Kerro ja näytä – osaako kirjasto markkinoida tietoaineistojaan? 3.12.2014, Turku

- Kananen, Jukka

Suomen Yliopistokirjastojen Neuvosto : Tiedonhallintaa tutkijan tueksi, 1.4.2014, Turku

- Hyvärinen, Jussi

Suomen Yliopistokirjastojen Neuvosto: Tutkimusdatan hallinta – mistä on kyse? 25.3.2014, Helsinki

- Aho, Marja
- Putous, Maarit

Työterveyslaitos, Ely-keskus: Työhyvinvointia kansainvälistyvällä työpaikalla, 4.6.2014, Kuopio

- Kananen, Jukka

Varajohtajafoorumin Muutos-seminaari, 5.11.2014, Tampere

- Hämynen, Helena

Varajohtajafoorumin seminaari, 10.10.2014, Turku

- Hämynen, Helena

Varastokirjasto: Varastokirjaston syysseminaari ja kokoelmayhdyshenkilötapaaminen, 13.10.2014, Kuopio

- Porkka, Riitta

YHL: YHL:n työsuojeluseminaari, 19.5.2014, Tampere

- Hirvonen, Helena

TAPAHTUMAT JA VIERAILIJAT:

3.-4.6.2014 Vice Rector Edmond Rapti, State University of Tirana; Dr. Jonida Rapti State University of Tirana; Dr. Ana Dujmovic, The University of Mostar; Dr. Renata Bilbokaite, Šiauliai University

8.12-12.12.2014 Karen Buset, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim, Norja, Ghislaine Declève, Université catholique de Louvain, Bryssel, Belgia

**JARMO SAARTI JA
RIITTA PORKKA (TOIM.)**
*Kirjaston verkossa:
Itä-Suomen yliopiston
kirjaston digitaalisten
palveluiden kehittäminen*

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

PUBLICATIONS OF THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

General Series

ISBN: 978-952-61-1798-0 (nid.)

ISBN: 978-952-61-1799-7 (PDF)

ISSNL: 1798-5854

ISSN: 1798-5854

ISSN: 1798-5862 (PDF)